

Opinnäytetyö (YAMK)

SOTE-palvelujen ja -liiketoiminnan johtaminen

2022

Katja Suuronen

Ikäihmisten yhteisöllinen asuminen Naantalissa

– Tapaustutkimus säätiön palvelutoiminnan
siirtymisestä kaupungille

Opinnäytetyö (YAMK) | Tiivistelmä

Turun ammattikorkeakoulu

SOTE-palvelujen ja -liiketoiminnan johtaminen

2022 | 122 sivua, 3 liitesivua

Katja Suuronen

Ikäihmisten yhteisöllinen asuminen Naantalissa

- Tapaustutkimus säätiön palvelutoiminnan siirtymisestä kaupungille

Muuttuva toimintaympäristö vaikuttaa ikäihmisten palveluihin tulevaisuudessa. Väestöennusteen mukaan Naantalin ikäihmisten määrä lisääntyy merkittävästi. Naantalissa on käynnistetty valmistelutyö Aurinkosäätiön palvelutoiminnan siirtymisestä Naantalin kaupungille. Opinnäytetyö toteutui osana liikkeen luovutuksen valmistelukokonaisuutta. Työ toteutui tapaustutkimuksena ja lähestymistapana käytettiin palvelumuotoilua. Työn tavoitteena oli selvittää ikäihmisten hyvän yhteisöllisen asumisen edellytyksiä ja asiakkuuksia sekä luoda Naantalin kaupungille kehittämisehdotukset yhteisöllisen asumisen toteuttamiselle.

Tapaustutkimuksessa käytettiin tutkimusmetodeina kirjallisuuskatsausta, ikäihmisten ideariihityöpajaa ja asiantuntijoiden teemahaastaluita. Tuloksia analysoitiin APESTE-luokittelun avulla, jossa toimintaympäristöä tarkasteltiin asiakkaiden, poliittisten, taloudellisten, sosiaalisten, teknologisten ja ekologisten muutosten näkökulmasta.

Tutkimuksen tuloksena syntyi yhteisöllisen asumisen asiakasprofiilit ja liiketoimintamalli. Lisäksi tutkimuksessa syntyi kehittämiskohteet yhteisölliselle asumiselle Naantalin kaupungille. Tutkimus on toteutettu toimeksiantajalle, mutta suunnitelmaa voi hyödyntää myös laajemmin ikäihmisten yhteisöllisen asumisen kehittämisen tukena.

Asiasanat:

ikäihmisten asumispalvelut, välimuotoinen asuminen, yhteisöllinen asuminen, muuttuva toimintaympäristö, palvelumuotoilu

Master's Thesis | Abstract

Turku University of Applied Sciences

Master's Degree programme in Social and Health care Services and Business Management

2022 | 122 pages, 3 pages in appendices

Katja Suuronen

Service housing for the elderly in Naantali

- Case study on the transfer of Aurinkosäätiö's services to the city

The changing operating environment will affect services for the older people in the future. According to the population projection, the number of older people in Naantali will increase significantly. In Naantali, preparatory work has been started on the transfer of Aurinkosäätiö's services to the city of Naantali. The present Master's thesis was implemented as part of preparation of the transfer of the business. The work was carried out as a case study and service design was used as an approach. The goal of the work was to explore the prerequisites and customer relationships for service housing for the older people, and to create development proposals for the city of Naantali for implementing service housing.

The research methods used in the case study were a literature review, an idea brainstorming workshop for the older people, and thematic interviews of experts. The results were analyzed using the CPESTE classification, where the operating environment was examined from the perspective of customers, political, economic, social, technological, and ecological changes. As a result of the research, service housing customer profiles and a business model were created. In addition, the research created development proposals for service housing for the city of Naantali. The study was carried out for the client, but the plan can also be used more widely to support the development of an intermediate form of housing for the elderly.

Keywords:

service housing for the older people, intermediate form of housing, changing operating environment, service design,

Sisältö

Käytetyt lyhenteet tai sanasto	7
1 Johdanto	8
2 Tapaustutkimus yhteisöllisestä asumisesta	11
2.1 Tapaustutkimuksen tausta	11
2.2 Tapaustutkimuksen tavoitteet	14
2.3 Tapaustutkimuksen lähestymistapana palvelumuotoilu	16
2.4 Tapaustutkimuksen menetelmät	20
2.5 Tutkimuksen eettinen toimintatapa	24
3 Muuttuva toimintaympäristö ja muutokset ikäihmisten asumispalveluissa	25
3.1 Asiakkaiden muuttuminen	25
3.2 Poliittiset muutokset	28
3.2.1 Ikäihmisten palvelumuodot ja palvelurakenne	29
3.2.2 Lainsäädännön muutokset	33
3.2.3 Ikäihmisten asumispalveluiden myöntämisperusteet	34
3.2.4 Varsinais-Suomen hyvinvointialueen yhteisöllinen asuminen	35
3.2.5 Liikkeen luovutus	38
3.3 Taloudelliset muutokset	39
3.4 Sosiaaliset muutokset	42
3.5 Teknologiset muutokset	44
3.5.1 Turvateknologian hyödyntäminen asumispalveluissa	46
3.5.2 Toiminnanohjausjärjestelmän hyödyntäminen työn organisoinnissa	48
3.6 Ekologiset muutokset	49
4 Ikäihmisten hyvä yhteisöllinen asuminen	52
4.1 Yhteisöllinen asuminen ikäihmisen kotina	53
4.2 Turvallisuus	54
4.3 Toimijuus, yhteisöllisyys ja osallisuus	55
4.4 Vuorovaikutus, ystävyyssuhteet ja henkilökunnan arvostava kohtaaminen	59

4.5	Fyysinen ympäristö ja paikallisuus	60
4.6	Haasteet	61
5	Tapaustutkimuksen empiirinen toteutus	63
5.1	Asiantuntijoiden teemahaastattelut ja sisällönanalyysi	63
5.1.1	Asiakkaiden muuttuminen	65
5.1.2	Poliittisten muutosten vaikutukset asumispalveluihin ja palvelurakenteeseen	67
5.1.3	Taloudellisten muutosten vaikutukset palvelurakenteeseen ja tulevaisuuden henkilöstö	70
5.1.4	Sosiaaliset muutokset ja hyvän yhteisöllisen asumisen edellytykset	73
5.1.5	Teknologian hyödyntäminen	76
5.1.6	Ekologisten asioiden huomioiminen	79
5.2	Asiakastyöpaja – aivoriihityöskentely	80
6	Tulokset	86
6.1	Yhteisöllisen asumisen asiakasprofiilit	86
6.2	Kohdeorganisaation liiketoimintamalli	89
6.3	Hyvän yhteisöllisen asumisen edellytykset	92
6.4	Kehittämissuhteet Naantalissa yhteisölliselle asumiselle	94
7	Johtopäätökset ja pohdinta	105
	Lähteet	111

Liitteet

Liite 1. Haastattelun saatekirje.

Liite 2. Tiedote tutkimuksesta.

Liite 3. Haastattelurunko.

Kuviot

Kuvio 1. Aurinkosäätiön kiinteistö Naantalissa (Aurinkosäätiö 2022).	12
Kuvio 2. Tapaustutkimuksen viitekehys.	14
Kuvio 3. Sosiaali- ja terveydenhuollon toimintaympäristöön vaikuttavia tekijöitä (Metsämuuronen 2000, 10).	15
Kuvio 4. Tapaustutkimuksen tuplatimanttimalli (mukaillen Design Council 2015, Ojasalo ym. 2015, 74–75).	19
Kuvio 5. Väestön ikärakenne Naantali; toteutunut ja ennuste (Kuntaliitto 2022).	26
Kuvio 6. Palveluiden peittävyys 75-vuotiaissa asiakkaissa (THL 2021a, 3–4).	29
Kuvio 7. Ikäihmisten välimuotoinen asuminen (mukaillen Oosi ym. 2020, 18).	30
Kuvio 8. Varsinais-Suomen hyvinvointialueen ikääntyneiden palveluiden organisaatio (Varsinais-Suomen Henkilöstöorganisaatiorakenne 2022).	36
Kuvio 9. Ikäihmisten toiveet yhteisölliselle asumiselle.	84
Kuvio 10. Asiakasprofiili ”yksinäisyys”.	87
Kuvio 11. Asiakasprofiili ”esteettömyys”	88
Kuvio 12. Asiakasprofiili ”omaishoitopariskunta”.	88
Kuvio 13. ”Aurinkokotien liiketoimintamallin” luonnos (mukaillen Osterwalder & Pigneur 2010).	89
Kuvio 14. Kehittämisehdotukset asiakkaiden muuttumisen huomioimisessa.	95
Kuvio 15. Kehittämisehdotukset poliittisten muutosten edellyttämällä tavalla.	96
Kuvio 16. Kehittämisehdotukset talouden muutokseen ja henkilöstöön.	98
Kuvio 17. Kehittämisehdotukset hyvän yhteisöllisen asumisen edellytyksiin.	100
Kuvio 18. Kehittämisehdotukset teknologian hyödyntämisessä.	102
Kuvio 19. Kehittämisehdotukset ekologisuuden huomioimisessa.	104

Taulukot

Taulukko 1. Varsinais-Suomen tavallisen palveluasumisen asukkaat (THL, SotkaNet 2022).	37
--	----

Käytetyt lyhenteet tai sanasto

APESTE-analyysi	Tulevaisuuden tutkimuksen luokittelu/analyysirunko, jossa toimintaympäristöä tarkastellaan asiakkaiden, poliittisten, taloudellisten, sosiaalisten, teknologisten ja ekologisten muutosten näkökulmasta (Metsämuuronen 2000).
SAP-työryhmä	Moniammatillinen työryhmä, joka seuraa, arvioi ja palveluohjaa ikäihmisten hoidon tarvetta.
STM	Sosiaali- ja terveysministeriö
THL	Terveyden ja hyvinvoinnin laitos
Vanhuspalvelulaki	Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvveluista

1 Johdanto

Suomen väestö ikääntyy vauhdilla ja varsinkin yli 80-vuotiaiden osuus kasvaa merkittävästi. Julkiset palvelut eivät tule tällaisenaan riittämään ikääntyvälle väestölle. Väestön ja varsinkin ikäihmisten palveluntarve kasvaa, mutta resurssien kasvattaminen ei ole mahdollista samassa suhteessa. Naantalissa ikäihmisten määrä lisääntyy merkittävästi seuraavan kahdenkymmenen vuoden aikana ja voidaankin todeta, että Naantali on tilastollisesti Suomen seitsemänneksi ikääntyvin kunta (Ryynänen ym. 2020, 73).

Ikäihmisten asumispalvelut liittyvät yhteiskunnan eri osa-alueisiin. Tulevina vuosina ikäihmisten palvelujen toimintaympäristöön tulee suuria muutoksia (Tupala ym. 2018, 50). Nykyisessä hallitusohjelmassa sekä sosiaali- ja terveysministeriön ikäystävällisessä ohjelmassa on nostettu yhdeksi tavoitteeksi ikäihmisten välimuotoisen asumisen kehittäminen (Sosiaali- ja terveysministeriö 2020a, 41). Välimuotoisella asumisella tarkoitetaan ikäihmisten kotona asumisen ja ympärivuorokautisen hoidon väliin jääviä asumismuotoja. Välimuotoisessa asumisessa korostuvat yhteisöllisyys, yhteinen toiminta, esteettömyys ja sijainti lähellä palveluita.

Ikäihmisten palveluissa on paljon hyviä käytäntöjä ja ne kehittyvät jatkuvasti (Ylä-Outinen 2012, 168). Yhteiskunnallisessa keskustelussa on noussut esiin kysymys, onko omassa kodissa vanheneminen kaikille paras ratkaisu. Tämän pohdinnan myötä on syntynyt uudenlaisia asumisen ja tuen vaihtoehtoja. (Vasara 2020a, 22.) Ikäihmisten tarpeista lähteviä yksilöllisen ja yhteisöllisen tuetun asumisen muotoja tulee kehittää entisestään (Vaarama & Jylhä 2020, 320). Tässä tapaustutkimuksessa tutkimuskohteena on ikäihmisten yhteisöllinen asuminen, joka on yksi välimuotoisen asumisen muodoista. Yhteisöllinen asuminen -termi korvaa aiemman tavallisen palveluasumisen vanhuspalvelulain tulevan uudistuksen myötä (HE 231/2021, 36). Yhteisöllisen asumisen suunnittelu, kehittäminen ja rakentaminen on ollut viime vuosikymmenellä taka-alalla, ja vasta nyt julkinen sektori on herännyt

ikäihmisten erilaisten asumispalveluiden tarpeeseen. Yhteisöllinen asuminen ei ole toimintatapana uusi, vaikka sen kehittäminen on ollut vähäistä.

Naantalien ikäihmisten määrän kasvu tulee aiheuttamaan muutospainetta kaikkiin sote-palveluihin, varsinkin palvelurakenteeseen. Ikäyställinen Naantali-ohjelma vuosille 2021–2024 käynnisti palvelurakenteen määrätietoisen kehittämisen ja samalla käynnistyi Aurinkosäätiön palvelutoiminnan liikkeen luovutuksen valmistelutyö. Naantalissa on toiminut vuodesta 1996 Aurinkosäätiön palvelukeskus, joka on tarjonnut ikäihmisille sekä erityisryhmille asuntoja ja yksilöllisiä palveluita. Naantalien kaupungilla on ollut säätiön kanssa toimiva yhteistyösuhde yli kahdenkymmenen vuoden ajan. Aurinkosäätiön palvelutoiminta siirtyi Naantalien kaupungin omaksi toiminnaksi liikkeen luovutuksella syyskuussa 2022. Tällä muutoksella voitiin turvata paikallisia ikäihmisten asumispalveluita tulevaisuudessakin.

Tulevaisuuden ennakkoinnilla on yhä keskeisempi rooli sote-palveluiden suunnittelussa. Sote-palveluiden toteuttamiseen ja kehittämiseen liittyä loppuvuonna 2022 paljon epävarmuustekijöitä, sillä Varsinais-Suomen hyvinvointialueen toimintatavasta ei ole vielä tietoa. Ikäihmisten asumispalveluiden toimintaympäristön muutoksia voidaan analysoida APESTE-menetelmällä, jossa luokitellaan tulevaisuuteen vaikuttavia tekijöitä kuudesta eri näkökulmasta. Näitä tekijöitä ovat muutokset asiakkaissa, politiikassa, talouden kehityksessä, sosiaalisissa suhteissa, teknologiassa ja ekologisissa tekijöissä. (Metsämuuronen 2000, 7, 10.)

Tämä ikäihmisten yhteisöllisen asumisen kehittämistä koskeva opinnäytetyö toteutui tapaustutkimuksena, jossa hyödynnettiin palvelumuotoilun menetelmiä. Palvelumuotoilu kehittää organisaatiokulttuuria asiakaslähtöisemmäksi ja mahdollistaa ketteryyttä, jota tarvitaan muuttuvassa toimintaympäristössä (Ojasalo ym. 2015, 73). Palvelurakenteen kehittämisessä nousee tulevaisuudessa yhä tärkeämpään rooliin asiakkaan kokemaa hyötyä, osallisuutta ja osallistumista (Rannisto & Tienhaara 2016, 10). Tutkimusmenetelminä tutkimuksessa käytettiin kirjallisuuskatsausta, ikäihmisten aivoriihityöpajaa sekä asiantuntijoiden teemahaastatteluita.

Tutkimuksen teoreettisessa osuudessa on käsitelty ikäihmisten muuttuvaa toimintaympäristöä APESTE-luokittelun mukaisesti. Toisena teoriakokonaisuutena on käsitelty hyvän yhteisöllisen asumisen edellytyksiä. Ikäihmiset arvostavat asumisessa sopivassa suhteessa turvallisuutta, itsenäisyyttä ja toimijuutta (Vasara 2020a, 78–79). Tutkimuksen tavoitteena on saada ymmärrys siitä, miten toteutuu hyvä yhteisöllinen asuminen ja minkälaisille asiakkaille asumismuoto soveltuu. Tutkimuksessa toteutettu yhteisöllisen asumisen asukasprofilointi auttaa ymmärtämään, kenelle palveluita suunnataan sekä ohjataan toimintojen suunnittelua oikeaan suuntaan. Tutkimuksen tuloksena syntyneitä Naantalın yhteisöllisen asumisen kehittämiskohteita voidaan käyttää kohdeorganisaation kehittämisen tukena, mutta myös laajemmin yhteisöllisen asumisen kehittämisessä. Tutkimuksen johtopäätökset perustuvat tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen ja tutkimuksesta saadun tiedon yhdistelmään. Muuttuvan toimintaympäristön APESTE-analyysin luokittelurunko toimii tulosten analysoinnin pohjana.

2 Tapaustutkimus yhteisöllisestä asumisesta

2.1 Tapaustutkimuksen tausta

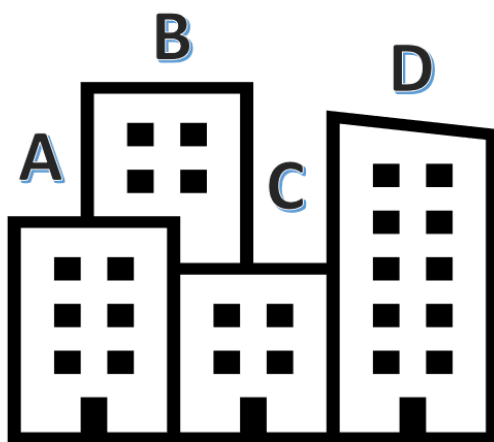
Opinnäytetyö toteutuu tapaustutkimuksena, jonka tavoitteena on ratkaista työelämän käytännöstä noussutta ongelmaa. Tutkittavana tapauksena on Naantalin ikäihmisten yhteisöllisen asumisen kehittäminen, joka liittyy Aurinkosäätiön palvelutoiminnan liikkeen luovutukseen Naantalin kaupungille. Tutkimuksessa tutkitaan ikäihmisten yhteisöllisen asumisen toteuttamisen edellytyksiä ja kehittämisideoita liikkeen luovutuksen jälkeiseen aikaan. Sosiaali- ja terveysministeriön ikäihmisten laatusuosituksessa vuosille 2020–2023 on yhtenä tavoitteena ikäihmisten välimuotoisen asumisen kehittäminen (STM 2020a, 41), joten aihevalinta on ajankohtainen SOTE-palvelujen ja liiketoiminnan koulutusohjelman opinnäytetyöksi. Ikääntyvä väestö, nopea teknologian kehitys ja kompleksisuus sote-palveluissa vaatii uudenlaisia lähestymistapoja tulevaisuuden ratkaisujen löytämiseksi.

Tapaustutkimuksen aihe nousee Naantalin kaupungin hoito- ja vanhuspalveluiden tulosalueelta ja liittyy kiinteästi Ikäystävällinen Naantali -ohjelmaan vuosille 2021–2024. Ohjelma on hyväksytty Naantalin kaupungin hallituksessa maaliskuussa 2021 (Naantalin kaupunginhallitus 2021a). Vanhuspalvelulain 5 § mukaan kunnan on laadittava suunnitelma toimenpiteistä ikääntyneiden tukemiseksi ja palveluiden järjestämiseksi sekä kehittämiseksi (Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista 980/2012). Naantalissa ikääntyvän väestön suhteellinen osuus nousee tilastojen myötä merkittävästi vuosien 2025–2030 välillä. Ikäystävällinen Naantali -ohjelmassa väestörakenteen muutokseen tulee vastata palvelurakennetta kehittämällä ja ennakoimalla. Tulevaisuudessa tavoitteena on palvelurakenteen keventäminen. Tämä muutos edellyttää palveluiden myöntämisperusteiden kriittistä tarkastelua, kotihoidon monipuolista kehittämistä, ikäihmisten kuntoutuksen lisäämistä, teknologian laajempaa hyödyntämistä ja esteettömien asumispalvelujen entistä laajempaa

suunnittelua. Kevyempiä asumuspalveluita, senioriasumista ja tavallista palveluasumista tulee kehittää ennakkoluulottomasti. (Naantali 2020a, 4–13.)

Naantalin kaupunki on vastannut valtaosin ikäihmisten palveluista omana palvelutuotantonaan, poikkeuksena on ollut tavallinen palveluasuminen. Tavallisesta palveluasumisesta on vastannut Naantalin Aurinkosäätiö vuodesta 1996 alkaen. Säätiö ylläpitää palvelukeskusta, joka on tarjonnut ikäihmisille ja erityisryhmille tavallista palveluasumista, senioriasumista sekä tehostettua palveluasumista. Säätiö omistaa Naantalin keskustan alueella palvelukeskuksen (kuvio 1), johon kuuluu 120 palveluasumisen asuntoa, kehitysvammaisten tuetun asumisen yksikkö, neljä muistisairaiden tehostetun palveluasumisen ryhmäkotia sekä muita palvelukeskuksen tiloja. Aurinkosäätiö on vastannut pääosin kokonaisuuden palveluiden toteuttamisesta syksyyn 2022 asti. Kolmesta muistisairaiden ryhmäkodista ja D-talon vuokra-asuntojen asukkaiden palveluista on vastannut Naantalin kaupunki.

Aurinkosäätiön kiinteistö

<p>A-talo Aurinkosäätiön palveluasuntoja ja palvelukeskustiloja</p>
<p>B-talo Aurinkosäätiön palveluasuntoja, 8-hengen tehostetun palveluasumisen yksikkö palvelukeskustiloja</p>
<p>C-talo Aurinkosäätiön palveluasuntoja, 10 -hengen kehitysvammaisten tuetun asumisen yksikkö ja Naantalin kaupungin 16-paikkainen tehostetun palveluasumisen yksikkö</p>
<p>D-talo Naantalin kaupunki: 35 ikäihmisten vuokra-asuntoa (kotihoito) ja kaksi 19 -paikkaista tehostetun palveluasumisen yksikköä</p>

Kuvio 1. Aurinkosäätiön kiinteistö Naantalissa (Aurinkosäätiö 2022).

Aurinkosäätiö on tuottanut yli 25 vuotta monipuolisia palveluita naantalilaisille ikäihmisille ja vammaispalvelun asiakkaille. Aurinkosäätiön toiminta on palvelullut

hyvin kaupungin omien palveluiden tukena. Aurinkosäätiön toiminta on ollut arvostettua asiakkaiden, omaisten ja yhteistyökumppaneiden näkökulmasta. Aurinkosäätiön erityisvahvuus on ollut laadukas asiakaskokemus. (Aittokallio 2021, 6, 30–31.)

Naantalın kaupunki ja Aurinkosäätiö ovat sopineet erillissopimuksella palveluista. Sote-palveluiden järjestämisvastuu siirtyy 1.1.2023 alkaen hyvinvointialueelle, jolloin yhteistyömalli olisi tullut muuttumaan merkittävästi. Kaupungin ja Aurinkosäätiön yhteisneuvotteluissa nousi esiin, että on tärkeää säilyttää Naantalissa ikäihmisten asumispalveluita paikallisena. Yhdeksi vaihtoehdoksi palveluiden jatkumisen turvaamiseksi nousi, että palvelutoiminta siirtyisi Naantalın kaupungille ja säätiö jäisi hallinnoimaan kiinteistöjä. Syksyllä 2021 Aurinkosäätiön hallitus ja Naantalın kaupunginhallitus hyväksyivät selvitystyön käynnistämisen. (Naantalın kaupunginhallitus 2021b.)

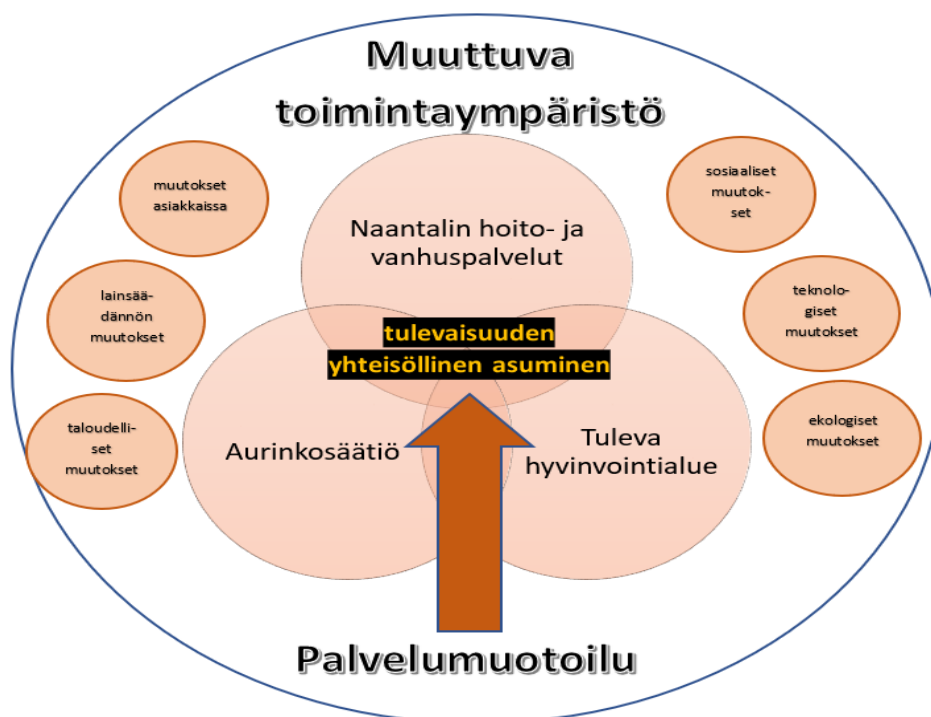
Liikkeen luovutuksen valmistelu ja selvitystyö oli laaja kokonaisuus. Liikkeen luovutuksen valmistelusta vastasi erillinen työryhmä, johon kuului johtavia viranhaltijoita ja asiantuntijoita kaupungin eri tulosalueilta (mukaan lukien tutkimuksen tekijä) sekä Aurinkosäätiön vastuhenkilöt. Päätöksentekoon vaikuttavia asioita selvitettiin moniammatillisesti eri pientyöryhmissä. Liikkeen luovutuksen valmistelu ajoittui aikavälille lokakuu 2021– elokuu 2022. Syyskuun alussa 2022 Aurinkosäätiön henkilöstö ja palveluntuotanto siirtyi Naantalın kaupungille. Tämä opinnäytetyö tuki muutoksen valmistelua, mutta ensisijaisesti työn tavoitteena on tukea palvelutoiminnan kehittämistä liikkeen luovutuksen jälkeen.

Liikkeen luovutuksen yhtenä kehittämislähtökohtana oli yhteisöllisen asumisen asiakkuuksiin vaikuttaminen. Naantalissa ikäihmisten asumispalveluiden myöntämisperusteet perustuvat RAI-arviointijärjestelmään, mutta rinnalla on edelleen käytetty RAVA-indeksiä. RAVA-mittarilla saadaan tietoa iäkkään toimintakyvystä ja avuntarpeesta (FCG 2022). Aurinkosäätiön nykyisten asukkaiden toimintakykyä ja palveluntarvetta on ollut mahdollista hahmottaa vain RAVA-mittarin tuloksilla, sillä Aurinkosäätiöllä ei ole ollut käytössä laajempaa RAI-arviointivälineistöä. Naantalın kaupungin myöntämisperusteissa

tavallisen palveluasumisen (yhteisöllinen asuminen) viitteellisenä raja-arvona pidetään yli 2,5:n RAVA-arvoa (Naantali 2020b, 14). Aurinkosäätiön vuoden 2021 toimintakertomuksen mukaan säätiön olemassa olevista asukkaista vain 39 prosenttia täytti nykyisen tavallisen palveluasumisen myöntämisperusteen (Aurinkosäätiö 2022). Asumisyksikön tämänhetkinen asiakaskunta ei siis vastaa Naantalin ikäihmisten palvelurakenteen tavoitteisiin (Naantali 2020a, 9).

2.2 Tapaustutkimuksen tavoitteet

Tämän laadullisen tapaustutkimuksen tavoite on selvittää ikäihmisten hyvän yhteisöllisen asumisen edellytyksiä sekä asiakkuuksia muuttuvassa toimintaympäristössä. Tavoite on selvittää, miten yhteisöllinen asuminen voi vastata ikäihmisten tarpeisiin asiakaslähtöisesti ja taloudellisesti kestävästi. Tapaustutkimuksen toisena tavoitteena on luoda kehittämissuhteita Naantalin kaupungille yhteisöllisen asumisen toteuttamiseen liikkeen luovutuksen jälkeen. Kuviossa 2 on kuvattuna tapaustutkimuksen viitekehys.

Kuvio 2. Tapaustutkimuksen viitekehys.

Maailma muuttuu nopeasti ja sote-palveluiden toimintaympäristöön tulee muutoksia. APESTE-analyysi on hahmottamisrunko sote-alan tulevaisuuden tutkimuksessa. Analyysissä arvioidaan toimintaympäristön muutoksia ja ennakointia seuraavissa teemoissa: asiakkaisiin liittyvässä (A), poliittisessa (P), taloudellisessa (E), sosiaalisessa (S), teknologisessa (T) ja ekologisessa (E) osa-alueessa (kuvio 3). Analyysissä pyritään tunnistamaan laajasti erilaisia ilmiöitä kunkin nimikkeen alta. Keskeistä on löytää olennaiset muutostekijät, mutta niiden sijoittaminen oikeiden nimikkeiden alle ei ole ensisijaista. (Metsämuuronen 2000, 7, 10).

Kuvio 3. Sosiaali- ja terveydenhuollon toimintaympäristöön vaikuttavia tekijöitä (Metsämuuronen 2000, 10).

Opinnäytetyön aihealueeksi tarkentui asiantuntijoiden valmistelutyöryhmässä palvelutoimintaa koskevat asiat. Opinnäytetyön tutkimuksessa ei käsitellä muutosjohtajuutta, henkilöstön siirtymisen juridiikkaa, organisaatiokulttuurin muutosta, henkilöstöhallintoon tai vuokrasuhteeseen liittyviä asioita. Nämä kaikki asiat vaikuttavat olennaisesti liikkeen luovutukseen ja sen jälkeiseen palvelutoiminnan kehittämiseen, mutta kokonaisuuden laajuuden vuoksi nämä rajattiin tutkimuksen ulkopuolelle. Muutoksen toteutuminen oli epävarmaa elokuuhun 2022 asti, joten Aurinkosäätiön asukkaiden ja henkilöstön laaja mukaan ottaminen ei ollut mahdollista tapaustutkimuksen toteutukseen.

Tutkimuksessa pyritään saamaan vastauksia kolmeen tutkimuskysymykseen, jotka olivat seuraavat:

1. Minkälaiset ovat ikäihmisten hyvän yhteisöllisen asumisen edellytykset muuttuvassa toimintaympäristössä?
2. Millaisille asiakkaille yhteisöllinen asuminen soveltuu parhaiten?
3. Minkälaisia asioita tulee huomioida liikkeen luovutuksen jälkeen yhteisöllisen asumisen kehittämisessä Naantalissa?

Naantalın kaupungin hoito- ja vanhuspalveluissa ei ole aiemmin ollut omana palvelutoimintana yhteisöllistä asumista, joten kaupungin oma palvelutoiminta tulee vahvistumaan uudella toimintamuodolla. Tulevalla hyvinvointialueella ei ole vielä yhtenäisiä linjauksia yhteisöllisen asumisen toimintatavoista.

Aurinkosäätiön kiinteistössä on aiemmin ollut sekä säätiön että kaupungin tuottamia palveluita. Tulevaisuudessa näiden yhdistäminen on toiminnallisesti järkevää. Tapaustutkimuksen yhtenä tavoitteena on perustella kehittämisen välttämättömyyttä palvelutoiminnan toteuttamisessa liikkeen luovutuksen jälkeen. Kehittämiseen on helpompi sitoutua, kun toteutuksen vaihtoehtoja on perusteltu tutkimuskirjallisuuteen peilaten. Tutkimuksessa otetaan huomioon laajasti asiakokonaisuuteen vaikuttavia tekijöitä.

2.3 Tapaustutkimuksen lähestymistapana palvelumuotoilu

Tapaustutkimus toteutuu laadullisena tutkimuksena. Laadullisen tutkimuksen etuna on, että aineistoon liittyvät näkökulmat ja tulkinnat kehittyvät prosessin edetessä (Kiviniemi 2018b, 73). Tutkimuksen lähestymistapana käytetään palvelumuotoilua. Se valikoitui lähestymistavaksi, koska tutkimuksessa korostuu palvelutoiminnan laadukas toteuttaminen asiakkaille. Palvelumuotoilun luovilla ja monipuolisilla menetelmillä on mahdollisuus ymmärtää monitahoista ja monimutkaista palvelurakennetta tai palvelutoimintaa. Palvelumuotoilun avulla voidaan kehittää olemassa olevia palveluja vastaamaan paremmin asiakkaiden tarpeisiin (Koivisto 2019, 34). Palvelumuotoilussa on keskeistä, että toiminnalle haetaan uutta arvoa ja käyttäjäkeskeistä näkökulmaa (Miettinen 2011, 10–11;

Ojasalo ym. 2014, 71–72). Palvelumuotoilun tavoitteena on luoda käyttäjän kannalta helppokäyttöisiä ja hyödyllisiä palvelukokemuksia. Samalla pyritään saamaan organisaation näkökulmasta vaikuttavia, tehokkaita ja erottuvia palveluita. (Ojasalo ym. 2015, 38, 71.) Palvelumuotoilun keinoin on mahdollista taata julkisen sektorin tarjoamien hyvinvointipalvelujen laatu, kustannustehokkuus ja saatavuus (Koivisto 2019, 33).

Tuplatimanttimalli

Palvelumuotoilun tunnuspiirteitä ovat ymmärtäminen, osallistaminen ja yhteensovittaminen. Kehittäminen perustuu käyttäjien tarpeiden ja ongelman syvälliseen ymmärtämiseen. Ymmärtäminen perustuu laadullisten menetelmien monipuoliseen hyödyntämiseen. Ymmärtämisellä varmistetaan, että kehittämisellä lähdetään ratkaisemaan oikeita ongelmia. Ratkaisun kehittäminen etenee toistuvassa prosessissa, jossa käyttäjiä ja muita sidosryhmiä osallistetaan yhteiskehittämiseen. Ratkaisuideoita testataan ja arvioidaan sekä pyritään selvittämään ratkaisun toimivuus ja ohjataan kehitystä oikeaan suuntaan. (Koskinen 2019, 50.)

Palvelumuotoilussa korostuu luovuus, mutta prosessi on kontrolloitu (Ojasalo ym. 2015, 71). Palvelumuotoiluissa on erilaisia prosessimalleja palveluiden muotoilulle. Tunnetuin malleista on brittiläisen Design Councilin vuonna 2005 määrittelemä tuplatimantti-prosessimalli (kuvio 4). Prosessi sisältää kaksi toisiaan seuraavaa vaihetta eli niin kutsuttua timanttia. Ensimmäinen timantti on ongelman tunnistamisen timantti, joka on luonteeltaan tutkimuksellinen ja analyttinen prosessin osa. Tavoitteena on saavuttaa visio ratkaisusta. (Koivisto 2019, 42.) Timantin toisessa vaiheessa valittuja ideoita kehitetään ja testataan, jonka jälkeen palvelu tai tuote saa lopullisen mallinsa (Design Council 2015). Tämä toinen osa on luovuuteen perustuva prosessin osa (Koivisto 2019, 42).

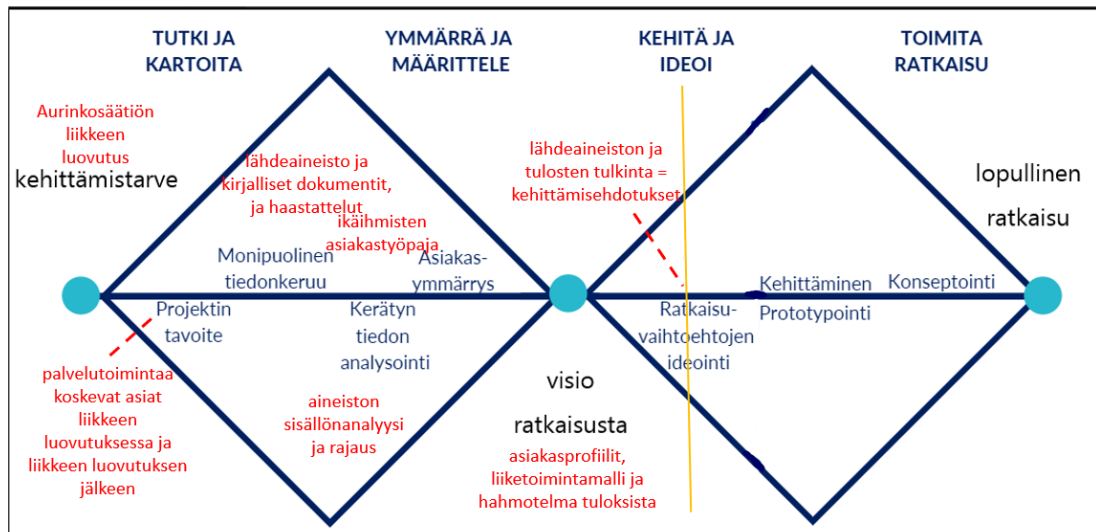
Tuplatimantissa on neljä päävaihetta: 'tutki ja kartoita', 'ymmärrä ja määrittele', 'kehitä ja ideoi' sekä 'toimita ja tuota'. Tuplatimantissa vaiheet esitetään lineaarisena prosessina, mutta mallissa on mahdollista palata aikaisempiin vaiheisiin tai toistaa samaa vaihetta, kunnes on saavutettu toivottu lopputulos.

Tutki ja kartoita -vaiheessa tietoa kerätään toiminnallisista tavoitteista ja reunaehdoista sekä asiakkaan tarpeista. Huomio kiinnittyy erityisesti asiakkaiden käyttäytymiseen, motiiveihin ja unelmiin. Tiedon saamisessa hyödynnetään pääasiallisesti laadullisen tutkimuksen menetelmiä. (Koivisto 2019, 44.) Ymmärrä ja määrittele -vaiheessa kerätty tieto analysoidaan ja sisältö tulkitaan ymmärrettäväksi. Tulos voi olla ymmärrys asiakkaan tarpeista, käyttäytymisestä tai esimerkiksi määrittelyt kehittämiselle. Muodostunut ymmärrys pyritään kiteyttämään selkään muotoon, joista esimerkkejä ovat asiakasprofiilit ja liiketoimintamalli. (Koivisto 2019, 45–47.)

Kehitä ja ideoi -vaiheessa ideoidaan erilaisia vaihtoehtoisia ratkaisuja organisaation tavoitteiden ja asiakastarpeiden ohjaamina. Aiemmin prosessissa on syntynyt ymmärrys asiakastarpeista. Tässä vaiheessa ideat jalostuvat toteutuskelpoisiksi palvelukonsepteiksi, joista luodaan prototyyppejä tai visuaalisia ideoita, joita testataan ”arjessa”. Ratkaisuja kehitetään yhteisesti erilaisissa työpajoissa henkilöstön, asiakkaiden ja muiden sidosryhmien kanssa. (Koivisto 2019, 46.) Viimeisessä eli toimita ja tuota -vaiheessa rajataan ja tunnistetaan sellaiset ideat, jotka ovat toimivia ja vastaavat asetettuihin tavoitteisiin. Lopullista tulosta arvioidaan myös taloudellisen kannattavuuden ja arjen toiminnallisuuden näkökulmasta. Lopulta määritelty idea tai konsepti viimeistellään ja toteutetaan, jos se koetaan onnistuneeksi ja vastaa asetettuihin tavoitteisiin. (Koivisto 2019, 46.)

Kuviossa 4 on kuvattuna Design Councilin tuplatimantti-prosessimalli tämän tapaustutkimuksen osalta. Kuvion yläreunassa näkyy liikkeen luovutuksen valmistelutyöryhmän työskentely, joka kulki tapaustutkimuksen rinnalla koko ajan, mutta ei ole kuvattuna tässä opinnäytetyössä.

1.9.22

Kuvio 4. Tapaustutkimuksen tuplatimanttimalli (mukaillen Design Council 2015, Ojasalo ym. 2015, 74–75).

Tapaustutkimuksen kehittämistarve on Aurinkosäätien palvelutoiminnan siirtyminen kaupungille. Tutki ja kartoita -vaiheessa käytetään kirjallisuuskatsausta ja kirjallista aineistoa, asiantuntijahaastatteluita ja ikäihmisten asiakastyöpajaa. Tässä vaiheessa kerätään laajasti faktatietoa ja näkemyksiä tulevaisuuden kehityksestä. Samalla pyritään ymmärtämään taustalla vaikuttavia arvoja ja piileviä tarpeita. (Ojasalo ym. 2015, 74.)

Ymmärrä ja määrittele -vaiheessa aineisto analysoidaan sisällön analyysin keinoin ja olennainen tieto rajataan. Tässä kohtaa prosessia syntyy yhteisöllisen asumisen asiakasprofiilit ja liiketoimintamalli (Business Model Canvas) sekä hahmotelmat APESTE-analyysin avulla luokitelluista kehittämisehdotuksista. Tapaustutkimuksen tuloksena syntyneet kehittämisideat jalostuvat vielä ensimmäisistä visioista, mutta niiden testaaminen käytännössä ei toteudu opinnäytetyön puitteissa. Tuplatimanttimallin kuviossa (kuvio 4) keltainen pystyviiva osoittaa prosessin kohtaa, johon tässä opinnäytetyön tapaustutkimuksessa päästään. Kehittämisideoita ei ole vielä käytännössä testattu eikä lopullista ”tuotosta” valmistunut. Timantin kehitä ja ideoi -osuus

olisi edellyttänyt laajaa henkilöstön ja asukkaiden osallistamista. Tämä osuus prosessista jää uuden organisaation ("Aurinkokodit") tehtäväksi 1.9.2022 jälkeiseen ajankohtaan.

2.4 Tapaustutkimuksen menetelmät

Tapaustutkimuksessa saadaan useita menetelmiä käyttäen syvälinen, monipuolinen ja kokonaisvaltainen näkemys tutkittavasta tapauksesta (Ojasalo ym. 2015, 55). Aineistonkeruu voi käsittää monenlaisia eri menetelmiä ja aineistoa voidaan kerätä eri lähteistä (Kiviniemi 2018b, 81). Tässä tapaustutkimuksessa tutkimusaineisto perustuu kirjallisuuskatsaukseen, asiantuntijoiden teemahaastatteluihin ja ikäihmisten ideariihityöpajaan (myöhemmin nimellä asiakastyöpaja). Monimetodisuuden tavoitteena on lisätä tapaustutkimuksen kattavuutta (Vilka 2015, 70).

Kuvaileva kirjallisuuskatsaus ja muu aineisto

Tapaustutkimus pitää sisällään kuvailevan kirjallisuuskatsauksen, jonka tarkoituksena on vahvistaa tutkittavan aiheen ymmärrystä. Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa tutkittava ilmiö kuvataan laaja-alaisesti ja tarvittaessa pystytään luokittelemaan ominaisuuksia, mutta sitä eivät rajaa samanlaiset metodiset säännöt kuin systemaattisessa kirjallisuuskatsauksessa. Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen tarkoituksena on tiivistää aiemmin tehtyjä tutkimuksia ja aineisto kuvataan johdonmukaisena yhteenvedona. (Salminen 2011, 6–7.)

Tutkimusprosessissa voidaan käyttää aineistona myös tutkimuksen aikana kerättyä aineistoa tai olemassa olevaa aineistoa, jotka liittyvät tutkittavaan ilmiöön (Kananen 2014, 97). Tässä tutkimuksessa kirjallista aineistoa ovat Aurinkosäätiön toimintakertomus 2021, valmistelutyöryhmän kokospöytäkirjat aikavälillä lokakuu 2021 – elokuu 2022 sekä hyvinvointialueen nykytilannetta kuvaavat dokumentit. Kirjallisen aineiston lisäksi tutkimuksessa on mahdollista käyttää myös epävirallisempaa aineistoa, jota saadaan erilaisissa vuorovaikutustilanteissa (Kiviniemi 2018b, 81). Tämän tutkimuksen osalta

epävirallinen aineisto koostuu liikkeen luovutuksen valmistelutyöryhmän työskentelystä ja siihen liittyvistä vuorovaikutustilanteista.

Teemahaastattelut

Tapaustutkimuksen laajin aineistonkeruumenetelmä ovat asiantuntijoiden teemahaastattelut. Teemahaastattelu eli puolistrukturoitu haastattelu kohdistuu ennalta valittuihin teemoihin, mutta kysymysten muotoa tai kysymysjärjestystä ei määritellä tarkasti (Metsämuuronen 2009, 247). Teemat haastatteluihin tulevat tutkittavan aiheen ennakkonäkemyksestä eli tietoperustan pohjalta. Teemojen käsittelyjärjestys voi muuttua haastattelun edetessä, jolloin mahdollistetaan haastateltavien vapaa kerronta. Ihmisten kokemukset, tulkinnat ja asioille annetut merkitykset ovat keskeisessä roolissa. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 47–48; Kananen 2014, 87.) Tässä tutkimuksessa teemahaastattelua puoltaa se, että tutkittava asia edellyttää keskustelua yhteisöllisen asumiseen liittyvistä asioista vapaammin kuin strukturoitu haastattelu mahdollistaa. Tutkimuksessa käytetään yksilöhaastatteluita, jotta henkilöillä on mahdollisuus kertoa omia näkemyksiään ilman ryhmädynamiikan tai valtasuhteiden vaikutuksia.

Tapaustutkimukseen haastatellaan ikäihmisten palveluiden asiantuntijoita kohdeorganisaatioista sekä välimuotoisen asumisen kehittämishankkeista. Kohdeorganisaatiosta haastatteluun valituilla on tietämystä ikäihmisten palveluista ja halua osallistua omilla näkemyksillään yhteisöllisen asumisen kehittämiseen. Haastatteluun osallistuu Naantalın kaupungin organisaatiosta neljä ja Aurinkosäätiöstä kolme asiantuntijaa. Haastatteluihin osallistuvat toimivat erilaisissa tehtävissä ja eri ammattinimikkeillä. Kohdeorganisaation lisäksi haastatellaan neljää Varsinais-Suomen alueella toimivaa tai toiminutta Ikääntyneiden asumisen toimenpideohjelman 2020–2022 hankkeen asiantuntijaa (Ympäristöministeriö 2022a). Näissä kaikissa hankkeissa on yhdistävänä tekijänä, että hankkeen tavoitteena oli välimuotoisen asumisen suunnittelu tai toteuttaminen. Nämä asiantuntijahaastattelut toimivat vertaiskehittämisen (benchmarking) ideologialla eli niiden tavoitteena on selvittää muiden toimintatapoja välimuotoisen asumisen kehittämisessä.

Haastatteluista on tarkoitus löytää hyväksi havaittuja toimintatapoja, joita kannattaa soveltaa. Olennaisinta on analysoida, että mitä uutta voidaan oppia, mitä voidaan soveltaa sellaisenaan ja mikä vaatii jatkokehittämistä. (Ojasalo ym. 2015, 186.) Hankehaastatteluiden tavoitteena on saada näkemyksiä sellaisilta asiantuntijoilta, jotka ovat perehtyneet laaja-alaisesti tutkimuksen kohteena olevan asumismuodon kehittämiseen.

Haastatteluiden aineisto analysoidaan sisällönanalyysin keinoin.

Sisällönanalyysi on laadullisen tutkimuksen perusanalyysimenetelmä, joka käynnistyy jo materiaalin keruuvaiheessa. Valmiin aineiston analyysin tehtävänä on järjestää, jäsentää ja tiivistää kerätty aineisto niin, että mitään olennaista ei jäisi pois. Aineisto ensin pirstotaan pieniin osiin, käsitteellistetään ja lopuksi järjestetään uudeksi kokonaisuudeksi. Analysointi on aina tutkijan tulkintaa aineistosta ja teoria ohjaa tutkijaa suuntaamaan mielenkiinnon tiettyihin seikkoihin. (Tuomi & Sarajärvi 2011, 87, 91–94.) Tässä tapaustutkimuksessa käytetään muuttuvan toimintaympäristön APESTE-analyysin luokittelurunkoa analysoinnin pohjana.

Asiakastyöpaja – aivoriihityöskentely

Asiakastyöpajan tavoitteena on kartoittaa asiakasymmärrystä yhteisöllisen asumisen mahdolliselta kohderyhmältä eli saada ikäihmisten omia toiveita esiin yhteisöllisestä asumisesta. Asiakasymmärryksellä tarkoitetaan tilaa, jossa organisaatio tietää, miten asiakas elää ja toimii (Tuulaniemi 2011, 71).

Aivoriihityöskentelyssä joukko asiakkaita työstää ennalta määriteltyä teemaa. Aivoriihi- eli ideointityöpajassa yleensä 6–12 hengen ryhmä pyrkii vetäjän johdolla ideoimaan uusia lähestymistapoja johonkin ongelmaan. Syntyneitä ideoita tarkastellaan kriittisesti ja pohditaan niiden toteutettavuutta käytännössä. (Ojasalo ym. 2015, 44–45.) Palvelun kehittämisessä tulee huomioida, että palvelu suunnitellaan ihmisille, jotka oikeasti käyttävät palveluita ja hyötyvät niistä. Heidän mukaansa ottaminen kehittämiseen on välttämätöntä ja tällöin minimoidaan epäonnistumisen riski, koska palvelu on suunniteltu asiakkaiden todellisten tarpeiden pohjalta. (Tuulaniemi 2011, 72.) Ikäihmisten asiakastyöpajassa syntynyt laadullinen aineisto analysoidaan sisällönanalyysin

keinoin. Työpajasta syntynyttä tietoa käytetään hyvän yhteisöllisen asumisen edellytysten ja asiakkuuksien määrittämisen tukena sekä liiketoimintamallin asiakasarvon luomisen pohjana. Ikäihmisten osallistamisen eli asiakastyöpajan tärkein anti on lisätä tutkimuksen asiakasymmärrystä eli kuulla ikäihmisten omia ajatuksia palvelurakenteesta ja asumisen kehittämisestä.

Asiakasprofilointi

Palvelumuotoilun asiakasprofilointi tarkoittaa asiakastutkimuksesta saadun tiedon kiteyttämistä. Tuulaniemen (2011, 68) mukaan asiakasprofiili kuvastaa tiettyä ihmisryhmää, johon kuuluvilla henkilöillä on samankaltaisuuksia. Asiakasymmärryksen keruussa käytetään perinteisesti perustutkimuksen menetelmiä eli haastatteluita, ryhmäkeskusteluita ja kyselyjä. Kohderyhmän havainnointi ja osallistaminen suunnitteluun ovat keskeisessä asemassa palvelumuotoilun asiakasymmärryksen syntymisessä (Tuulaniemi 2011, 147). Syvimmän asiakasymmärryksen saa, kun tutkimuksessa saadaan tietoon tunteita ja unelmia. (Koivisto 2019, 44–45.)

Hankitun asiakasymmärryksen pohjalta voidaan rakentaa asiakasprofiileja, jotka ovat kerättyyn tietoon pohjautuvia fiktiivisiä henkilökuvia. Asiakasprofiilit kuvaavat asiakkaiden käyttäytymismallia, motiiveja, tarpeita ja elämäntilanteita. Asiakasprofiili kuvataan yleensä visuaalisesti kuvitteellisena henkilönä, jolla on nimi, ikä, kasvot, tyypillinen sanonta (kuvaa elämäntilannetta), taustatiedot, käyttäytymismalli, toiminnan motiivi ja muut asiat, jotka auttavat ymmärtämään asiakasta. Palvelumuotoilussa asiakasprofiilit ovat työkalu, jonka avulla toimintaa helpompi kehittää ja ideoida aidosti asiakkaan näkökulmasta. Asiakasprofiilien avulla palvelun kehittämiseen osallistuvat saavat yhteisen näkemyksen siitä, että minkälaiselle asiakasryhmälle palvelu on suunnattu. Asiakasprofiilien rakentamisessa on hyvä huomioida ennakointia eli minkälainen on tulevaisuuden asiakasprofiili. (Ojasalo ym. 2015, 77.)

Liiketoimintamalli

Palvelumuotoilun liiketoimintamallin tehtävänä on antaa visuaalinen kuva kehitettävästä palvelusta. Business Model Canvas (BMC) eli liiketoimintamalli

on Alex Osterwalderin ja Yves Pigneurin luoma visuaalinen työkalu, jossa yhdellä sivulla näkyy kaikki yrityksen keskeiset osa-alueet yhdeksässä eri teemassa. Näitä ovat arvolupaus, asiakasryhmät, asiakassuhde, jakelu, ydinresurssit, ydintoiminnot, kumppanuudet, kulurakenne ja tulovirta. Mallin avulla on helppo viestiä eri sidosryhmille yrityksen liiketoiminnan ydinlogiikka. Liiketoimintamalli on työkalu, jota voidaan käyttää toiminnan analysointiin tai uuden mallin innovointiin. Malli kuvaa ja perustelee, miten yritys tuottaa ja välittää arvoa asiakkaalle. (Ojasalo ym. 2015, 76, 79, 182–183.)

2.5 Tutkimuksen eettinen toimintatapa

Tutkimuksessa noudatettiin hyvää tieteellistä käytäntöä ja tutkimuksen eettisiä periaatteita. Tutkimusetiikka oli tärkeä osa koko tapaustutkimuksen prosessia ideointivaiheesta tutkimustuloksiin ja tiedottamiseen asti. Hyvän tieteellisen käytännön noudattaminen velvoittaa kaikkia tutkimuksen tai kehittämistyön tekijöitä samalla tavalla. Hyvällä tieteellisellä käytännöllä tarkoitetaan, että tutkija noudattaa eettisesti kestäviä tiedonhankinta- ja tutkimusmenetelmiä. (Vilka 2015, 41.) Tapaustutkimuksen jokaisessa vaiheessa (suunnitelma, aineistonkeruu, analyysi, tulokset, raportointi, aineiston tallentaminen) on noudatettu hyvää tieteellistä käytäntöä (TENK 2019, 9–13). Tutkimusluvat on hankittu Naantalin kaupungin sosiaali- ja terveystieteiden osastolta ja Naantalin Aurinkosäätitieltä. Opinnäytetyön tietosuojailmoituksessa on määritelty aineiston käyttöön ja säilyttämiseen liittyvät asiat. Osallistujien rooli, oikeudet ja vapaaehtoisuus on määritelty haastattelukutsussa. Työn toteutuksessa ja tallentamisessa on noudatettu Turun ammattikorkeakoulun ohjeistuksia.

Tapaustutkimus on toteutettu ja julkaistu puolueettomasti. Tutkimukseen osallistuminen on ollut täysin vapaaehtoista osallistujille ja heiltä on saatu suostumus tutkimukseen osallistumiseen. Tapaustutkimuksessa ei mainita yksittäisiä henkilöitä tai heidän asemaansa. Osallistujien tunnistaminen voi olla välillisesti mahdollista, mutta ei kovin todennäköistä. Tutkimuksen raportissa tulokset ovat raportoitu avoimesti ja rehellisesti. Käytettyjen menetelmien riskit on huomioitu raportin pohdinnassa.

3 Muuttuva toimintaympäristö ja muutokset ikäihmisten asumispalveluissa

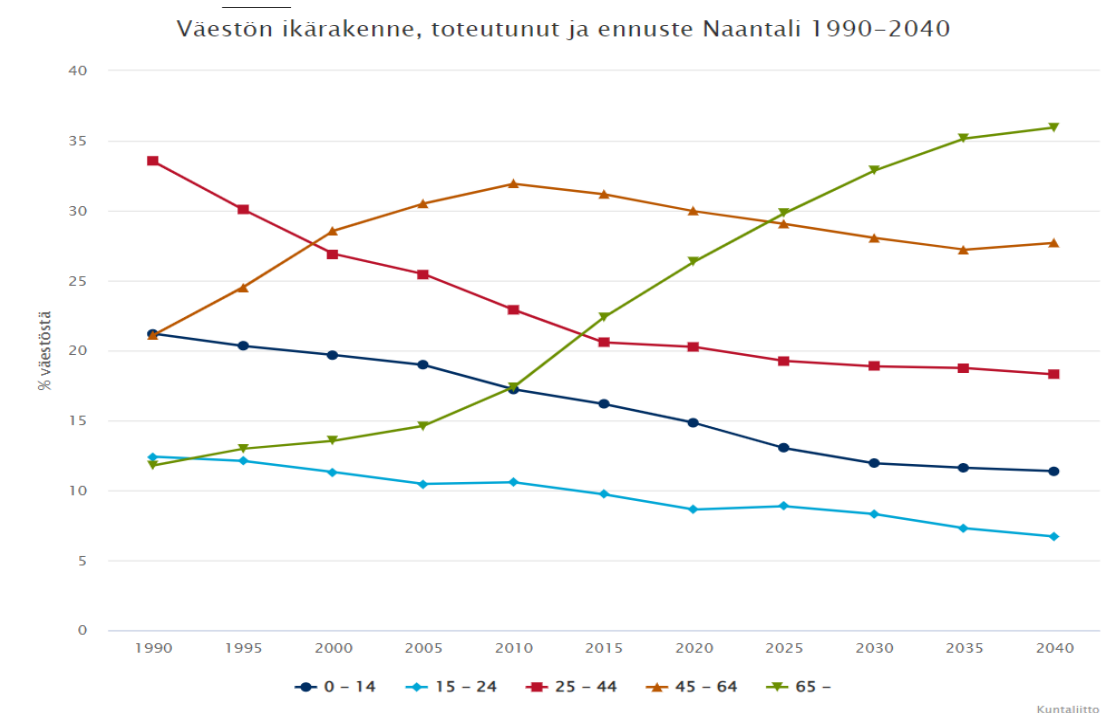
Alati muuttuva toimintaympäristö on uusi normaali. Julkinen sektori ja sote-palvelut ovat ennennäkemättömän haasteen edessä. Sote-palveluihin muutoksia luovat väestön ikääntyminen ja monimuotoistuminen, ekologinen kestävyyskriisi, teknologian kehittymisen vaikutukset ja talousjärjestelmän epävakaus (Dufva 2020, 8). Lisäksi tulevaisuuden toimintaympäristöön vaikuttavat yhteiskunnan, yksilön, työn ja työelämän muutokset (Metsämuuronen 2000, 152). Tulevaisuuden muutokset tapahtuvat nopeammin kuin aiemmin. Toimintaympäristön muutoksiin tulee reagoida nopeasti ja joustavasti, mutta ennen kaikkea ennakoiden. Tulevaisuuden toimijoiden menestymisessä korostuvat asiakastarpeisiin vastaaminen ja rohkea visiointi. Ketterät ja luovat organisaatiot pärjäävät muita paremmin tulevaisuuden muuttuvassa toimintaympäristössä. (Manneri & Koivisto 2019, 27–28.)

Tämänhetkisiä sote-alan tulevaisuuskuvia, skenaarioita ja tulevaisuuden osaamistarpeita on koottu Varsinais-Suomen Ennakointiakatemian internetsivustolle. Ennakointiakatemia on usean toimijan yhteistyökonsortio, jossa on edustajia muun muassa eri oppilaitoksista, kaupungeista ja Varsinais-Suomen ELY-keskuksesta. Akatemian tulevaisuuskuvat vahvistavat, että muutosten tahti ei tule hidastumaan. Hyvällä ennakkoinnilla voidaan varautua tuleviin muutoksiin. (Ennakointiakatemia 2022.) Seuraavissa luvuissa on käsitelty muuttuvaa toimintaympäristöä ikäihmisten asumispalveluiden osalta APESTE-analyysin luokittelurungon avulla. Analyysin tarkoituksena on selvittää sellaisia ilmiöitä, joihin ei voida vaikuttaa suoraan omilla päätöksillä tai teoilla, mutta ne tulee huomioida päätöksenteossa. (Metsämuuronen 2000, 10.)

3.1 Asiakkaiden muuttuminen

Suomen väestö ikääntyy huimaa vauhtia. Nykyisten julkisten sote-palveluiden palvelutason ylläpitäminen on valtavan haasteen edessä. Suomen ikärakenteen

muutos on niin merkittävä, että se vaikuttaa koko yhteiskuntaan. Ikäihmisten palvelutarpeeseen vastaaminen edellyttää määrätietoista valmistautumista. (STM 2020b, 11.) Tilastokeskuksen ennusteiden mukaan ikääntymisen ja syntyvyyden myötä muodostuva huoltosuhde eroaa alueellisesti. Varsinais-Suomi on koko maan keskiarvojen lähellä (STM 2020b, 15–16), mutta Naantalin ikäihmisten määrä kaksinkertaistuu seuraavan kahdenkymmenen vuoden aikana (kuvio 5). Erityisesti kaikkein iäkkäimpiin ikäluokkiin kuuluvien asukkaiden määrä kasvaa voimakkaasti tulevina vuosina.

Kuvio 5. Väestön ikärakenne Naantali; toteutunut ja ennuste (Kuntaliitto 2022).

Väestö muuttuu taustoiltaan, mahdollisuuksiltaan ja tavoiltaan yhä monimuotoisemmaksi (Dufva 2020, 23). Suurten ikäluokkien eläkeläiset ovat terveempiä, koulutetumpia ja varakkaampia kuin aiemmat sukupolvet. Heistä jopa yli kolmannes saattaa ylittää 100 vuoden iän. Uudet eläkeläiset ovat asenteiltaan ja käyttäytymiseltään aikaisempia sukupolvia monimuotoisempi ryhmä. Heidän toiveensa ja tarpeensa eivät ole samanlaisia, ja tästä syystä tulee palveluiden olla monipuolisempia. (Ennakointiakatemia 2022.) Ikäihmisten palvelurakenteen kehittämisessä nousee asiakkaan kokemaa hyötyä, osallisuutta ja

osallistuminen yhä tärkeämpään rooliin. Ihmisten perustarpeet pysyvät vakioina, mutta odotukset muuttuvat. (Rannisto & Tienhaara 2016, 10–11.)

Julkisissa palveluissa asiakkaan määrittely on haastavaa (Rannisto & Tienhaara 2016, 17). Sote-palveluissa asiakas on yleensä tarpeidensa vuoksi riippuvainen palvelun antajasta. Ikäihmisten palveluissa osa asiakkaan palveluista perustuu päätökseen asiakkuudesta. Asiakkuus kuvaa näin ollen asiakassuhdetta. (Pohjola 2010, 29–30.) Aitoon asiakassuhteeseen liittyy, että asiakas voi omista lähtökohdistaan valita parhaan vaihtoehdon tarjolla olevista palveluista (Ylä-Outinen 2012, 166).

Palveluiden tulee olla asiakaslähtöisiä ja kehittämisen tulee tapahtua asiakasta ajatellen. Asiakkaat tulee nähdä palvelujen kehittäjinä, arvioijina ja toimijoina. (STM 2018, 14.) Sote-palveluiden oikeudenmukainen järjestäminen edellyttää asiakaslähtöisyyttä ja asiakkaiden osallisuuden vahvistamista. Asiakaslähtöisiä palveluita voidaan järjestää kohdentamalla ja järjestämällä palveluita asiakkaan tarpeen mukaan sekä turvaamalla hoidon ja palveluiden jatkuvuus. (Heikkilä ym. 2022, 6–7.) Ikäihmisen oma arvomaailma ja uskomukset ohjaavat heidän käyttäytymistään, ajatteluaan ja toimintaansa (Ylä-Outinen 2012, 157). Yhä useammat ikäihmiset haluavat tulevaisuudessa vaikuttaa omiin elinolosuhteisiinsa ja osallistua aktiivisesti päätöksentekoon (Sosiaali- ja terveysministeriö 2018, 11). Asiakkaan valinnanvapautta on pyritty lisäämään määrätietoisesti, mutta sosiaalihuollon palveluissa valinnanvapaus on vielä melko rajattua. (Kiviniemi 2018a, 11–12).

Asiakkuuksissa asiakasarvo ja arvolupaus ovat tulevaisuudessa palveluiden kehittämisen keskiössä. Asiakasarvo on moniulotteinen käsite, mutta siinä toiminta nähdään pohjautuvan vahvasti arvoihin ja asiakkaan lähtökohtiin. Palvelulla on taloudellisen ja toiminnallisen arvon lisäksi emotionaalista ja jopa symbolista arvoa. Emotionaalisella arvolla tarkoitetaan tunnetta palvelusta ja symbolinen arvo kuvaa sitä, miten hyväksyttävänä asiakas kokee palvelun tai tuotteen käyttämisen. (Rannisto & Tienhaara 2016, 11, 19.)

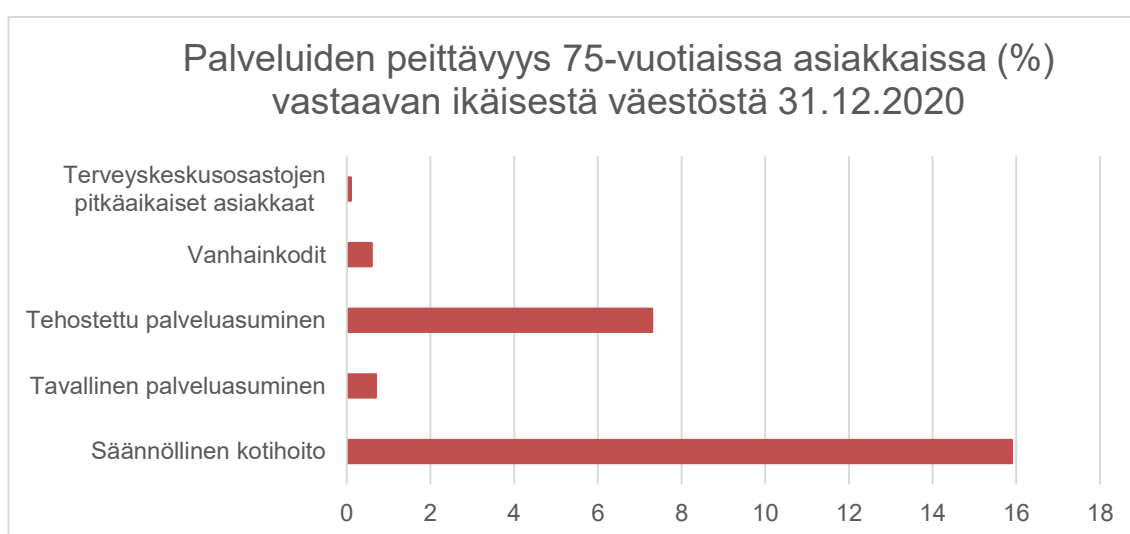
Tulevaisuuden organisaation tulee tietää, mistä elementeistä asiakkaalle syntyy arvo palvelusta (Tuulaniemi 2011, 71). Asiakas ja hänen tarpeensa tulee aidosti asettaa organisaation toiminnan ja päätöksenteon keskiöön. Tulevaisuudessa palvelun tuottama tekninen lopputulos ei enää riitä asiakkaalle, vaan kokemus palvelusta nousee yhä tärkeämpään rooliin. Asiakkaat tekevät tulevaisuudessa tietoisempia valintoja ja arvomaailman merkitys korostuu. Ympäristötietoisuus nostaa tulevaisuudessa lähipalveluiden ja vastuullisten palveluiden kiinnostusta. (Manneri & Koivisto 2019, 22–24.) Asiakkaiden muuttumisessa ennakoidaan tapahtuvan muutosta myös siihen suuntaan, että tulevaisuudessa yksilöt kokevat tyytymättömyyttä sääntöympäristöön ja kontrolloivaan lainsäädäntöön (Ennakointiakatemia 2022).

3.2 Poliittiset muutokset

Kansallisen tason poliittiset linjaukset vaikuttavat julkisten palveluiden järjestämiseen. Sanna Marinin hallitusohjelman (2019) tavoitteiksi on nostettu, että ikäihmisten palvelut toteutuvat laadukkaina, oikea-aikaisina ja saavutettavina. Palvelujärjestelmän kehittäminen pitää sisällään välimuotoisen asumisen kehittämistä, uusien työtapojen käyttöönottoa, teknologian vahvistumista ja riittävän henkilöstön turvaamista. Hallitusohjelman mukaisesti Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista (vanhuspalvelulaki) päivitetään. Tulevaisuuden haasteisiin pyritään vastaamaan tavoitteellisella henkilöstöpolitiikalla ja toimintakulttuurien integroimisella. (Valtioneuvoston julkaisuja 2019:31, 149–150.) Marinin hallituksen ohjelmaan sisältyy poikkihallinnollinen ikäohjelma, jonka tavoitteena on palvelujen toteuttaminen sosiaalisesti ja taloudellisesti kestäväällä tavalla. (Valtioneuvoston julkaisuja 2019:31, 149.; Heikkilä ym. 2022, 6). Ikäohjelman yhdeksi tavoitteeksi on nostettu ikäystävällisen asumisen ja välimuotoisen asumisen kehittäminen (STM 2020b, 27).

3.2.1 Ikäihmisten palvelumuodot ja palvelurakenne

Ikäihmisten palvelumuodot ovat yleisesti jaoteltu säännölliseen kotihoitoon, tavalliseen palveluasumiseen, tehostettuun palveluasumiseen, laitoshiitoon ja pitkäaikaishoitoon (STM 2020a, 16). Palvelurakenne kuvaa eri palveluiden peittävyksiä (kuvio 6) eli tietyn ikäryhmän prosenttiosuutta ikäryhmän väestöstä (Tupala ym. 2020, 13–14). Ikäihmisten palveluiden tilastoissa käytetään pääsääntöisesti yli 75-vuotiaita. Opinnäytetyötä tehdessä viimeisimmät tilastotiedot olivat saatavilla vuodelta 2020.

Kuvio 6. Palveluiden peittävyys 75-vuotiaissa asiakkaissa (THL 2021a, 3–4).

Sosiaalihuoltolain mukaan asumispalveluita tulee järjestää henkilöille, jotka erityisestä syystä tarvitsevat apua tai tukea asumisensa järjestämisessä. Ikäihmisten asumispalvelut jakaantuvat tuettuun asumiseen, palveluasumiseen ja tehostettuun palveluasumiseen. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 § 21.) Ikääntyneiden tuettu asuminen ei ole käytännössä vakiintunut termi, vaan enemmän puhutaan senioriasumisesta, jossa palvelut toteutuvat kotihoitona tai siihen liittyvillä tukipalveluilla (Salunen 2019, 42).

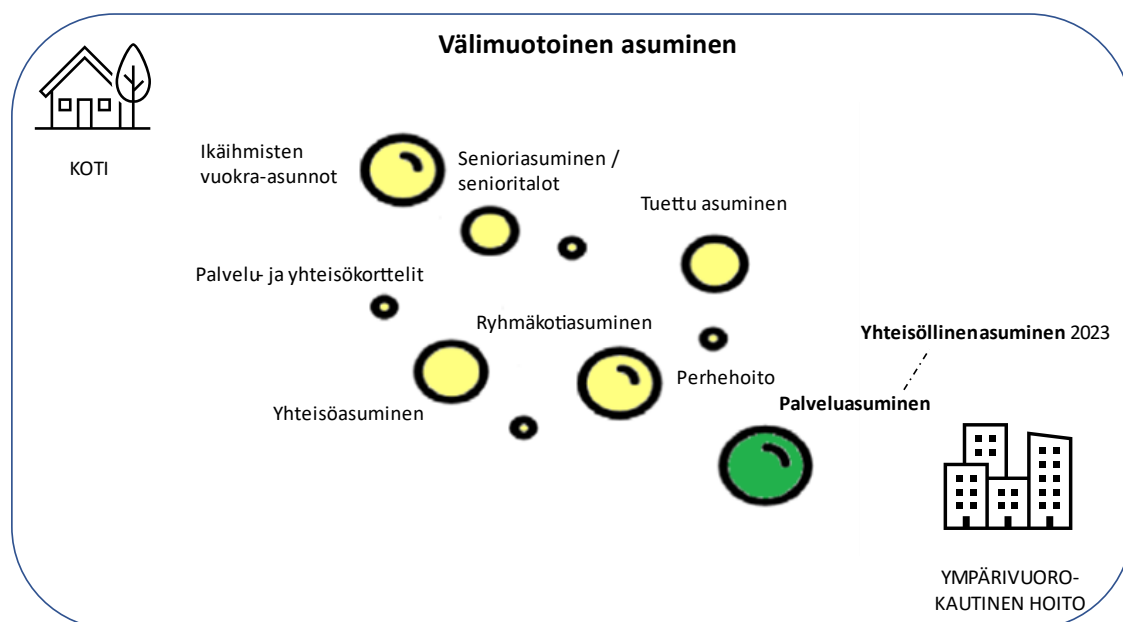
Viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana tehostetun palveluasumisen määrä on huomattavasti lisääntynyt, laitoshiito vähentynyt. Kokonaisuudessa ympärivuorokautisen hoidon määrä on vähentynyt kymmenestä prosentista noin

kahdeksaan prosenttiin. Vuonna 2020 koko maassa tavallisen palveluasumisen piirissä oli yli 75-vuotiaista asiakkaista 0,7 prosenttia. (THL 2021a, 3.)

Tavallinen palveluasuminen tilastoituu osassa kunnissa kotihoidoksi (Tupala ym. 2020, 16, 81) eli täysin luotettavaa tilastotietoa ei ole saatavilla.

Väestön ikääntyminen ja sen myötä syntyvä kustannuspaine sekä muutokset lainsäädännössä synnyttävät tarpeen kehittää ikäihmisten palvelujärjestelmää nykyisestä. Tutkimuksissa on nostettu esiin, että ikäihmisen asumisen palveluntarpeeseen ei aina pystytä vastaamaan optimaalisesti suppean palveluvalikon vuoksi (Heikkilä ym. 2022, 15; Ruuskanen-Parrukoski 2018, 122). Tulevaisuuden tavoitteena on keventää asumispalveluita ja painottaa vähemmän tuettuja asumisen muotoja. Tällaisia ovat esimerkiksi kotona asuminen ympärivuorokautisen kotihoidon turvin, omaishoito ja mahdolliset uudet välimuotoisen asumisen muodot. (Tupala ym. 2020, 82; Oosi ym. 2020, 15–16.)

Ikäihmisten asumispalveluissa on käytössä useita käsitteitä. Osa käsitteistä on vakiintuneita, mutta varsinkin kotona asumisen ja tehostetun palveluasumisen välissä olevat välimuotoisen asumisen muodot ovat monipuolisia (kuvio 7).

Kuvio 7. Ikäihmisten välimuotoinen asuminen (mukaillen Oosi ym. 2020, 18).

Välimuotoinen asuminen

Välimuotoisella asumisella tarkoitetaan tavallisen kotona asumisen ja tehostetun palveluasumisen väliin jäävää asumista (STM 2020a, 38). Välimuotoisessa asumisessa asuminen ja palvelut erotetaan toisistaan. Välimuotoinen asuminen voi toteutua vuokra- tai omistusasunnossa. Ikäihminen voi itse määrittää minkälaisia palveluita hän haluaa ottaa vastaan. Suomessa välimuotoiseen asumiseen on luokiteltu muun muassa senioriasunnot ja vanhusten vuokralat, yhteisölliset asumisratkaisut sekä tavallinen palveluasuminen. (Välikangas 2009, 10.) Nykyään välimuotoista asumista voidaan pitää ”kattokäsitteenä” useille erilaisille asumismuodoille.

Senioriasuminen

Senioriasuminen on yleistynyt erityisesti viime vuosina. Senioriasumisella tarkoitetaan lähinnä yli 55-vuotiaille suunnattuja esteettömiä asuntoja, jotka sijaitsevat lähellä palveluita. Senioriasumisessa asukkailla ei yleensä ole säännöllistä palvelun tarvetta ja asukkaat hakeutuvat itsenäisesti asumismuotoon. (Jolanki ym. 2017, 18.)

Tavallinen palveluasuminen (1.1.2023 alkaen yhteisöllinen asuminen)

Tavallisella palveluasumisella tarkoitetaan asumisen ja hoivan yhdistelmää. Palveluasuminen pitää sisällään asiakkaan tarpeenmukaisen hoidon ja huolenpidon, toimintakykyä ylläpitävän ja edistävän toiminnan, ateria-, vaatehuolto-, peseytymis- ja siivouspalvelut sekä osallisuutta ja sosiaalisuutta edistävät palvelut (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 § 21). Palveluasumisen keskeisenä tavoitteena on tukea asukkaiden omatoimisuutta ja mahdollistaa turvallista asumista tarvittavien apujen turvin (Ylä-Outinen 2012, 32). Asukas maksaa asunnostaan vuokralain mukaisen vuokran ja erikseen tarvitsemansa palvelut (Jolanki ym. 2017). Tavallisessa palveluasumisessa henkilökunta on paikalla päivä- ja ilta-aikaan, yöaikainen apu pitää mahdollistua kutsuttaessa (Salunen 2019, 42).

Kunta voi tarjota palveluasumista omana toimintanaan tai palvelusetelillä, jolloin palveluun yhdistyy asiantuntijavalta. Päätös palveluasumiseen tehdään pääsääntöisesti palvelutarpeen arvioinnin perusteella moniammatillisissa SAP-työryhmissä. Palvelua pyritään kohdentamaan niitä eniten tarvitseville, minkä vuoksi ikääntynyt voi joutua odottamaan paikkaa tai voi jäädä ilman toivomaansa tukea. (Vasara 2020b.) Asiakas voi hakeutua myös itsenäisesti yksityisen tai kolmannen sektorin palveluasumiseen, jolloin hän vastaa täysin itse palveluidensa ja asumisensa maksuista.

Tilastot osoittavat, että valtakunnallisesti tavallista palveluasumista on vähän. Palveluasumisen kehittymistä on hidastanut aiempi suuntaus, että kotona asutaan mahdollisimman pitkään, ja kun omillaan asuminen ei kotihoidon tukitoimienkaan avulla enää onnistu, siirrytään ympärivuorokautiseen hoitoon.

Tehostettu palveluasuminen

Tehostettu palveluasuminen tarkoittaa ympärivuorokautista palveluasumista (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 § 21). Tehostetun palveluasumisen asiakkaiden hoidon ja huolenpidon tarve on merkittävää. Tehostettu palveluasumisen luetaan avohuollon palveluksi, sillä asunto on asiakkaan vuokrasuhteinen koti. (Salunen 2019, 43.) Tehostettu palveluasuminen -termi muuttuu 1.1.2023 alkaen ympärivuorokautiseksi palveluasumiseksi.

Muut asumisen muodot

Perhehoito on ikäihmisten suhteellisen uusi asumispalvelumuoto, jossa iäkkään henkilön hoito tapahtuu perhehoitajan yksityiskodissa tai perhehoitoyksikössä (Salunen 2019, 44). Perinteistä pitkäaikaista laitoshoidon (ns. vanhainkodit ja terveyskeskusten vuodeosastojen pitkäaikaishoito) on Suomessa määrätietoisesti vähennetty. Tulevaisuudessa laitoshoidon toteutus on erityisillä lääketieteellisillä perusteilla. (STM 2020a, 18.)

Yhteisöllinen asuminen

Vuoden 2023 alussa voimaan tulevan vanhuspalvelulain muutoksen jälkeen yhteisöllinen asuminen -termi korvaa nykyisen tavallisen palveluasumisen (HE

231/2021, 97). Perinteisesti yhteisöllisen asuminen on mielletty yhteisöasumiseksi, jossa korostuvat yhteinen toiminta, toisista huolehtiminen ja ystävyyssuhteet. Yhteisöasuminen perustuu yhteisöön kuuluvien asukkaiden aktiiviseen kanssakäymiseen ja keskinäiseen tukeen. Ikäihmisten yhteisöasumisessa edelläkävijämaita ovat Hollanti, Tanska ja Ruotsi. Suomessa yhteisöllinen asuminen tai yhteisöasuminen on vasta kehittymässä. (Jolanki ym. 2017, 15.). Yhteisöllisessä asumisessa asukkaalla on oma koti, joka mahdollistaa yksityisyyden, ja kaikkien käytössä olevat yhteisölliset tilat mahdollistavat osallistumisen yhteisön toimintaan (Korpela 2014, 83–84).

3.2.2 Lainsäädännön muutokset

Vuoden 2023 alussa sote-palveluiden järjestämisvastuu siirtyy kunnilta ja kuntayhtymiltä hyvinvointialueille. ”Hyvinvointialue on kunnista ja valtiosta erillinen julkisoikeudellinen yhteisö, jolla on alueellaan itsehallinto” (Varsinais-Suomen Hyvinvointialue 2022). Laki hyvinvointialueesta korvaa kuntalain mukaisen järjestämisvastuun 1.1.2023 (Laki hyvinvointialueesta 611/2021). Vanhuspalvelulain uudistamisen toinen vaihe astuu pääsääntöisesti voimaan 1.1.2023 eli samaan aikaan sote-palveluiden rakenneuudistuksen kanssa. Vanhuspalvelulain uudistuksen pääasiallisena sisältönä on vahvistaa kotihoidon resursseja ja laatua, kehittää välimuotoista asumista ja palvelujärjestelmää sekä ottaa käyttöön teknologisia ratkaisuja kotona asumisen turvaksi. Lain muutoksen tarkoituksena on selkeyttää tehostetun palveluasumisen ja muun palveluasumisen välistä eroa. (HE 231/2021, 33.)

Vanhuspalvelulain lakiesityksen mukaan asumispalveluja voi tulevaisuudessa toteuttaa monimuotoisissa asumis- ja palvelukokonaisuuksissa. Tavoitteena on tarjota joustavia, yhteisöllisiä ja toimintakyvyn säilymistä tukevia asumispalveluita kotona asumisen ja nykyisen tehostetun palveluasumisen välille. Uudistuksen jälkeen asumispalveluita ovat edelleen tilapäinen ja tuettu asuminen, joita koskevat säännökset pysyvät ennallaan. Nykyinen palveluasuminen nimetään yhteisölliseksi asumiseksi ja tehostettu palveluasuminen on tulevaisuudessa ympärivuorokautista palveluasumista.

Monimuotoisten asumispalveluiden kehittämiseksi lakiin lisätään säädökset, jotka mahdollistavat erilaisten asumispalvelumuotojen toteuttamisen samassa toiminnallisessa kokonaisuudessa. (HE 231/2021, 78–79.) Tavoitteena on vähentää asukkaiden palvelutarpeista johtuvia muuttoja asumisyksiköstä toiseen eli asukkaan ei tarvitse muuttaa saadakseen lisää palveluita, vaan ympärivuorokautisen hoidon toteuttaminen tulee olla mahdollista aiempaan asuntoon. Tällaisessa tilanteessa puhutaan niin sanotuista hybridiyksiköistä. Lakiesityksessä on mainittu (20 §), että toimintayksikössä on oltava riittävästi henkilöstöä kaikkina vuorokauden aikoina, jos asukkaiden toimintakyky on alentunut niin, että he tarvitsevat huolenpitoa ympärivuorokautisesti. Yhteisöllisen asumisen yksiköissä ei tarvitse tuottaa palveluita ympärivuorokautisesti, mutta tarvittava yöaikainen apu on turvattava asukkaiden palvelutarpeen mukaisesti.

Asiakasmaksulaissa yhteisöllisen asumisen palvelumaksut määräytyvät säännöllisen kotihoidon mukaisesti. Lisäksi hyvinvointialue voi laskuttaa asiakkaalta kohtuullisen maksun asiakassuunnitelmaan sisältyvistä sosiaalihuoltolain 19 §:n 2 momentissa mainituista tukipalveluista, 19 b § tarkoitetusta turva-auttamispalvelusta ja 21 b §:n 1 momentissa tarkoitetuista sosiaalista kanssakäymistä edistävästä toiminnasta sekä vastaavista asumispalveluihin liittyvistä palveluista. (HE 231/2021, 88–89.)

3.2.3 Ikäihmisten asumispalveluiden myöntämisperusteet

Hyvinvointialueen (aiemmin kunnan) yhteisölliseen asumiseen ohjautuminen edellyttää ikäihmisen palvelutarpeen arviointia, jossa selvitetään asiakkaan tuen ja palveluiden tarvetta. Palvelutarpeen arviointi perustuu sosiaalihuoltolain 36 § pykälään (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014). Palvelutarpeen arvioinnissa asiakkaan oma toive palveluista ja itsemääräämisoikeuden huomioiminen ovat merkityksellisiä. (Heikkilä ym. 2022, 6, 19–20.)

Palveluiden myöntämisperusteilla tarkoitetaan sellaisia henkilön toimintakykyyn tai muihin tekijöihin liittyviä perusteita tai ehtoja, joilla henkilö voi saada erilaisia

julkisrahoitteisia ikäihmisille kohdennettuja palveluja. Asiakkaiden palveluiden myöntämisen perusteissa tulee toteutua yhdenvertaisuus, ja tämä edellyttää objektiivista arviointia tukevia mittaristoja. Yhtenäiset palveluiden myöntämisperusteet ovat reunaehtoina ja niillä turvataan yhdenvertaisuus, mutta yksilöllisten tarpeiden huomioinnille tulee jättää tilaa. (Tupala ym. 2020, 13, 80–81.)

Vanhuspalvelulain mukaan hyvinvointialueilla on velvollisuus käyttää palvelutarpeiden ja toimintakyvyn arvioinnissa RAI-arviointivälineistöä viimeistään 1.4.2023 (Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvveluista 2012/980 § 15 a). RAI-järjestelmä on arviointivälineistö, jonka avulla selvitetään asiakkaiden palvelutarpeet yhdenmukaisesti ja monipuolisesti. RAI-järjestelmästä saadun tiedon avulla palvelut pystytään suunnittelemaan yksilöllisesti ja kohdentamaan heille, jotka niitä tarvitsevat. (THL 2021b.) Naantalissa RAI-järjestelmä on ollut käytössä vuodesta 2018.

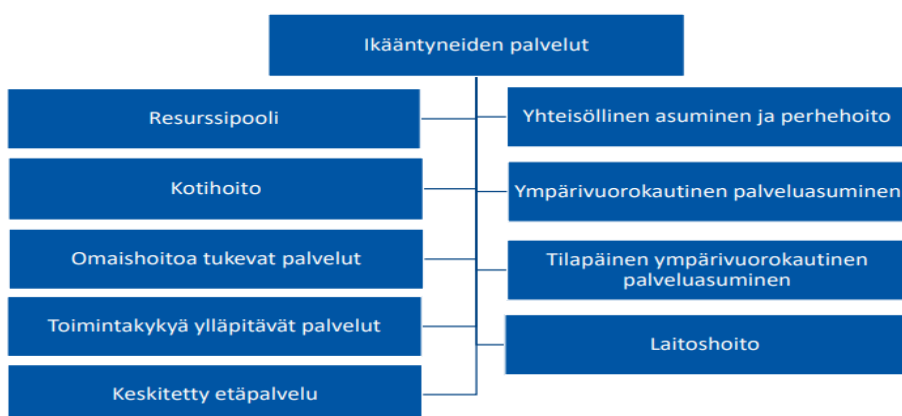
Palvelujen myöntämisperusteiden yhtenäistäminen on yksi tulevien hyvinvointialueiden tärkeimmistä tehtävistä, jotta ikäihmisten palvelut voidaan järjestää yhdenvertaisesti ja taloudellisesti kestävästi. Valtakunnallisesti RAI-arviointivälineen käyttö yhtenäistää käytäntöjä. Palveluvalikoimaa tulee kehittää tarkoituksenmukaisesti ja ennakoiden, jotta asiakkaille voidaan tarjota palveluita, joihin he ovat myöntämisperusteilla oikeutettuja. Yhteisöllisen asumisen suosio on kasvamassa. Tulevaisuudessa osa tehostetusta palveluasumisesta korvautuu kevyemmällä asumismuodoilla. Vanhuspalvelulain mukainen sitova henkilökuntamitoitus ympärivuorokautisessa palveluasumisessa tulee asiantuntijoiden näkemyksen mukaan kiihdyttämään tätä kehitystä. (Tupala ym. 2020, 85–87.)

3.2.4 Varsinais-Suomen hyvinvointialueen yhteisöllinen asuminen

Varsinais-Suomen hyvinvointialue koostuu Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirin, Erityishuollon palveluiden ja pelastuslaitoksen lisäksi 27 kunnasta. Naantali on

noin 19 000 asukkaalla viidenneksi suurin kunta, Turku on suurin. Varsinais-Suomen hyvinvointialue jakautuu kahdeksaan eri alueeseen 2023, joiden väestöpohjana pyritään pitämään keskimäärin 30 000 asiakasta. Naantali kuuluu tulevaisuudessa samaan sote-alueeseen Raision ja Ruskon kanssa. (Varsinais-Suomen hyvinvointialue 2022.) Varsinais-Suomen hyvinvointialueen organisaatiomalli on päätetty 13.5.2022. Ikääntyneiden palvelut -tulosalue on yksi kuudesta tulosaluetasosta. Ikääntyneiden palvelut on jaettu organisaatiossa eri osiin (kuvio 6). Organisaatorakenteessa yhteisöllinen asuminen ja perhehoito kuuluvat samaan kokonaisuuteen. (Varsinais-Suomen Henkilöstöorganisaatio-rakenne 2022.)

Ikääntyneiden palvelut

Kuvio 8. Varsinais-Suomen hyvinvointialueen ikääntyneiden palveluiden organisaatio (Varsinais-Suomen Henkilöstöorganisaatiorakenne 2022).

Varsinais-Suomen kunnissa ikäihmisten palvelujen järjestämisessä on erilaisia palvelumuotoja ja -rakenteita. Kunnat ovat itsenäisesti määritelleet omat palvelunsa ja palveluidensa myöntämisperusteet eli alueen kunnilla ei ole ollut yhtenäisiä ikäihmisten palvelujen myöntämisperusteita. Alueella ei myöskään ole yhtenäisiä periaatteita teknologisten ratkaisujen käytöstä ikäihmisten palveluissa. (Turun kaupunki -hankesuunnitelma 2021, 3, 9.) Syksyllä 2022 on käynnistynyt ikäihmisten palveluiden myöntämisperusteiden yhtenäistäminen kuntien hoito- ja vanhuspalveluiden johtajien verkostossa ja RAI-verkostossa.

Tulevilla hyvinvointialueilla on kuntia paremmat edellytykset välimuotoisten asumispalvelujen kehittämiseksi kansallisten tavoitteiden mukaisesti (Tupala ym. 2018, 50). Varsinais-Suomen hyvinvointialueella ei ole kesällä 2022 yhteisiä yhteisöllisen asumisen määritelmiä. Turussa on käynnistynyt ympäristöministeriön hankerahoituksella Ikäystävällisen asumisen kehittämishanke Varsinais-Suomen alueella keväällä 2022, ja toiminta on käynnistynyt ympäristökuntiin elokuussa 2022. Hanke siirtyy hyvinvointialueelle 1.1.2023. Hankkeen tavoitteena on ikäihmisten asumisen nykytilan kartoitus ja yhtenäiset seurantaindikaattorit, monimuotoiset asumisratkaisut ja niihin varautuminen sekä palveluohjauksen ja ikäihmisten oman ikäystävällisen asumisen varautumisen kehittäminen. (Varsinais-Suomen Ikäasumisen hanke 2022.)

THL:n vuoden 2020 tilaston mukaan koko maassa on 4543 asukasta tavallisessa palveluasumisessa (taulukko 1). Tilaston mukaan Varsinais-Suomessa on tavallisessa palveluasumisessa 359 asukasta seitsemässä kunnassa. Suomessa valtaosa tavallisesta palveluasumisesta on yksityisen tai kolmannen sektorin toimintaa. Varsinais-Suomessa julkisen sektorin palveluasumista on tilastoitu vuonna 2020 ainoastaan Nousiainiin ja Saloon. (THL, SotkaNet 2022.)

Ikääntyneiden tavallisen palveluasumisen asiakkaat 31.12.2020 yhteensä

		Julkinen sektori	yksityinen tai kolmas sektori
Koko maa	4543	1 085	3 458
Varsinais-Suomi	359		
Lieto	16		16
Naantali	87		87
Nousiainen	8	8	
Salo	74	17	57
Somero	9		9
Taivassalo	6		6
Turku	159		159

© THL, Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet.fi 2005-2022

Taulukko 1. Varsinais-Suomen tavallisen palveluasumisen asukkaat (THL, SotkaNet 2022).

Edellä oleva tilastotieto ei kuitenkaan kerro ikäihmisten asumisen ja palveluiden koko totuutta. Kuten aiemmin on todettu, tavallinen palveluasuminen voi kirjautua tilastoissa myös kotihoidon alle. Lisäksi useiden eri termien käyttö palvelusta hankaloittaa tilastointia. Varsinais-Suomen kunnissa on tällä hetkellä palveluasumista, tuettua asumista, senioriasumista, tehostettua kotihoitoa esteettömissä asumiskokonaisuuksissa ja ikäihmisten vuokra-asumista.

3.2.5 Liikkeen luovutus

Koska tutkimuksen kohteena oleva liikkeen luovutus käynnistyi tulevasta sote-palveluiden rakenneuudistuksesta, käsitellään liikkeen luovutus poliittisten muutosten alla. Liikkeen luovutuksessa luovutuksen kohde siirretään luovutuksen saajalle toimivana kokonaisuutena. Liikkeen luovutus voidaan tehdä myymällä, vuokraamalla tai antamalla vastikkeeton käyttöoikeus. Liikkeen luovutuksessa henkilöstön työnantaja vaihtuu pysyvästi. Luovutuksensaajan tulee jatkaa samaa toimintaa, jota luovuttaja on harjoittanut. Liikkeen luovutuksessa olennainen osa omaisuutta ja henkilöstöä siirtyy luovutuksensaajalle. Luovutuksen lähtökohtana on yleisesti sopimussuhteinen yhteinen tahto. Palvelualoilla liikkeen luovutuksessa henkilöstön osuus on merkittävä ja puolestaan aineellisen tai aineettoman omaisuuden osuus on usein vähäinen. (Kunta- ja hyvinvointialueyönantajat 2017.) Liikkeen luovutuksen pääsääntönä on, että työnantajan työsuhteiden oikeudet ja velvollisuudet siirtyvät sellaisenaan uudelle työntajalle (Työsopimuslaki 55/2001 § 10). Valtakunnallisesti merkittävin liikkeen luovutus on sote-henkilöstön siirtyminen kunnilta ja kuntayhtymiltä tuleville hyvinvointialueille.

Sote-palveluluissa valtaosa liikkeen luovutuksista koskee niin sanottuja ulkoistamisia, joissa kunta on siirtänyt aiemmin itse tuottamia toimintoja ulkopuoliselle toimijalle, mutta kunnan järjestämis- ja viranomaisvastuu säilyy ennallaan (Junnila & Fredriksson 2012, 6). Lähihistoriassa sote-palveluissa julkiselle sektorille tapahtuneet liikkeen luovutukset ovat pääsääntöisesti olleet tilanteita, joissa yksityinen palveluntuottaja ei ole pystynyt järjestämään palveluita odotetulla tavalla. Tässä tapaustutkimuksessa ei ole kyse siitä, vaan

Aurinkosäätiön ja Naantalın kaupungin välisen liikkeen luovutuksen lähtökohtana on taata hyvinvointialueelle siirtymisen jälkeenkin paikallisia asumispalveluita Naantalissa.

3.3 Taloudelliset muutokset

Julkisen sektorin on tehostettava toimintaansa. Tehokkuuden lisäys on välttämätöntä palveluiden turvaamisen sekä talouden kestävyysnäkökulmasta. Väestön ikääntymisen arvioidaan nostavan eläke-, terveys- ja hoivamenoja entisestään, eikä nykyinen veroaste riitä. Huoltosuhteen muutos on talouden kannalta merkittävä. Ainoa kasvava ikäluokka on yli 75-vuotiaat, ja tämä ryhmä aiheuttaa suurimmat menopaineet sote-palveluille. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2020b, 20–21.) Lisäksi sote-alalla on valtava tarve saada uusia työntekijöitä kasvavan palvelutarpeen ja kiihtyvän eläköitymisen vuoksi (Tervameri 2021, 86).

Hyvin vanhojen määrä kasvaa nopeasti Suomessa (Vaarama & Jylhä 2020, 317). Ikäihmisten sote-palveluiden tarve tulee maksamaan yhteiskunnalle merkittävästi. Useilla 70-vuotiailla on paljon elintapasairauksia, ja heidän hoidon tarpeensa tulee olemaan 15:n vuoden päästä huomattava. (Salunen 2019, 9.) Samaan aikaan ikäihmiset ovat parempikuntoisia ja tyytyväisempiä elämänlaatuunsa kuin aiemmat ikäluokat. Yli 75-vuotiaiden kotona asuminen on lisääntynyt (Vaarama & Jylhä 2020, 317; Salunen 2019, 103.), mutta tämä voi olla seurausta myös tiukentuneista palveluiden myöntämisperusteista. Ikäihmisten avuntarve ei ole kadonnut, mutta säännöllisen avuntarve on pakkautunut viimeisiin elinvuosiin (Vaarama & Jylhä 2020, 320). Viime vuosikymmenen aikana selkein talouteen vaikuttava tekijä on, että asiakkaiden kuntoisuus on muuttunut huomattavasti huonokuntoisimpiin asiakkaisiin. Vastoin yleistä käsitystä hoivapalveluiden henkilökuntamitoituksia on nostettu asiakkaiden palvelutarpeen kasvun myötä jo 2000-luvulla. (Salunen, 108–109.)

Tulevien hyvinvointialueiden tavoitteena on vaikuttaa ikäihmisten palvelurakennemuutokseen sekä toimintakyvyn ylläpysymiseen. Näillä toivotaan

olevan positiivisia talousvaikutuksia sote-palveluiden osalta. Ikäihmisten palveluissa tehostetun palveluasumisen kustannukset ovat nousseet huomattavasti viime vuosikymmeninä, laitoshoidon puolestaan pienentyneet. Kotihoidon menot ovat myös kasvaneet, mutta kasvu on maltillisempaa kuin tehostetussa palveluasumisessa. Huomioitavaa on, että tavallisen palveluasumisen ja tehostetun palveluasumisen asukasmäärät ovat kehittyneet eri suuntiin vuosina 2000–2017. Tehostetun palveluasumisen asiakkaat ovat lähes kuusinkertaistuneet ja tavallisen palveluasumisen puolittuneet. Tavallisen palveluasumisen menojen kehitystä on vaikea arvioida, koska tilastotietoja ei ole kattavasti saatavilla. Tavallisen palveluasumisen (yhteisöllinen asuminen) kustannukset ovat todennäköisesti pysyneet samana tai laskeneet vuosikymmenen aikana. (Salunen 2019, 68–71, 79, 108–109, 118–119.)

Ikäihmisten palveluiden menojen kasvun vuoksi palvelurakenteeseen kohdistuu valtavia muutospaineita. Vuonna 2011 tehdyssä Kuusikko-kuntien vertailussa hintavertailuarvona käytettiin tavallisen palveluasumisen osalta 15 000 € ja tehostetun palveluasumisen osalta 47 500 € vuosikustannusta (Tupala ym. 2020, 18). Tehostetussa palveluasumisessa hoitohenkilökunnan lakisääteinen mitoitus tulee nostamaan merkittävästi kustannuksia. Salunen (2019) arvioi tehostetun palveluasumisen yksikköhinnan nousevan noin 15 prosenttia. Yhteisöllisen asumisen hinta pysynee samoissa, mutta on huomioitava, että yhteisöllinen asuminen pitää sisällään tavallista palveluasumista ja kevyempää senioriasumista. (Salunen 2019, 132–135.)

ICT-palveluiden osuus sote-kustannuksissa on kaksisuuntainen. Digitalisaatio ja teknologia lisäävät tuottavuushyötyä, mutta toisaalta ICT-kustannukset tulevat nousemaan nousevien kustannusten myötä ja suurten palvelutuottajien markkina-aseman kasvaessa. (Salunen 2019, 142–143.) Kiinteistö-kustannusten arviointi on haastavaa. Kesän 2022 energiakriisi on malliesimerkki siitä, että ennakoitiin on lähes mahdotonta. Kunnat sopivat hyvinvointialueiden kanssa tilojen vuokrasopimukset ensimmäiseksi kolmeksi vuodeksi. Vielä ei tiedetä, millaiseksi kuntien sote-kiinteistöjen vuokrataso asettuu kolmen vuoden jälkeen.

Sote-palveluiden tuottavuuskehitykseen vaikuttavat henkilöstön palkkakehitys ja sitovan henkilöstömitoituksen nosto. Sote-ala on matalapalkattu ja paine palkankorotuksiin on suuri. Lisäksi olemassa oleva työvoimapula lisää tätä painetta. (Salunen 2019, 141–142.) Henkilöstömitoitus edellyttää nykyiseen verrattuna 3 000–4 000 henkilön lisäystä. Mitoituksen toteutuminen on haastavaa henkilöstön saatavuuden vuoksi. Valtiovarainministeriö on arvioinut, että seuraavan 15 vuoden aikana kokonaisuudessa sote-alalle tarvitaan peräti 200 000 uutta työntekijää. (Tevameri 2021, 24–25, 49.) Yksi vaihtoehto tuottavuuden lisäämiseen on henkilöstön koulutusvaateiden löyhentäminen ja vapaaehtoistyön lisääminen (Salunen 2019, 142).

Suomessa tarvitaan valtakunnallista strategiaa siihen, miten hoitoalasta saadaan houkutteleva. Koulutusjärjestelmiin hakeutuminen ja aiemman osaamisen tunnistaminen tulee tehdä entistä sujuvammaksi. Työperäinen maahanmuutto voi olla yksi vastaus, mutta se ei voi olla ainoa keino. (Ennakointiakatemia 2022.) Tulevaisuudessa on merkityksellistä, että kuinka moni osaaja on valmis työskentelemään sote-alalla. Osaava henkilöstö mahdollistaa palvelujen turvaamisen. Tulevaisuudessa palkkauksella on suuri merkitys. Kilpailu kiristyy osaavasta työvoimasta yksityisen ja julkisen sektorin välillä (Tevameri 2021, 27, 63, 89–91). Yksityisen sektorin työntekijät reagoivat kilpailukykyisellä palkkauksella ja tämä vaikuttaa julkisen organisaation henkilöstötilanteeseen heikentävästi (Ennakointiakatemia 2022). Työuran loppupäässä on keskeistä todellinen työvoiman poistumisikä. Eläkejärjestelmän lisäksi tähän vaikuttaa huomattavasti työntekijän työkyky sekä työnantajan mahdollisuudet joustaa. (STM 2020b, 21.) Tuleva rakenneuudistus tarkoittaa suurempia organisaatioita, joiden uskotaan edistävän työpaikkojen pysyvyyttä, mahdollistavan parempia sijaisjärjestelmiä ja kehittymismahdollisuuksia. Lisäksi muutos voi mahdollistaa ammattilaisia keskittymään paremmin omaan ammattitaitoaan vastaaviin tehtäviin. Työskentelytavat tulevat varmasti tulevaisuudessa muuttumaan, koska tehtäviin ja toimenkuviin tulee muutoksia. (Tevameri 2021, 25–26.)

Sote-palveluiden rahoituksesta tulisi aloittaa avoin yhteiskunnallinen keskustelu, jossa pohditaan julkisen ja yksityisen varautumisen vaihtoehtoja (Vaarama & Jylhä 2020, 320). Tulevaisuudessa olisi tarkoituksenmukaista siirtää muista sote-palveluista rahaa ikäihmisten palveluihin. Salusen (2019) mukaan Suomen palveluverkko on tarpeettoman tiheä. Hoidon keskittäminen nostaisi laatua ja laskisi yksikkökustannuksia. Tiivistäminen on haastavaa, koska tähänkin asti on haluttu pitää kiinni alueellisista palveluista. Digitalisaatio ja lääketieteen nopea kehittyminen voi olla yksi vastaus kasvaviin kuluihin, mutta ei ratkaise kokonaisuutta. (Salunen 2019, 166–168.)

3.4 Sosiaaliset muutokset

Ikäihmisten osalta sosiaalisilla tekijöillä voidaan kuvata muun muassa yhteisöllisyyttä, omaishoidon, verkottumisen ja kolmannen sektorin roolia (Metsämuuronen 2000, 11). Nykyään ikäihmiset, ja varsinkin tulevaisuuden, ovat parempikuntoisia, aktiivisempia ja koulutetumpia kuin aiemmat sukupolvet (Vaarama & Jylhä 2020, 320). Suurin osa ikääntyneistä ei tarvitse paljoa sote-palveluja, vaan ovat päinvastoin suuri voimavara esimerkiksi omaishoidossa ja vapaaehtoistyössä (Forma & Kuivalainen 2020, 337; STM 2020b, 23–24.) Ihmisten hyvinvointiin kuuluvat olennaisesti kokemukset osallisuudesta, merkityksellisyydestä ja ryhmään kuulumisesta (STM 2018, 11). Julkisen keskustelun haasteena on, että ikäihmiset nähdään usein vain kulueränä. Tämä lähestymistapa ei auta väestörakenteen haasteiden ratkaisussa tai mahdollista ikäihmisten aitoa osallisuutta. Ikäihmisten terveyden ja toimintakyvyn turvaamiseksi on tärkeää, että heillä on osallistumisen ja vaikuttamisen väyliä. (Holmila 2022, 87–89.)

Ikäihmisiä ei tule yhdistää samaan nippuun. Kolmatta ikää elävät eli 65–74-vuotiaat ovat usein aktiivisia eläkeläisiä, jotka kuluttavat ja osallistuvat aktiivisesti lastenlastensa tai vanhempiensa hoitoon. Kolmatta ikää kuvastaa toiminnallisuus ja liikkuvuus kodin ulkopuolella. Vasta neljännessä iässä eli lähempänä 80 ikävuotta ikääntymisen myötä tulleet ruumiilliset muutokset

edellyttävät lisääntyvää palveluiden käyttöä. Neljännessä iässä varmistetaan palveluiden avulla arjen sujuvuus ja arkea eletään aikaisempaa suppeammassa elinpiirissä. Usein vasta tällöin tulee ajankohtaiseksi asumispalveluihin muuttaminen. (Forma & Kuivalainen 2020, 336; Ruuskanen-Parrukoski 2018, 166.)

Ikäihmisille sosiaalisuus, ihmiskontaktit ja ryhmässä koettu yhteenkuuluvuuden tunne ovat tärkeitä hyvinvoinnin tekijöitä (Jolanki ym. 2017, 1).

Yhteenkuuluvuuden tunne yhteisössä vahvistaa yksilön suotuista käyttäytymistä ja vuorovaikutusta. (Noppi & Leinonen 2005, 50–51.) Yhteisöllisyys koostuu vuorovaikutuksesta, yhdessä olemisesta ja tekemisestä sekä luottamuksesta ja yhteenkuuluvuudentunteesta. Yhteisöllisyys kuvaa sitä, miten ihmiset voivat osallistua yhteisönsä toimintaan ja vaikuttaa omaan elinpiiriin. Yhteisöllisyyden myönteisiä tuntemuksia ovat turvallisuus, hyväksyntä, ja läheisyys.

Tulevaisuudessa yhteisöllisyyden merkitys korostuu ja tämän tuleekin nousta yhdeksi ikäihmisten palveluiden laadun arvioinnin kriteeriksi. (Jolanki ym. 2017, 9,122.)

Kuntien ja kolmannen sektorin tulee tehdä säännöllistä yhteistyötä ja vahvistaa olemassa olevaa kulttuuria. Kolmannen sektorin toimijat pystyvät tuottamaan ikäihmisille inhimillisesti tärkeitä palveluja, joita muuten ei saa tai niitä ei ole kustannustehokkaasti järkevä toteuttaa. Kolmannella sektorilla toteutuu erilaisia vapaaehtoistyön muotoja. Vapaaehtoistyö mahdollistaa ikäihmisille osallisuutta. Ikäihmiset voivat itse toimia vapaaehtoistyössä, ja puolestaan vapaaehtoistyö mahdollistaa ikäihmisille muun muassa erilaisia tapahtumia, sosiaalisia suhteita ja ulkoilua. (STM 2020b, 23.) Ikäihmisten palveluissa vapaaehtoistoimintaa organisoivien verkostojen rakentaminen mahdollistaa tulevaisuudessa yhteisöllisen toiminnan mahdollisuuksia (Jolanki ym. 2017, 119).

Omaishoito on merkittävä osa ikäihmisten hoitoa ja tulevaisuudessa tähän kohdistuu yhä enemmän odotuksia. Omaishoidolla voidaan täydentää kotihoidon palveluita, vastata ympärivuorokautisen hoidon tarpeeseen ja mahdollisesti myös muiden terveyspalveluiden käyttöön. (Forma & Kuivalainen 2020, 336.) Valtaosa omaishoitajista on ikäihmisten puolisoja eli ikääntyneitä

itsekin, joten omaishoidon tukeminen erilaisin tukipalveluin on taloudellisesti ja sosiaalisesti kestävä. Omaishoidettavien hoitaminen maksaa keskimäärin 20 000 euroa vähemmän vuodessa kuin niiden henkilöiden hoito, joiden hoitovastuu on kunnalla (Kehusmaa ym. 2013, 145). Omaishoitajien lisäksi läheisten apu on Suomessa yleistä ja myös epävirallinen omaishoito säästää merkittävästi sote-palvelujen menoja. Tutkimuksien mukaan läheisapu vähentää ikäihmisten ympärivuorokautisen hoidon tarvetta varsinkin muistisairailta henkilöillä (Heikkilä ym. 2020, 83).

3.5 Teknologiset muutokset

Teknologian hyödyntämisellä on paljon mahdollisuuksia ikäihmisten palveluissa. Viime vuosina ikätekniikan käyttö on lisääntynyt, mutta kehitettävää on edelleen. Tulevaisuudessa ikäihmiset ovat itse yhä tottuneempia käyttämään teknologiaa hyödyksi. (STM 2020b, 34.) Digitalisaatio ja teknologian kehittyminen ei ole itseisarvo, vaan mahdollistaja ja väline oikea-aikaisempaan, kustannustehokkaampaan ja tuottavampaan palveluun (Ennakointiakatemia 2022). Teknologian ja digitalisaation nopea kehittyminen ja lisääntyvä tiedontuotanto edellyttävät työelämässä uudenlaista osaamista (Sosiaali- ja terveysministeriö 2018, 11), ja työn tekemisen tavat muuttuvat. Kehittyvä teknologia edellyttää ennakoluulotonta kokeilukulttuuria, joka perustuu asiakastarpeisiin. (Ennakointiakatemia 2022.) Merja Riikosen (2018) väitöskirjatutkimuksen mukaan teknologian kehittäjien olisi tärkeää kiinnittää huomiota elämänlähtöisten tuotteiden kehittämiseen. Teknologisten laitteiden tulee olla esteettisesti ja eettisesti hyväksyttäviä. (Riikonen 2018, 71.)

Teknologian tehostettu hyödyntäminen on yksi vastaus ikäihmisten määrästä johtuvaan palvelutarpeen kasvuun. Hyväksi tunnistettuja teknologian hyödyntämisen alueita ovat muun muassa henkilöstön työajan käytön seurannan ohjelmat (toiminnanohjausjärjestelmät) ja kotona asumista tukevan turvateknologian hyödyntäminen. (STM 2020b, 35.) Teknologiset ratkaisut eivät tule korvaamaan perinteisiä sote-palveluita, vaan tulevat täydentämään niitä (Leikas 2014, 70).

Sote-alalla termit teknologia ja digitalisaatio pitävät sisällään paljon erilaista termistöä, laitteita, ohjelmistoja ja järjestelmiä. Teknologian, digitalisaation tai hyvinvointiteknologian määrittely on Kari K. Liljan (2017) tutkimuksen mukaan vaikeaa. Erilaisia termejä käytetään kuvaamaan samaa asiaa tai termien suhteet vaihtelevat tutkimuksista riippuen. Pääsääntöisesti suomalaisessa tutkimuskirjallisuudessa hyvinvointiteknologiaksi kutsutaan kehittyntä teknologiaa, joka auttaa kohderyhmää suoriutumaan arjen haasteista. Ikäihmisten hyvinvointiteknologialla kompensoidaan toimintakyvyn laskua. (Lilja 2017, 39, 96–97.)

Ikäihmisten palveluissa voidaan käyttää termiä ikäteknologia, joka yleisesti pitää sisällään ratkaisuja, jotka edistävät ja ylläpitävät fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista hyvinvointia sekä tukevat yksilöllisyyttä. Ikäteknologia painottaa käyttäjälähtöisyyttä eli ikäihmiset ovat suunnittelun keskiössä. Ikäteknologisten ratkaisujen tarkoituksena on tukea ikäihmisen pyrkimystä elää aktiivista ja itsenäistä elämää omien valintojensa pohjalta. Ikäteknologialle on tyypillistä, että se linkittyy useisiin palveluketjuihin. Teknologian hyödyntäjänä voi olla ikäihminen itse, omainen tai hoitotyön ammattilaiset. (Leikas 2014, 17–22.)

Tässä tutkimuksessa käsitellään laajemmin turvateknologiaa, joka kuuluu hyvinvointitekнологia- tai ikäteknologiakäsitteen alle. Turvateknologialla tarkoitetaan pääsääntöisesti asumista tukevia, turvallisuutta ja omatoimisuutta lisääviä laitteita ja niihin liittyviä palveluja. Yhteiskunnallisesti on merkittävää löytää ratkaisuja siihen, miten ikäihmisten mahdollisimman itsenäistä asumista voidaan turvata. (Riikonen 2018, 19.) Teknologiaan kuuluu seuranta- ja mittauslaitteiden lisäksi erilaiset mobiilijärjestelmät asiakastiedon osalta. Sähköiset asiakastietojärjestelmät ovat keskeinen osa ikäihmisten palveluita. Tulevaisuudessa järjestelmien keskinäiset rajapinnat ja yhteydet korostuvat. (Melkas & Pekkarinen 2014, 211). Teknologisista järjestelmistä tässä tutkimuksessa käsitellään asiakaslähtöistä toiminnanohjausjärjestelmää, joka tukee yhteisöllisen asumisen palveluiden toteuttamista.

3.5.1 Turvateknologian hyödyntäminen asumispalveluissa

Ikäihmisten palveluissa teknologian tavoitteena on edistää asiakkaan turvallisuutta ja mahdollistaa itsenäistä asumista. Teknologian soveltamisen pitää tapahtua ensisijaisesti ikäihmisen omilla ehdoilla ja hänen toimijuuttaan tukien (Jyrkämä 2014, 68). Ikäihmisten palveluissa henkilökunta on usein asiakkaan lisäksi teknologian käyttäjä (Raappana & Melkas 2009, 11). Tällöin teknologian käytön tulee olla osa asiakkaan hoito- ja palvelusuunnitelmaa (Jyrkämä 2014, 69). Riikosen (2018) väitöskirjatutkimuksen tuloksissa oli viitteitä siitä, että ikäihmisten on mahdollista jatkaa turvallista asumista ympärivuorokautisen hoidon ulkopuolella hyvin valitun teknologian avulla (Riikonen 2018, 62).

Turvateknologia voidaan jakaa käyttäjän roolin mukaan aktiivisiin ja passiivisiin sovelluksiin. Aktiivisia ovat sellaiset sovellukset, jotka tukevat käyttäjän tarkoittamaa toimintaa. Tällainen on esimerkiksi turvapuhelinranneke, jolloin käyttäjä itse hälyttää apua, kun sitä tarvitsee. Passiivisten turvateknologiasovellusten toiminta ei vaadi käyttäjältä aloitteellisuutta. (Melkas & Pekkarinen 2014, 211.) Muistisairaiden heikentyneitä taitoja varten on kehitetty kompensoivaa teknologiaa, jotka toimivat automaattisesti taustalla. Tällaisia ovat esimerkiksi automaattisesti hälytyksen lähettävät laitteet, kuten vuode- ja oviturva. Seurantateknologialla voidaan paikantaa eksynyt ihminen. Näillä voidaan kompensoida muistisairaamiehen paikan orientaatiota. (Riikonen 2018, 19, 25.)

Teknologian kehittyminen on tuonut monia toimivia käytäntöjä sote-palveluihin, mutta samalla se aiheuttaa eettisiä kysymyksiä. Eettisen pohdinnan kohteena on muun muassa ikäihmisten yksityisyyden suoja. Valvontateknologialla voidaan taata turvallisuutta, mutta samalla seurataan ikäihmisen jokaista askelta ja hengenvetoa. Eettistä pohdintaa aiheuttaa myös hoitohenkilökunnan korvaaminen roboteilla ja yksinäisyyden lievittäminen tekoälyllä. Huoli ikäihmisten palveluista ja niukkenevista resursseista sekä nopea teknologinen kehitys aiheuttavat pelkoa, että teknologialla paikataan hoitohenkilökunnan

vajausta. Teknologian hyödyntäminen pitäisi nähdä ennen kaikkea sote-alalla henkilökunnan lisänä, ei korvaajana. (Lilja 2017, 64; Ikonen & Leikas 2014, 161.)

Seurantateknologian käytön yhteydessä tulee pohtia eettisiä näkökulmia. Riikosen (2018) tutkimuksen mukaan seurantateknologian oikea-aikaisuus nousi merkittäväksi eettiseksi kysymykseksi, ja käyttöönoton aikaikkuna on usein pieni (Riikonen 2018, 66). Teknologiaan liittyviin eettisiin kysymyksiin ei pidä aina hakea vastausta negaation kautta, kuten yksityisyyden suojan tai itsemääräämisoikeuden heikentymisen kautta. Tärkeämpää on pohtia, että millä tavalla teknologia voi olla lisäämässä itsemääräämisoikeutta ja itsenäistä elämää. Teknisten ratkaisujen tulee helpottaa elämänhallinnan tunteen muodostumista. Varsinkin muistisairaiden ikäihmisten suhteen pitää miettiä itsemääräämisoikeuden ja huolenpidon yhteensovittamista. (Ikonen & Leikas 2014, 168.) Riikosen (2018) väitöskirjatutkimuksen mukaan muistisairaana seurantalaitteen ”esteet” tulivat pääsääntöisesti ulkopuolisten henkilöiden negatiivisesta suhtautumisesta paikannuslaitteeseen. On hyvin yksilöllistä, että aiheuttaako laite käyttäjässä enemmän turvaa ja vapautta kuin ahdistusta ja häpeää. Toisille seurantateknologia luo mahdollisuuden palata menetettyyn elämäntapaan ja toisia laite ahdistaa. Ikäihmisten asumisyksiköissä liikkumisen rajoittaminen lukituilla ovilla voi aiheuttaa asukkailla ahdistusta ja jopa lisätä onnettomuusriskiä. Asumisyksiköissä seurantalaitte voi parhaimmillaan tukea muistisairaana asukkaana vapautta ja itsenäisyyttä vaarantamatta hänen turvallisuuttaan. (Riikonen 2018, 66–67.)

Ikäihmisten teknologian käyttöönoton pitää perustua aina asiakaslähtöiseen tarpeeseen. Turvateknologian tulee olla käytettävyydeltään helppoa. Teknologisten laitteiden tulee ohjata asiakasta toimimaan oikein ja antaa palautetta toiminnasta. Onnistunut käyttökokemus kannustaa asiakasta jatkamaan teknologian käyttämistä, joten ensimmäisiin käyttökertoihin tulee kiinnittää erityistä huomiota. (Melkas & Pekkarinen 2014, 214–216.) Onnistunut turvateknologian palvelukokonaisuus syntyy käyttäjien riittävästä ohjauksesta.

Teknologisen laitteen käytöstä tulee syntyä tunne, että siitä on hyötyä. Laitteen vastenmielisyys kumoaa siitä syntyvät hyödyt. (Riikonen 2018, 65.)

Teknologian käyttö vaikuttaa työn tekemiseen ja työyhteisöön monin eri tavoin. Teknologialla on mahdollista saavuttaa taloudellista säästöä, mutta myös resurssien haaskausta. Teknologian avulla voidaan vähentää tai lisätä kiirettä. Parhaassa tapauksessa teknologia voi tukea työhyvinvointia. Usein uutta teknologiaa otetaan käyttöön nopealla aikataululla ja sen käytölle asetetaan tavoitteita, mutta valitettavasti varsinkin ikäihmisten palveluissa prosessit ovat usein heikosti suunniteltuja, eikä niihin ole suunnattu riittävää resurssointia tai perehdytystä. (Melkas & Pekkarinen 2014, 214–216.)

Toimimaton teknologia turhauttaa ja se voi jäädä käyttämättä, jos käyttöä ei ole suunniteltu asiakaslähtöisesti. Teknologiaosaamiseen tulee tulevaisuudessa panostaa yhä enemmän. Suunnittelu-, päätöksenteko- ja käyttäjätasolla kaikilla tulee olla riittävä ymmärrys teknologiasta, ympäristöstä ja palvelun käyttäjistä. Erytisen tärkeää on ottaa ikäihmiset mukaan teknologian käyttöönoton suunnitteluun ja heille tulee tarjota tarkoituksenmukaisia käyttäjäkoulutuksia. (Raappana & Tiittanen 2014, 187–188.)

3.5.2 Toiminnanohjausjärjestelmän hyödyntäminen työn organisoinnissa

Teknologisilla järjestelmillä on mahdollisuus organisoida hoitohenkilökunnan työtä. Kotihoidon asiakasmäärän kasvu ja muutospaineet ovat edellyttäneet palveluiden järjestämisen tehostamista. Sote-alalle on jalkautunut teollisesta tuotannosta lainattuja toimintatapoja, kuten toiminnanohjausjärjestelmät. Toiminnanohjausjärjestelmät keskittyvät pääasiassa organisaation resursseihin ja suunnitteluun. (Eskelinen 2017, 224.) Näitä järjestelmiä vierastetaan herkästi, koska niissä korostuu resurssitehokkuus (Miettinen ym. 2020, 70), vaikka käytännössä mobiililaitteessa toimiva järjestelmä mahdollistaa monipuolisen ja turvallisen asiakastietojen käsittelyn ja työtehtävät ovat ajan tasalla muuttuvissakin tilanteissa (Fastroi 2022). Toiminnanohjausjärjestelmällä on

mahdollisuus varmistaa henkilöstöressin hallittu käyttö (Miettinen ym. 2020, 80).

Hoitotyön toiminnanohjausjärjestelmällä tavoitellaan välittömän asiakastyöhön käytetyn ajan lisääntymistä, ja sitä kautta on mahdollisuus tarjota laadukkaampaa hoitoa ja huolenpitoa. Itsessään järjestelmä ei takaa taloudellisesti, sosiaalisesti ja eettisesti vastuullista hoitotyön toiminnanohjausta, mutta onnistunut henkilöstöressien kohdentaminen määrittelee palvelun laatua. Työntekijöiden hyvinvointi lisääntyy, kun työ on organisoitu järkevästi, ruuhkahuippuja on purettu ja hukkatyötä karsittu. Hyvä toiminnanohjausjärjestelmä on räätälöitävissä yksilöllisten asiakastarpeiden mukaan. Toiminnanohjausjärjestelmän integroitavuus muiden järjestelmien kanssa tulee huomioida toimivan kokonaisuuden saavuttamiseksi. Ohjelman muokkautuvuus ja joustavuus ovat tärkeitä toiminnan kannalta, sillä jos järjestelmä ei pysty vastaamaan organisaation tarpeisiin, on riskinä työntekijöiden turhautuminen ja heikko sitoutuminen toimintatapaan. Käyttöönottokoulutukseen panostaminen ja ohjelmiston ”markkinointi” henkilökunnalle on tärkeää, jotta ohjelmistoa osataan hyödyntää monipuolisesti. (Miettinen ym. 2020, 70, 74, 79–81.)

3.6 Ekologiset muutokset

Marinin hallitusohjelman mukaan kaikissa toimissa tulee huomioida ekologisesti kestävä yhteiskunta. Ilmastonmuutos, sään ääri-ilmiöt ja niistä aiheutuvat luonnon katastrofit lisäävät yhteiskunnan epävarmuutta. Sote-alan tulevaisuuteen vaikuttavat monet ekologiset tekijät, joiden vaikutukset ovat usein enemmän välillisiä. (STM 2020b, 19–20.) Ikäihmisten palveluiden osalta tulevaisuuden päätöksiä tulee tehdä kestävän kehityksen periaatteen mukaisesti. Kestävällä kehityksellä tarkoitetaan toimintaa, jonka tavoitteena on turvata nykyisille ja tuleville sukupolville hyvät elämisen mahdollisuudet. Ympäristö, ihmiset ja talous otetaan tasavertaisesti huomioon kestävän kehityksen mukaisessa päätöksenteossa ja toiminnassa. (Ympäristöministeriö 2022b.) Uusilta hyvinvointialueita odotetaan muiden ajankohtaisten haasteiden

lisäksi ekologisen kestävyysintegroimista osaksi toimintaa (Pulkki & Västinsalo 2022).

Ilmastonmuutoksen vaikutukset voivat näkyä suoraan ikäihmisten palveluissa muun muassa poikkeuksellisin hellejaksoina. Tutkimusten mukaan kuumuudesta johtuvien ikäihmisten kuolemat ovat nousseet 2000-luvulla. (STM 2020b, 19–20.) Tulevaisuudessa ilmastonmuutos aiheuttaa todennäköisesti sote-palveluihin heijastevaikutuksia, kun ruuan tuotanto vaikeutuu ja asuinkelvottomiksi muuttuvat maanosat pakottavat ihmiset liikkeelle Suomen kaltaisiin maihin (Pulkki & Västinsalo 2022).

Sote-palveluiden toiminnalla on merkitystä ilmastonmuutoksen ja muiden ympäristöongelmien kiihdyttämisessä. Sote-alan ekologiselle kestävyydelle on mahdollista asettaa tavoitteita ja seurannalle mittareita, mutta toistaiseksi alalta puuttuvat ekologisen kestävyyskansalliset tavoitteet. Sote-palveluiden toiminta kuluttaa suuria määriä energiaa, vettä ja materiaaleja sekä tuottaa epäsuoria päästöjä. Ekologista jalanjälkeä kasvattaa sote-palveluiden tuloksena syntyvä valtava jätemäärä, varsinkin sairaalapalveluissa. Suomessa on jätteenkäsittely huippuluokkaa, mutta tähän ei voida tuudittautua. Ekologisessa jalanjäljessä tulee huomioida muun muassa kertakäyttötavaroiden koko tuotanto- ja toimitusketjusta koituva ympäristökuorma. Hoidon organisointi ja hoitokäytänteet vaikuttavat myös osaltaan ympäristökuormaan. (Pulkki & Västinsalo 2022.)

Kestävän kehityksen toimintaohjelmalla Agenda 2030 tavoitellaan ekologista kestävyttä, mutta suoraa mainintoja sote-alan osuudesta ei ole. Yleiset Agenda 2030 ohjelman tavoitteet koskevat myös sote-alaa. Ohjelman sisältämiin ekologisen kestävyyskansallisiin kuuluu muun muassa luonnonvarojen kestävä ja tehokas käyttö, uusiutuvan energian osuuden lisääminen, energiatehokkuus, jätteiden vähentäminen, kierrätys ja uudelleenkäyttö sekä ruokahävikin vähentäminen. (Agenda2030-toimintaohjelma 2022.) Samoja teemoja on nostettu esiin Naantalin kaupunkistrategiassa 2026, jossa yhtenä tavoitteena on kestävä elämäntapa ja vastuullinen toiminta ympäristön hyväksi

sekä lisäksi kaupunki on sitoutunut vähentämään hiilijalanjälkeä (Naantalin kaupunkistrategia 2022).

Tulevaisuudessa palveluiden tuottajiksi valitaan yhä useammin toimijoita, joiden arvot perustuvat kestäväan elämäntapaan ja resurssien kestäväan käyttöön (Frisk 2022). Sote-palveluiden ekologinen kestävyys tarkoittaa ympäristöstä huolehtimista ja ympäristön kestokyvyn varmistamista. Sote-alan ekologiseen kestävyteen voidaan vaikuttaa positiivisesti lisäämällä kestäviä hankintoja, huomioimalla energian ja veden käyttöä sekä jätehuollon ratkaisujen kautta. Lisäksi huomioita tulisi kiinnittää kestäväan rakentamiseen ja vähäpäästöiseen liikenteeseen. Tärkeässä roolissa on henkilökunnan tietoisuuden lisääminen sekä fokuksen suuntaaminen yhä enemmän ennaltaehkäiseviin palveluihin, sillä mitä erikoistuneempaa hoitoa vaaditaan, sitä enemmän käytetään energiaa ja luonnonvaroja. (Pulkki & Västinsalo 2022.)

4 Ikäihmisten hyvä yhteisöllinen asuminen

Ikäihmisten asumisratkaisuihin vaikuttavat ikääntymis-, asumis- ja elinkeinopoliittiset tavoitteet. Voimassa oleva lainsäädäntö, ministeriöiden linjaukset ja niihin perustuvat suositukset sekä kehittämissuunnitelmat määrittävät ikäihmisten asumista. (Rappe ym. 2020, 144.) Näillä pyritään vaikuttamaan julkisen talouden kestävytyteen (Jaakola 2022, 43). Aikaisempien linjauksien ensisijaisena tavoitteena on ollut turvata kotiin annettavia palveluita. Tämän vuoksi asumiskeskusteluissa on ollut vallalla suuntaus, että kaikki ikäihmiset haluavat asua kotona niin pitkään kuin mahdollista. (Pulkki ym. 2017, 45–46.)

Usein julkisessa keskustelussa käytetään 'paikallaan vanhenemisen' -termiä (ageing in place). Tämä tarkoittaa samassa asunnossa tai samassa asuinyhteisössä pysymistä. Koti mielletään ideaaliksi asuinpaikaksi, jos vastakkain asetetaan koti ja laitos. (Pulkki ym. 2017, 46–48.) "Kotona niin kauan kuin mahdollista" -sanonnassa piilee vaara. Kuka määrittelee sen, miten ja missä tilanteissa koti on ikäihmiselle paras koti? Kodin ensisijaisuutta ikäihmisen parhaana asumismuotona on myös kritisoitu. Koti voi vaikeuttaa ikäihmisen arjen sujuvuutta ja osallisuutta (Ylä-Outinen 2012, 32). Paula Vasaran väitöskirjassa (2020) mainitaan useita tutkimustuloksia siitä, ettei koti ole välttämättä paras mahdollinen paikka ikääntyä (Vasara 2020a, 22).

Erilaiset ikäihmisten asumismuodot voivat tukea asiakkaiden sosiaalisia kanssakäymisiä. Ruuskanen-Parrukosken (2018) väitöskirjan tutkimuksen mukaan palvelutalo on hyvä sosiaalisia suhteita tarjoava yhteisö, jossa arki pohjautuu turvallisuuden tunteeseen. Väitöskirjatutkimuksen haastateltavat pitivät palvelutaloa ensisijaisesti tilana, jossa koti sijaitsee. Kodin lisäksi palvelutaloon liittyy olennaisena osana palvelujen saatavuus ja esteetön ympäristö. (Ruuskanen-Parrukoski 2018, 166, 174.)

Ikäihmisten hyvä yhteisöllinen asuminen koetaan asumiseksi, jossa asukas saa tarvitsemansa hoidon ja avun, kokee turvallisuutta ja tulee luontevasti kohdatuksi (Piironen ym. 2005, 62). Hyvä asuminen tukee hyvinvointia ja itsenäisyyden tunnetta (Vasara 2020, 78). Yhteisöllisessä asumisessa

asumisen positiivisiksi asioiksi mielletään lisääntyneet sosiaaliset kontaktit ja yhteenkuuluvuuden tunne (Jolanki ym. 2017, 16). Piironen ym. (2005, 62) ovat määritelleet hyvän yhteisöllisen asumisen edellytykseksi seuraavat asiat: asukkaalle soveltuvat palvelut, ammattitaitoinen henkilökunta, turvallisuus, viihtyisät yhteiset tilat ja sopiva hintataso. Rappe ym. (2020) ovat selvittäneet ikäihmisen hyvän asumisen periaatteita muistisairaana asukkaan näkökulmasta. Hyvän asumisen lähtökohtia ovat asukkaan mahdollisuudet vuorovaikutukseen, mielekkääseen tekemiseen ja liikkumiseen sekä oman näköiseen elämään (Rappe ym. 2020, 153).

4.1 Yhteisöllinen asuminen ikäihmisen kotina

Choinin (2004) mukaan asumisella on tärkeä rooli elämänlaadun kannalta (Jolanki ym. 2017, 14). Suomessa tutkija Anni Vilkkonen on tutkinut kodin merkitystä ikääntyessä. Vilkkonen kyseenalaistaa vanhuspoliittista näkemystä yksityiskodin ensisijaisuudesta. Koti nähdään henkilökohtaisena tilana, jossa on mahdollisuus kontrolloida yksityisyyttä ja elinympäristöä. Koti mahdollistaa autonomiaa ja luo kotoisuutta. Kodin merkitys muuttuu eri ikävaiheissa, kun ihmisten tarpeet, toiminta ja merkityksellisyyden kokemukset muuttuvat. Ikääntymisen ei pitäisi vaikuttaa kodin merkityksen muuttumiseen, mutta usein näin käy, kun asumiseen yhdistyy hoivapalveluntarve. (Vilkkonen 2010, 216–217, 229, 232–233.)

Yhteisöllistä asumista eli palvelutaloa pidetään kotina, johon liittyy olennaisena osana palvelujen saatavuus. Yhteisöllisessä asumisessa koti laajentuu talon yhteisiin tiloihin, joissa voi olla vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Nämä tilat eivät ole osa kotia, mutta edistävät olennaisesti asukkaan toimijuutta ja kotona viihtymistä. (Ruuskanen-Parrukoski 2018, 110, 166–167.) Yhteisöllisessä asumisessa mahdollistuvat luonteva sosiaalinen vuorovaikutus ja yhteisöllisyys (Oosi ym. 2020, 39). Voidaankin sanoa, että yhteisöllisessä asumisessa seinät eivät tee kotia, vaan siellä olevat ihmiset (Räsänen 2019, 29).

Suomalaisissa väitöskirjoissa on tutkittu yhteisölliseen asumiseen (palvelutaloon) muuttamista ja asumista. Tutkimuksissa on todettu, että yhteisölliseen asumiseen muuttaminen on merkittävä elämänmuutos asukkaalle. Paula Vasaran (2020) väitöskirjatutkimuksessa soveltuvampaan asuntoon muuttaneet ikäihmiset kuvasivat, että joutuvat luopumaan jostain, mutta pääsääntöisesti tilalle oli saatu jotain vähintään yhtä tärkeää (Vasara 2020, 83). Omasta kodista muuttaminen ”riittävästi kotiin” merkitsee kodin odotusten vähentymistä, mutta mahdollistaa turvaa ja hoivaa. Ruuskanen-Parrukosken väitöskirjassa (2018) haastateltavat korostivat, että palvelutaloon muuttaessa muutto tapahtui kodista kotiin. He eivät halunneet ajatella, että olisivat muuttaneet kodista palvelutaloon. Samat vastaajat kokivat, että nyky muodossa palveluasumista ei tunneta riittävästi, eikä palvelutalossa asumista rinnasteta kotona asumiseen. (Ruuskanen-Parrukoski 2018, 109–110.) Ylä-Outisen väitöskirjan tutkimuksen perusteella palveluasumiseen muuttaneiden ikäihmisten kertomukset vahvistavat sitä, että koti voi kulkea mukana, vaikka asuinpaikka vaihtuukin. Eniten ennakkoluuloja palveluasumista kohtaan on niillä ikäihmisillä, joilla ei ole omakohtaista kokemusta asiasta ja mieltävät palveluasumisen ”laitokseen”. (Ylä-Outinen 2012, 162–163.)

4.2 Turvallisuus

Turvallisuus nousee keskeiseksi tekijäksi yhteisöllisen asumisen valinnalle (Piironen ym. 2005, 5; Vilkkonen 2010, 214; Ylä-Outinen 2012, 158; Vasara 2020a, 75). Yhteisöllisen asumisen turvallisuus syntyy ja vahvistuu toisten asukkaiden läsnäolosta (Ylä-Outinen 2012, 125) sekä palvelun ja avun olemassaolosta (Räsänen 2019, 19). Asumispalveluiden henkilökunnan säännölliset kontaktit ja voinnin arvioinnit lisäävät turvallisuuden tunnetta. Ruuskanen-Parrukosken (2018) väitöskirjan tutkimuksessa haastateltavat arvostivat erityisesti sitä, että tukipalvelut ovat toimivia. Turvaranneke mahdollistaa sen, että apu saapuu hätätilanteissa ympärivuorokautisesti, ja tämä lisää turvallisuudentunnetta. Kun hälytystilanteisiin reagoidaan myös vikahälytyksissä, niin turvallisuudentunne vahvistuu. (Ruuskanen-Parrukoski 2018, 175.) Turvallisuuden tunnetta lisäävät

myös yöaikaan automaattisesti sulkeutuvat ulko-ovet ja paloturvallisuutta edistävät asiat. (Piironen ym. 2005, 63–64.)

Turvallisuus nähdään ristiriitaisena, koska osittain turvallisuuden tunteen lisääminen aiheuttaa "laitostumista" (Riekkinen-Tuovinen 2018, 98).

Turvallisuuden korostamisella on myös negatiivisia vaikutuksia. Riskien vuoksi asukkaiden mahdollisuuksia tekemiseen ja liikkumiseen rajoitetaan. Lukitut ulko-ovet varmistavat turvallisuutta, mutta samalla rajoittavat asukkaiden itsenäistä liikkumista. Teknologiaa voidaan käyttää turvallisuuden tukena. Tällaisia yleisesti käytettyjä turvallisuuteen vaikuttavia teknologisia laitteita ovat muun muassa hälytysrannekkeet, ovihälyttimet, liesivahdit ja erilaiset etäyhteyshälytysmahdollisuudet. (Rappe ym. 2020, 141–142.)

Vuonna 2005 tehdyssä tutkimuksessa asukkaiden turvattomuudentunnetta ja pelkoa lisäsi tieto, että palvelutarpeen lisääntyessä he joutuvat muuttamaan pois palveluasumisesta. Tulevaisuuden epävarmuus luo turvattomuuden tunnetta, vaikka asia ei olisikaan vielä ajankohtainen. Asukkaiden keskeinen toive oli, että elämä päättyisi turvallisesti ja kauniisti omassa kodissa. (Piironen ym. 2005, 64.)

4.3 Toimijuus, yhteisöllisyys ja osallisuus

Hyvinvointi muodostuu ikäihmisen omasta toimijuudesta ja moninaisista arjen mahdollisuuksista. Ihminen tarvitsee ikääntyneenäkin mielekästä toimintaa pysyäkseen fyysisesti ja henkisesti vireänä. Käytettävissä olevat voimavarat eivät ratkaise asukkaan hyvinvointia, vaan se mitä jäljellä olevilla voimavaroilla voidaan saada aikaan. (Räsänen 2019, 19, 21.) Toimijuudella tarkoitetaan ihmisen tekemiä konkreettisia tekoja erilaisissa elämäntilanteissa. Jyrkämän (2007, 207) mukaan toimijuus edellyttää kykyä ja tahtoa toimia tietyissä olosuhteissa, tietyssä tilanteessa ja tietyllä tavalla. Ikäihmisellä saattaa olla fyysistä toimintakykyä suoriutua tehtävästä, mutta jos kyseinen tehtävä ei tunnu hänestä mielekkäältä, niin hän ei siitä suoriudu.

Ikäihmisen toimijuus voidaan nähdä prosessina, johon vaikuttavat mennyt elämänkulku ja ajatukset tulevasta. Ikääntyessä riippuvuus omaisiin ja muihin asiantuntijoihin lisääntyy, jolloin puhutaan enemmän yhteistoimijuudesta. Yhteisöllisessä asumisessa hoivan ja asumisen asiantuntijoiden rooli vahvistuu, jolloin voidaan puhua jaetusta toimijuudesta. Jaetussa toimijuudessa henkilöstö ja asukas tekevät yhteistyötä sovittun päämäärän saavuttamiseksi. (Ruuskanen-Parrukoski 2018, 164–166.) Muutto yhteisölliseen asumiseen on varautumista turvalliseen ikääntymiseen. Ikäihminen tekee muuttamispäätöksen usein yhdessä läheistensä kanssa. Päätöksenteossa korostuu yhteistoimijuus eli päätöksentekoon haetaan apua asiantuntijalta tai asiaa tuntevalta ihmiseltä. Hakeutumisessa yhteisölliseen asumiseen ikäihmisen pitää saada käyttää omaa valinnanvapautta, jotta päätös tukee toimijuutta. (Ruuskanen-Parrukoski 2018, 108, 143; Jolanki 2016, 136–137.)

Yhteisöllisen asumisen monipuolisuus koetaan elämää rikastuttavana asiana (Rappe ym. 2020, 141), mutta on huomioitava, että asukkailta vie aikaa sopeutua yhteisöllisyyteen (Piironen ym. 2005, 63). Yhteisöllisyyden ulottuvuuksia ovat yhteenkuuluvuuden tunne, luottamus ja turvallisuuden tunne. Vastavuoroisuus ja toisten auttaminen tuo elämään mielekkyyttä ja tunteen tarpeellisuudesta. (Jolanki ym. 2017, 113.) Sosiaalisen kanssakäymisen toiminnot liittyvät arkisiin asioihin, kuten ruokailuun, saunomiseen, pihassa oleskeluun ja yhteisiin tapahtumiin. Merkityksellisiä hetkiä ovat kohtaamiset käytävillä, keskustelut eri tiloissa ja yhdessä harrastaminen. (Ylä-Outinen 2012, 159; Ruuskanen-Parrukoski 2018, 114.)

Sosiaalisen osallistumisen merkitystä ei saa korostaa liikaa, vaan ikäihmisen tulee saada itse päättää osallistumisestaan. Yhteisöllisessä asumisessa yksityisyyden ja yhteisöllisyyden onnistunut yhteensovittaminen lisää elämänlaatua. (Räsänen 2019, 27–28.) Yhteisöllisyys tukee myös niitä ikäihmisiä, joiden toimintakyky on heikentynyt. Yhteisöllisessä ympäristössä he voivat helpommin jatkaa totuttua elämäntapaa ja sosiaalisia suhteita. (Jolanki ym. 2017, 123.) Yhteisölliset tilaisuudet muotoilevat arkea, vahvistavat vuorovaikutustaitoja ja voimistavat toimijuutta (Ruuskanen-Parrukoski 2018,

173). Yhteisöllisessä asumisessa järjestetyt tilaisuudet eivät aina synnyttä kokemusta yhteenkuuluvuudesta, mutta ne luovat sille mahdollisuuden (Ylä-Outinen 2012, 138; Ruuskanen-Parrukoski 2018, 137).

Yhteisöllinen ruokailu nousee useissa tutkimuksissa merkitykselliseksi asiaksi. Yhteinen ruokailu vaikuttaa asukkaiden terveyteen ja hyvinvointiin. Ruokailun sosiaalinen aspekti korostuu tutkimustuloksissa ja yhteisöllinen ruokailu luo hyvän mahdollisuuden asukkaiden keskinäiseen vuorovaikutukseen. (Rappe ym. 2020, 141; Ruuskanen-Parrukoski 2018, 114, 118.) Säännöllinen ruokailu saattaa parantaa terveydentilaa muuttotilanteeseen verrattuna. Päivittäinen liikkuminen ruokailutilaan ja kaunis ruokailuympäristö koettiin virkistävänä. (Piironen ym. 2005, 63, 73.) Sosiaalisen vuorovaikutuksen lisäksi ruokailu luo arjen perustan, rytmittää päivää (Ruuskanen-Parrukoski 2018, 171) ja maittava ruoka mahdollistaa mielihyvän tunteita (Räsänen 2019, 22).

Ikäihmiset kokevat iloa voidessaan tehdä mielekkääksi kokemiaan asioita ja elää omannäköistään elämää (Räsänen 2019, 19). Yhteisöllisen asumisen asukkaat kokevat merkitykselliseksi saada järjestää omaa arkea toiveidensa mukaisesti. (Vasara 2020a, 81). Ympäristön tulee mahdollistaa asukkaiden omien tilaisuuksien järjestämistä. Osalle asukkaista riittää mahdollisuus vaihtaa kuulumisia satunnaisesti tavaten, ja toiset taas kaipaavat enemmän ohjattua toimintaa. (Ruuskanen-Parrukoski 2018, 120–121.) Yhteisöllinen toiminta ei saa olla ”pakotettua”, vaan toimintaan on mahdollisuus osallistua oman toimintakyvyn, kiinnostuksen tai halutun ajankäytön mukaan (Oosi ym. 2020, 39). Yhteisöllinen asuminen on asukkaita yhdistävä elämäntilanteen osa-alue, mutta muuten asukkaiden elämä toteutuu yksilöllisten valintojen perusteella (Ruuskanen-Parrukoski 2018, 121).

Osallisuudella tarkoitetaan asukkaan aktiivista mukanaoloa palvelun toteutumisessa. Osallisuudessa asukkaasta tulee ”organisaation” rinnalle tasaveroinen toimija ja vuorovaikutus rakentuu yhteistyösuhteeksi, jossa asukasta aidosti kuunnellaan. Asukas ymmärretään osallisuudessa oman elämänsä asiantuntijaksi. (Pohjola 2010, 58–59.) Osallisuuden tunne voimistuu, kun asukas voi vaikuttaa elinympäristöönsä ja yhteisen toiminnan sisältöihin

(Jolanki ym. 2017, 119). Oman näköinen elämä ilmenee asukkaiden tyytyväisyytenä ja viihtymisenä. Yksikön toimintakulttuurilla on vaikutusta siihen, miten hyvin osallisuus toteutuu. (Rappe ym. 2020, 139–140.) Onnistuneessa osallistamisessa ikäihminen voi osallistua päätöksentekoon omien voimavarojensa mukaan (Räsänen 2019, 19).

Ylä-Outisen väitöskirjan (2012, 113) tutkimustulosten perusteella totutun elämäntavan jatkuminen palveluasumisessa on mahdollista silloin, kun ikäihminen on voinut itse vaikuttaa muuttopäätökseen. Kun asukas on muuttaessa ollut tarpeeksi hyväkuntoinen osallistumaan yhteiseen toimintaan, tuntuu osallisuuden tunne vahvistuvan. Liian myöhään tapahtunut ”pakkomuutto” ei tue oman elämäntavan jatkumista ja saa aikaan vierauden tunteen yhteisössä. Ikäihmisten erilaisuus korostuu siinä, että miten yhteisölliseen asumiseen muutto näkyy asukkaan arjessa. Osalla asukkaista entiset tavat ja tottumukset jatkuvat ennallaan. Osa asukkaista tekee selkeän eron yhteisölliseen asumiseen ja omassa kodissa asumiseen, jolloin korostuu kokemus siitä, että ”palvelutalo estää” kaiken entisen. Väitöstutkimuksessa (2012) monet yhteisölliseen asumiseen muuttaneet kokivat ystävien ja sukulaisten vierailujen vähentyneen tai muuttaneen muotoa ”piipahduksiksi”. (Ylä-Outinen 2012, 113, 159–160.)

Ikäihmisen hyvää elämää ja asumista kuvastaa oman identiteetin säilyminen. Henkilökunnan mukaan tähän kuuluvat asiakaslähtöiset palvelut ja itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen (Riekkinen-Tuovinen 2018, 100.) Itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen on asukkaan arvostavaa kohtaamista (Laitinen & Kemppainen 2010, 166). Yhteisöllisessä asumisessa oma huoneisto takaa yksityisyyttä (Piironen ym. 2005, 71), eikä henkilökunnalla ole lupaa rikkoa tätä yksityisyyttä, varsinkin kun on kyse ikäihmisen omasta kodista (Räsänen 2019, 29; Jansson ym. 2020, 131).

4.4 Vuorovaikutus, ystävyyssuhteet ja henkilökunnan arvostava kohtaaminen

Vuorovaikutukseen vaikuttavat asukkaan autonomia, turvallisuuden ja yhteisöllisyyden kokemus. Yhteisöllisen asumisen toimintakulttuuri tulee näkyväksi henkilöiden vuorovaikutuksen sisällön ja laadun kautta. Käytössä olevat toimintamallit ja henkilökunnan asenteet mahdollistavat tai estävät asukkaiden vuorovaikutusta ja toimintaa. Asukkaiden yksilöllisten piirteiden huomioiminen ja asukkaiden keskinäisen vuorovaikutuksen tukeminen edistävät hyvinvointia. (Rappe ym. 2020, 139–141.)

Ikäihmisillä on halua ystäväystyä toisten samaan ikäryhmään kuuluvien kanssa (Ylä-Outinen 2012, 174). Monilla ikäihmisillä korkea ikä verottaa aikaisempia ystävyyssuhteita. Ystävyys yhteisöllisessä asumisessa nähdään monimuotoisena, toisille se on päivittäistä kanssakäymiseen liittyvää iloa tuottavaa vuorovaikutussuhdetta ja toisille puolestaan syvällisempää sitoutumista. Yhteydenpito muihin asukkaisiin koetaan tärkeäksi. Asukkaiden kesken usein riittää tuttavuus, eikä ystävyyttä enää odoteta. (Ruuskanen-Parrukoski 2018, 126–129.) Yhteisöllisessä asumisessa moni asukas kokee oman kotinsa olevan yksityistä tilaa, johon ei välttämättä haluta kutsua muita asukkaita. (Ylä-Outinen 2012, 159; Ruuskanen-Parrukoski 2018, 130.)

Henkilökunnan ammatillinen käyttäytyminen, ystävällisyys ja tuttuus ovat asukkaiden näkökulmasta toivottuja ominaisuuksia. Luottamuksen syntyminen asukkaiden ja henkilökunnan välille on tärkeää. Tutkimuksissa on todettu, että luottamuksen puutteen vuoksi asukkaat jättäytyivät etäiseksi, eivätkä uskalla pyytää apua tarvittaessa. (Piironen ym. 2005, 67–68.) Henkilökunnan joustavat toimenkuvat ja palveluiden toteuttaminen asukaslähtöisesti edistävät asukkaiden hyvinvointia (Rappe ym. 2020, 141). Arvokkaan kohtaamisen perustana toimii asukkaan ainutlaatuisuuden huomioiminen. Asukasta arvostava työskentelytapa toteutuu tai estyy jokaisessa kohtaamisessa. Yksittäiset kohtaamiset luovat näkemyksen kohtaamisen tasosta. (Laitinen & Kemppainen 2010, 138, 153.) Kohtaaminen ei ole vain vuorovaikutusta, vaan kykyä olla läsnä (Räsänen 2019, 27). Sosiokulttuurista vanhustyötä

käsittelevässä väitöskirjassa (2018) asumispalveluiden henkilökunta koki kanssakäymisen olevan tärkeä osa ikääntyneiden hyvää arkielämää. Henkilökunnan näkemyksissä korostuivat kohtaamisen vuorovaikutus ja asukkaan kohtaaminen ihmisenä. Kohtaamisissa on tärkeää keskittyä tunnelmaan ja aistia sanatonta viestintää. (Riekkinen-Tuovinen 2018, 98–99.)

4.5 Fyysinen ympäristö ja paikallisuus

Yhteisöllisen asumisen yhteisten tilojen tulee olla soveltuvia kaikille asukkaille. Esteettömät yhteistilat mahdollistavat turvallisen vaihtoehdon kotona olemiselle. (Ruuskanen-Parrukoski 2018, 113–114.) Yhteisölliset tilat houkuttelevat asukkaita mielekkääseen yhteiseen tekemiseen ja olemiseen. Yhteisten oleskelutilojen sijoittaminen kulkureittien varrelle motivoi asukkaita liikkumaan, ja samalla luovat spontaaneja kohtaamisen mahdollisuuksia. Selkeät kulkureitit auttavat asukasta suuntaaman kulkua haluttuun tilaan. (Rappe ym. 2020, 142.)

Yhteisöllisessä asumisessa elinpiiriksi kuvataan yleensä asumisyksikön kokonaisuutta ja piha-aluetta. Elinpiiri kuvastaa sitä aluetta, jossa asukkaalla on mahdollisuus päättää itsenäisesti liikkumisestaan. (Rantakokko 2019, 259.) Ikäihmiset ovat kuvanneet, että etäisyydet talon sisällä ja talon ympäristössä pitää olla saavutettavissa rollaattorin avulla. Toimijuutta vahvistava ympäristö ei rajoitu vain yhteisölliseen asumiseen ja pihapiiriin, vaan ulottuu ympäröivään luontoon ja ympäristöön, jotka ovat saavutettavissa kävellen. (Ruuskanen-Parrukoski 2018, 113–114, 117.)

Tilat mahdollistavat tai estävät asukkaiden osallistumismahdollisuuksia, toimijuutta ja vuorovaikutusta. Koska tilojen merkitys on tiedostettu, ei yhteisiä sisä- ja ulkotiloja saisi liikaa karsia rahoituksen takia. Asukkaiden ja henkilökunnan tulee olla mukana tilojen suunnittelussa. (Jolanki ym. 2017, 122.) Asukkaat arvostavat sitä, että he voivat itse määritellä, miten he käyttävät asukastiloja ja heitä kuullaan niiden kehittämisessä. (Ruuskanen-Parrukoski 2018, 119.) Lähiympäristön ja pihan esteettömyys laajentaa asukkaiden käytettävissä olevaa elinpiiriä. Pihan toiminnallisuus ja viihtyisä piha-alue

puutarhoineen houkuttelee asukkaita liikkumaan ja viettämään aikaa yhdessä. (Ruuskanen-Parrukoski 2018, 113–114; Rappe ym. 2020, 143). Piha-alueen viihtyisyyttä luodaan suojaisilla oleskelualueilla, istutuksilla, vesiaiheilla ja kasveilla. Luonnon elementit aktivoivat asukkaiden aisteja, tuottavat iloa ja tukevat tekemisen mahdollisuuksia. (Rappe ym. 2020, 143.) Piha-alueella liikkumisen tulee olla helppoa (Piironen ym. 2005, 70). Ikäihmiset kokevat mahdollisuuden toteuttaa puutarhanhoitoa merkitykselliseksi. Piha-alueen tärkeys korostuu kesäaikana, jolloin ohjattua yhteisöllistä toimintaa on vähemmän. Lähikaupan merkitys on nostettu tärkeäksi toimijuutta tukevaksi asiaksi, jolloin asukkaan osallisuus yhteiskunnassa voimistuu. (Ruuskanen-Parrukoski 2018, 113–114, 117.)

Yhteisöllisen asumisen sijainnilla on merkitystä. Ympäristön tuttuus tukee toimijuutta vahvistamalla selviytymisen ja turvallisuuden kokemusta (Ruuskanen-Parrukoski 2018, 106). Osallisuus paikalliseen tuttuun kulttuuriin ja tapahtumiin vahvistaa mahdollisuuksia jatkaa totuttua elämäntyyliä. Lähialueella liikkuminen ylläpitää totuttua elämäntapaa. (Rappe ym. 2020, 144.) Paikallisuuden merkitys korostuu ikääntyneiden asumisympäristössä siinä vaiheessa, kun palveluntarve kasvaa. Lähialueeseen liittyy merkityksiä, emotionaalisia siteitä ja toimijuutta vahvistavaa tunnetta. Lähiympäristön lisäksi yhteisöllisen asumisen valintaan vaikuttavat tuttuus, havainnot ja tuttavien kokemukset. Muuttoon vaikuttaa oleellisesti myös tunnelma talosta. (Ruuskanen-Parrukoski 2018, 106–107.)

4.6 Haasteet

Edellä on kuvattu yhteisöllisen asumisen hyviä ominaisuuksia, mutta yhteisölliseen asumiseen liittyy myös haasteita. Yhteisöön voi liittyä myönteisiä tai kielteisiä tunteita oman elämänhistorian kautta (Noppari & Leinonen 2005, 50). Yhteisöllisen asumisen haasteeksi voi muodostua sopeutumattomuus ja tyytymättömyys, jotka yleensä johtuvat siitä, että ikäihmisellä ei ole tarpeeksi tietoa tai taitoa tulkita tapahtumia eri näkökulmista (Ylä-Outinen 2012, 175).

Yhteisöllinen asuminen voidaan mieltää vanhuuden ongelmia korostavana laitospäiväna ympäristönä (Ruuskanen-Parrukoski 2018, 166).

Yhteisöllisen asumisen yhteisöllisyys voi aiheuttaa negatiivisia tunteita asukkaissa. Asumisyhteisöön kuuluu vieraita ihmisiä, ja kodikkuutta voi häiritä vieraiden ihmisten läsnäolo. Hankalat ihmissuhteet, toisten asukkaiden huono käytös ja riidat koetaan yhteisön huonoina puolina. Muiden asiakkaiden levoton tai rauhaton käyttäytyminen yleisissä tiloissa vähentää yksityisyyden tunnetta. Huonokuntoisten asiakkaiden näkeminen voi laskea mielialaa. (Piironen ym. 2005, 65–66, 70–71.)

Yksinäisyys on mahdollista myös yhteisöllisessä asumisessa. Yksinäisyyden tunnetta lisää se, että yhteisöllisen asumisen asuntoa ei pidetty kotina, eikä edes kodinomaisena paikkana. Osa asukkaista voi kokea ulkopuolisuuden tunnetta, eikä saa solmittua ystävyysuhteita ja voi kokea itsensä jopa näkymättömäksi. (Jansson ym. 2020, 117.) Ulkopuolisuuden tunne saattaa johtua toimintakyvyn muutoksista. Yhteisöllisessä asumisessa asuva masentunut ikäihminen kaipaa yhdessäoloa ja läheisyyttä, mutta samalla hän kuitenkin pyrkii eristäytymään passiiviseen yksinoloon. Masentuneella ikäihmisellä ulkopuolisuuden tunne voi olla niin voimakas, että se voi muuttua jopa peloksi ympäristöä kohtaan. (Ylä-Outinen 2012, 160–161.)

Aikaisemman asumisympäristön tai kodin turvattomuuteen haetaan apua muutolla, mutta myös uusi ympäristö voi aiheuttaa pelkoa ja epävarmuuden tunnetta. Muuttaessa ikäihminen tulee rakentaa koti uuteen paikkaan. (Ruuskanen-Parrukoski 2018, 104.) Turvattomuutta ja huolta asukkaissa aiheuttaa oman toimintakyvyn heikkeneminen, palveluiden tarpeen lisääntyminen sekä taloudellinen tilanne. Negatiivisena koetaan myös tuttujen kotiaskareiden poisjääminen ja yhteisöllisen asumisen aikataulutettu arki. (Rossi 2019, 248.) Riekkinen-Tuovisen tutkimuksessa (2018) nousi esiin ikäihmisten asumisympäristössä negatiiviset rutiinit, joista huolestuttavimpana tutkija piti ”rutiinipuheita” vuorovaikutustilanteissa. Rutiinit päivän kulussa voivat luoda turvallisuutta, mutta asukkaan näkökulmasta ne voivat olla kuormittavia ja jopa uuvuttavia. (Riekkinen-Tuovinen 2018, 154–155.)

5 Tapaustutkimuksen empiirinen toteutus

Tapaustutkimus eteni palvelumuotoilusta tutun tuplatimantin mukaisesti (kuvio 3, sivu 19) kehittä- ja ideoi -vaiheen alkuun. Tutkimusmenetelminä käytettiin kuvailevaa kirjallisuuskatsausta, asiantuntijoiden teemahaastatteluita ja ikäihmisten aivoriihityöpajaa. Tapaustutkimuksen rinnalla toimi liikkeen luovutuksen valmistelutyöryhmä. Valmistelutyöryhmän toiminnasta syntyi epävirallista aineistoa, johon viitataan tuloksissa. Raportoinnissa ei ole systemaattisesti käytetty suoria lainauksia haastatteluista tai asiakastyöpajasta. Muutamia suoria lainauksia on kirjattu raporttiin kursivoidulla tekstillä.

5.1 Asiantuntijoiden teemahaastattelut ja sisällönanalyysi

Tapaustutkimuksen laajin aineistokeruumenetelmä olivat asiantuntijoiden teemahaastattelut. Haastateltaviksi valikoitui ikäihmisten palveluissa toimivia asiantuntijoita tutkimuksen kohdeorganisaatioista eli Naantalien kaupungilta ja Aurinkosäätiöltä. Näiden haastatteluiden lisäksi haasteltiin neljää välimuotoisen asumisen kehittämishankkeen asiantuntijaa Varsinais-Suomesta. Hankehaastatteluiden tavoitteena oli selvittää toimivia käytäntöjä hankkeiden kehittämistyöstä. Hankkeet koskivat välimuotoista asumista, mikä on laajempi kokonaisuus kuin yhteisöllinen asuminen, mutta hankkeiden näkökulmia voi hyödyntää tämän tapaustutkimuksen osalta. Hankekunniksi valikoituivat harkinnanvaraisella otoksella Turku, Marttila, Paimio ja Somero. Näistä Turun ja Marttilan hankkeet olivat jo päättyneet. Paimion ja Someron hankkeet olivat vielä käynnissä haastatteluajankohtina. Haastatteluihin osallistui kolmesta kunnasta hanketyöntekijä ja yhdestä kunnasta ikäihmisten palveluista vastaava viranhaltija.

Haastatteluja toteutettiin yhteensä 11. Tässä tutkimuksessa ei ollut olennaisinta otoksen suuruus, vaan kyse oli harkinnanvaraisesta näytteestä. Tutkimuksen aihealue oli sellainen, että tällaisella otosmäärällä ei vielä tapahtunut aineiston toistoa ilman uuden tiedon syntymistä. Haastattelukutsut lähetettiin osallistujille

sähköpostilla, jossa oli liitteenä saatekirje (liite 1), tiedote tutkimuksesta (liite 2) ja haastattelurunko (liite 3). Saatekirjeessä kerrottiin haastattelun olevan pseudoanonyymi eli haastateltava voi olla välillisesti tunnistettavissa, vaikka nimeä tai asemaa ei tutkimuksessa mainita. Haastatteluun osallistuminen oli täysin vapaaehtoista. Haastattelut toteutettiin joko Teams-yhteydellä tai perinteisellä läsnäolohaastattelulla. Haastattelut toteutettiin maaliskuussa 2022. Haastattelut kestivät haastateltavasta riippuen tunnista kahteen.

Teemahaastattelu oli muodoltaan avoin eli vastaajat voivat vastata vapaamuotoisesti, mutta haastattelu kuitenkin eteni keskeisten teemojen varassa. Teemahaastattelun runkona oli otsakkeet, joiden perusteella tutkija esitti sopivat kysymykset haastattelutilanteeseen sopivalla tavalla. Kysymysjärjestys vaihteli haastatteluissa, koska vastaajat vastasivat kysymyksiin omin sanoin ja osa vastaajista vastasi tuleviin kysymyksiin jo ennen kysymyksen esittämistä. Kysymykset asetettiin niin, että ne ohjasivat vastauksia mahdollisimman vähän. Teemahaastattelun runkona käytettiin kaikille samaa yleisten kysymysten pohjaa (liite 3), mutta Naantalissa kohdeorganisaatiota tunteville oli lisäksi tarkentavia kysymyksiä muutoksesta. Näillä lisäkysymyksillä pyrittiin saamaan tutkimustuloksiin liikkeen luovutukseen liittyviä näkemyksiä. Ennen varsinaisia haastatteluja toteutettiin kaksi esihaastattelua, joiden tarkoituksena oli varmistaa haastattelukysymysten ja nauhoitustekniikan toimivuus sekä aikataulussa pysyminen.

Haastatteluissa käytettiin tallennusta helpottamaan keskittymistä haastatteluun ja myöhemmässä vaiheessa tukemaan litterointia. Litterointi toteutettiin jokaisen haastattelun jälkeen mahdollisimman pian. Litterointi tehtiin tarkasti, mutta äännähdykset ja tauot jätettiin pois. Koska analysointina käytettiin sisällönanalyysiä, oli tärkeää keskittyä sisältöön. Litterointi auttoi perehtymään aineistoon syvällisesti ja alustava analysointi alkoi jo tässä vaiheessa. Vastaukset analysoitiin sisällönanalyysin keinoin.

Tutkimuksessa käytettiin teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä. Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä tutkijalle on muodostunut tutkittavasta ilmiöstä ymmärrys ja oletamus, jolloin tutkimuksen teoreettinen viitekehys ohjaa sisällönanalyysiä.

Teoriaohjaavassa menetelmässä hyödynnetään sekä aineistoa että teoriaa, ja aineistosta tehdyille löydöille haetaan tukea teoreettisesta viitekehystä. Teoriaohjaavaan sisällönanalyysiin kuuluu kolme vaihetta. Ensin tunnistetaan pelkistämällä ne asiat, joista ollaan tapaustutkimuksessa kiinnostuneita. Nämä pelkistetyt ilmaisut ryhmitellään samaa tarkoittavien ilmaisujen joukoksi ja nimetään. Analyysia jatketaan yhdistämällä samansisältöiset kategoriat suurempaan yläkategoriaan. Lopuksi kaikki kategoriat yhdistetään, että saadaan kuvattua kaikkia kategorioita kuvaava ryhmä. Aineiston analyysin loppuvaiheessa nostetaan aineistoanalyysin rinnalle teoreettisessa viitekehyksessä käsitellyjä käsitteitä. (Tuomi & Sarajärvi 2011, 96–101.) Aineiston luokittelu eri teema-aiheisiin ja sisäinen jäsennys asettuu lopulliseen muotoonsa vasta useiden eri analysointivaiheiden jälkeen (Kiviniemi 2018b, 82). Tutkimuksen sisällönanalyysissa haastatteluaineisto kuvattiin sanallisesti ja analysoitiin APESTE-luokittelua hyödyntäen. Luokitus määrittää raamin tulosten tarkastelulle.

5.1.1 Asiakkaiden muuttuminen

Haastatteluissa nousi esiin ikäihmisten muuttuminen, mikä edellyttää palveluiden monimuotoisuutta ja palveluiden kehittämistarpeita. Ikäihmisten nopea määrällinen kasvu edellyttää fokuksia palveluiden oikea-aikaisuudelle. Palvelurakennetta on muutettava yhä enemmän ennalta ehkäisevien ja kevyempien palveluiden suuntaan, ja samalla palveluiden myöntämisperusteita tulee tarkastella kriittisesti.

Yhteisölliseen asumiseen ohjautuu tulevaisuudessa asiakkaita, joilla on turvallisen asumistarpeen lisäksi enemmän palvelutarvetta kuin aikaisempina vuosina. Ikääntymisen myötä muistisairautta sairastavien määrä nousee ja muistiystävällisten asumispalveluiden kehittäminen on tärkeää. Haastatteluissa todettiin, että *”palveluverkossa tulee olla sellainen palvelumuoto, joka soveltuu niille, joiden ulkoinen palveluntarve on enemmän kuin kotihoidon palvelut, mutta ei vielä ympärivuorokautinen hoito”*. Asiakkuuksien määrittäminen on haastavaa yhteisölliseen tai välimuotoiseen asumiseen, koska yksilölliset tarpeet ovat

vaihtelevia. Haastatteluissa nousi muutamia asiakasryhmiä toisia vahvemmin esiin. Seuraavassa on nostettu asiakasryhmiä, joille asiantuntijahaastatteluiden perusteella yhteisöllistä asumista tulisi kohdentaa.

Yksinäisyys nousi kaikissa haastatteluissa yhteisölliseen asumiseen hakeutumisen syyksi. Yksinäisyys heikentää arjessa selviytymistä ja voi jopa lamauttaa ikäihmisen, eikä hän kykene toimimaan normaalisti. Leskeksi jääminen voi horjuttaa elämänhallintaa ja aiheuttaa syrjäytymistä.

Turvattomuus, mielenterveyden haasteet ja muistisairaudet voivat vaikeuttaa ikääntyneen arkiselviytymistä, ja tällaisille asiakkaille yhteisöllinen asuminen soveltuu. Mielenterveyden haasteita omaavilla asiakkailla jo pelkkä asumismuoto voi kohentaa arjen toimijuutta. Esimerkiksi ahdistuneilla ikäihmisillä asumismuoto voi itsessään tukea toimijuutta niin, että terveyspalveluiden kuormitus vähenee ja samalla täyttyy tärkeämpi tavoite eli asiakkaan elämänlaatu kohenee.

Haastattelujen perusteella muistisairaat ikäihmiset ovat yksi tärkeä yhteisöllisen asumisen asiakasryhmä, mutta muuton uuteen asumisympäristöön pitää tapahtua muistisairauden oikeassa vaiheessa. Muistisairaalla tulee olla kykyä kotiutua uuteen asumisympäristöön. Muistisairaiden asiakkaiden kanssa tulee huomioida asumisympäristön turvallisuus, pelkkä asunnon turvallisuus ei riitä. Muistisairauteen liittyvät haastavat käytösoireet tai muistisairauden pahenemisvaihe voivat olla este yhteisöllisen asumisen onnistumiselle. Yhdessä hankekunnassa oli myöntämisperusteisiin linjattu, että muistisairauden tulee olla stabiilissa vaiheessa muuttaessa.

Yhteisöllinen asuminen tukee asiakkaan arkiselviytymistä siinä vaiheessa, kun kodin ja arjen työt eivät enää suju. Asiantuntijat pohtivat, että fyysisen toimintakyvyn heikentyminen ja siihen yhdistyvä epäsopiva asunto on syy hakeutua yhteisölliseen asumiseen. Asumisen haasteita voivat olla asunnon esteellisyys, alkeelliset asuinolosuhteet tai kodin etäisyys palveluista, esimerkiksi saaristossa. Fyysisen ympäristön lisäksi yhteisöllisen asumisen asiakkuus voi tulla ajankohtaiseksi herkemmin sellaisille ikäihmisille, joilla ei ole läheisiä arjen ja asumisen tukena.

Fyysisen toimintakyvyn suurikaan heikkeneminen ei ole este, jos asiakas kokee saamansa palvelun riittäväksi. Heikentynyt fyysinen toimintakyky voi mahdollistaa hyvinkin itsenäistä asumista yhteisöllisessä asumisessa, koska ympäristö on suunniteltu sellaiseksi, että apuvälineillä on turvallista liikkua. Eräässä haastattelussa nostettiin esiin, että paljon apua tarvitsevan ja vuodevetoisen asiakkaan kohdalla tulee tarkkaan miettiä, mitä lisäarvoa yhteisöllinen asumismuoto tuo, jos asiakkaan elinpiiri muodostuu lähinnä vuoteesta.

Haastatteluissa nousi erityismainintana ikääntyneet pariskunnat ja varsinkin omaishoitajapariskunnat. Yhteisöllinen asuminen voi tarjota omaishoitajalle tarvittavaa tukea ja mahdollistaa hoitotarpeen lisääntyessä yhdessä asumisen pariskuntana. Asiantuntijat kokivat, että yhteisöllisen asumisen tukipalvelut helpottavat omaishoitajana toimimista. Yhteisöllisessä asumisessa tulee olla pariskunnille sopivia asuntoja. Eräs haastateltavista nosti yksilölliseksi syyksi muuttamiselle perhesiteiden tukemisen, jos esimerkiksi puoliso asuu yhteisöllisen asumisen yhteydessä olevassa ympärivuorokautisessa palveluasumisessa.

5.1.2 Poliittisten muutosten vaikutukset asumispalveluihin ja palvelurakenteeseen

Asiantuntijahaastatteluissa todettiin, että ikäihmisten palveluissa erilaisten termien käyttö on kirjavaa. Samaa termiä voidaan käyttää palvelusta, johon kunta ohjaa asiakkaita tai asiakas voi hakeutua itse maksavana. Hyvinvointialueelle siirryttäessä palveluiden sisältöjen määrittäminen on ensisijaisen tärkeää. Kaikkia palveluita ikäihmisten palvelurakenteessa tulevaisuudessakin tarvitaan, mutta väärinymmärrysten vuoksi on tärkeää määritellä palvelut tarkasti. Haastatteluissa nousi esiin, että kuinka vieraalta eri asumispalvelut voivat tuntua ikäihmisistä, kun ne eivät aina ole selviä edes ammattilaisille. Termien tulee ensisijaisesti puhutella asiakkaita, ei ammattilaisia. Ikäihmisten palveluissa termeillä on tärkeä merkitys, jotta termi ei aiheuta negatiivisia mielikuvia asiasta. Asiakkaan näkökulmasta termin tulee

kuvata asumista ja siihen liittyvää palvelua mahdollisimman yksinkertaisesti. Välimuotoinen asuminen -termi nähtiin kattokäsitteenä useille eri asumismuodoille, mutta termi viittaa herkästi väliaikaisuuteen. Asiakkaiden kanssa välimuotoisen asumisen termiä ei haluta käyttää, koska se pitää sisällään niin erilaisia palvelumuotoja, ettei kokonaisuus aukene asiakkaille. Haastateltavat kokivat yhteisöllisen asumisen -termin korostavan asumista.

Haasteena ikäihmisten palvelurakenteen kehittämisessä on ollut järjestelmän jäykkyys ja lainsäädännön tulkintavaikeudet. Haastatteluissa ilmeni, että tavallisen palveluasumisen lainsäädäntöä on pidetty vaikeatulkintaisena ja tämän vuoksi osa palveluasumisesta on määritelty kotihoidoksi.

Vanhuspalvelulain uudistus, että samassa palveluyksikössä voidaan toteuttaa eri palvelumuotoja, on hyvin tervetullut haastateltavien mielestä. Erilaisten palveluiden toteuttaminen samassa yksikössä tulee olemaan tulevaisuutta.

Haastatteluissa nousi esiin, ettei yhteiskunnassa ole huomioitu riittävästi asumispalvelua, jolla voidaan tukea asiakkaan toimijuutta ja parantaa elämänlaatua. Ikäihmisten kotona asumisen korostaminen on vaikuttanut osaltaan välimuotoisen asumisen hitaaseen kehittymiseen. Haastatteluiden mukaan asiakaslähtöisyyttä on, kun yksittäiselle asiakkaalle löytyvät hänelle sopiva asumismuoto ja palvelut. Isoissa kaupungeissa on erilaisia asumisen mahdollisuuksia, mutta pienissä kunnissa tarjonta voi olla suppea.

Haastatteluissa peräänkuulutettiin ketteryyttä ja aitoa asiakaslähtöisyyttä asumispalvelujen kehittämisessä ja pelättiin tulevan hyvinvointialueen lisäävän organisaatiojohtoista kehittämistä.

Asiantuntijahaastatteluissa pohdittiin yhteisöllisen asumisen asiakasohjausta ja myöntämisperusteita. Kaikki haastatteluun osallistuneet asiantuntijat olivat sitä mieltä, että tulevalla hyvinvointialueella pitää olla yhtenäiset myöntämisperusteet palveluille, jotta palveluita voidaan kohdentaa oikeudenmukaisesti. Yhteisöllisen asumisen myöntämisperusteiden pitää olla sellaiset, että päätöksenteossa on mahdollisuus käyttää yksilöllistä harkintaa. Yksi haastateltava kiteytti, että *”yksilöllisten tilanteiden huomiointi ja tulkinta päätöksenteossa on aina riskialtista, varsinkin jos pitää todentaa myöhemmin*

mihin päätös perustuu”. Haastatteluissa nousi esiin RAI-arviointivälineistön merkitys palvelutarpeen arvioinnissa. RAI-arviointeihin perustuen on mahdollista kohdentaa yhteisöllistä asumista oikeille asiakkaille. Kaikissa haastatteluissa korostettiin, että yhteisöllisen asumisen asukkailla tulee olla säännöllisen kotihoidon tarve. Eräs haastateltava nosti esiin, että heikentyneen henkilöstötilanteen vuoksi kotihoidon myöntämisperusteita voidaan joutua tiukentamaan, mutta yhtä kireää linjaa ei tulisi ottaa yhteisölliseen asumiseen.

Asiantuntijat kokivat, että yhtenäisissä myöntämisperusteissa pitää huomioida kuntien erilaisuus, sillä ikäihmisten asumisolot vaihtelevat paljon eri aluilla. Esimerkiksi haja-asutusalueella tai vaikeiden kulkuyhteyksien vuoksi tulisi yhteisöllisen asumisen mahdollistua aiemmin kuin kuntien keskusta-alueella. Saariston asukkaat eivät ole verrannollisia palveluiden lähellä asuviin ikäihmisiin. Myöntämisperusteissa tulee huomioida, että välimuotoinen asuminen on kokonaisuudessa laaja toimiala ja pitää sisällään erilaisia asumisen sekä palveluiden ratkaisuja. Kaikkiin välimuotoisen asumisen yksiköihin ei voida määrittää samoja myöntämisperusteita. Osassa välimuotoisen asumisen yksiköissä on henkilökunta läsnä ympärivuorokautisesti.

Haastatteluissa nousi esiin näkökulma, että ikäihmiset eivät ole tietoisia palvelurakenteen monipuolisuudesta. Ikäihmisten asumisen kehittämiseen on vaikuttanut ajatus siitä, että kaikkien ikääntyneiden pitää jossain kohdin olla ympärivuorokautisessa hoidossa. Yhteiskunnassa elää vieläkin sellainen ajatus, että ikä määrittelee palveluita. Nykyiset ja tulevaisuuden ikäihmiset eivät enää kaipaa ympärivuorokautista holhoamista. Suurin työsarka on omaisten ja läheisten ajatusmaailman muutoksessa. On tärkeää, että läheiset rohkaisevat enemmän ikäihmistä, eivätkä omalla toiminnallaan luo tunnetta turvattomasta asumisesta.

Välimuotoisen asumisen erilaiset muodot eivät ole uusia, mutta niiden kehittäminen on jäänyt vähäiseksi viime vuosikymmenten aikana. Kunnat ovat keskittyneet pääosin lakisääteisen toiminnan turvaamiseen ja ennalta ehkäisevistä palveluista on useissa kunnissa säästetty. Eräs haastateltava

kuvasi tilannetta niin, että laitoshoidon alasajon ratkaisuna laitettiin kaikki ”paukut” tehostetun palveluasumisen kehittämiseen. Nyt on herätty, että tehostetun palveluasumisen paikkoja ei voida enää kasvattaa ja tehostetun palveluasumisen kattavuutta pitää tulevaisuudessa heikentää. Haastateltavien asiantuntijoiden mielestä on hyvä asia, että tulevaisuudessa yhteisöllinen asuminen korvaa osan ”laitosmaisesta” tehostetusta palveluasumisesta. Palveluverkon laajentuminen voi luoda asiakkaille mahdollisuuden uusiin toimijuutta tukeviin asumismuotoihin, jollaisia ei ole ennen ollut.

5.1.3 Taloudellisten muutosten vaikutukset palvelurakenteeseen ja tulevaisuuden henkilöstö

Ikäihmisten palveluiden kustannusten nousu on vääjäämättä edessä. Lähes kaikissa haastatteluissa sivuttiin palvelurakenteen muutostarvetta. Haastatteluissa pohdittiin, että ympärivuorokautisten paikkojen lisääminen on taloudellisesti haastavaa ja osittain jopa turhaa, koska todellisuudessa kaikki asiakkaat eivät edes tarvitse niitä. Ympärivuorokautista hoitoa tarvitaan tulevaisuudessakin, mutta määrällinen lisäys ei ole tarkoituksenmukaista. Yhä useampi ikäihminen voi ideaalitalanteessa asua välimuotoisen asumisen kodissaan elämänsä loppuun asti, jos palveluiden lisääminen sinne on mahdollista. Haastatteluissa todettiin, että tällainen joustava palveluiden lisääminen pitäisi olla jo nyt mahdollista, mutta tällaisen palvelukonseptin organisointi ja toteuttaminen nähtiin kuitenkin liian haastavana.

Haastatteluissa nousi esiin ajankohtainen kysymys, miten tulevaisuudessa voidaan vastata kasvavaan palvelutarpeeseen ja miten resursseja tulisi kohdentaa oikein. Ikääntyvässä Suomessa ollaan nyt siinä risteyskohdassa, että ajattelutapaa on pakko muuttaa ennaltaehkäisevien palveluiden suuntaan. Haastattelussa pohdittiin, onko meillä riittävästi rohkeutta nähdä asioita uudella tapaa. Liian moni asia suunnitellaan työntekijä- ja organisaatiolähtöisesti. Lisäksi monet rajapinnat hoidon toteuttamisessa ovat äärettömän kankeita. Teknologian hyödyntäminen, uudenlainen ajattelutapa palvelutarjonnassa ja asiakaslähtöisyyden korostaminen ovat vastauksia tulevaisuuden haasteisiin.

Yhdessä hankehaastatteluissa todettiin, että heidän kunnaassaan hankerahoituksen myötä välimuotoisen asumisen kehittäminen on saanut kunnan virkamiehiä ja luottamushenkilöitä kiinnostumaan ikäihmisten asumisen kehittämisestä. Samaisessa hankkeessa oli jo lyhyessäkin ajassa voitu todentaa merkittäviä vaikutuksia, sillä välimuotoisen asumisen kehittäminen on luonut uusia asumisen mahdollisuuksia ikäihmisten palvelurakenteeseen ja taloudellisia hyötyjä jo pienessä ajassa. Ja mikä tärkeintä, taloudellisten hyötyjen lisäksi asumisen yhteisöllisyys on rikastuttanut monen ikäihmisten elämänlaatua huomattavasti. Yleisesti todettiin, että välimuotoisen asumisen taloudellisia hyötyjä on vaikea todentaa alussa, koska tulokset näkyvät vasta ajan saatossa.

Kaikille haastateltaville sote-alan vaikea henkilöstötilanne on tuttu. Pahenevaan hoitajapulaan ei haastatteluissa paneuduttu, vaan pohdittiin henkilöstön osaamistarpeita. Haastateltavilta asiantuntijoilta kysyttiin, minkälaista osaamista henkilöstöllä tulee olla välimuotoisessa asumisessa. Haastatteluissa korostuivat henkilökunnan moniammatillisuus, joustavuus ja työhön tarttumisen ote. Henkilökunnan yhdeksi tärkeäksi omaisuudeksi nousi palvelualltius. Yhteisöllisen asumisen henkilöstöllä tulee olla laajaa osaamista, mutta toisaalta tärkeää on tukea kodinomaisuutta. Tulevaisuudessa tarvitaan henkilöstön monipuolisuutta. Yhteisöllisessä asumisessa korostuu asiakkaiden kodin merkitys, joten henkilöstössä tulisi olla sellaisia henkilöitä, jotka haluavat toteuttaa kodinhoidollisia työtehtäviä. Välimuotoisessa asumisessa ei pidä painottaa lähihoitajien määrää samalla tavoin kuin ympärivuorokautisessa hoidossa, vaan hoiva-avustajien käyttö voisi olla laajempaa. Käytännön työssä tarvitaan paljon taitoja, jotka eivät perustu lääkelistoihin tai diagnooseihin, vaan tärkeintä on asukkaiden kohtaaminen. Lainsäädäntö on liian rajoittava henkilöstön joustavassa käytössä. Sairaanhoidollista osaamista tarvitaan palvelutarpeiden lisääntyessä aikaisempaa enemmän, mutta yhteisöllisen asumisen ei pidä muuttua "sairaalaksi".

Yhteisöllisessä asumisessa hoitajien tärkein tehtävä on toteuttaa mahdollisimman paljon ohjaavaa hoitotyötä. Hoitajan tehtävänä on avustaa,

mutta ennen kaikkea huomioida voinnin muutoksia. Asukkaiden aito kohtaaminen ja kiireettömyys nousi esiin useammassa haastattelussa. Kaikissa haastatteluissa todettiin, että yhteisöllisessä asumisessa tulee olla yhteisöllisen toiminnan koordinaattori. Yhteisöllisyyttä ja toimijuutta tukevan toiminnan tulee olla laadukasta, tavoitteellista ja tukea asukkaiden hyvinvointia. Haastatteluissa korostui yhteisöllisyyden lisäksi kuntoutukseen panostaminen. Asukkaiden toimijuuden tukeminen edellyttää koulutettua kuntoutusalan henkilöstöä. Lisäksi tarvitaan tukea henkilöstön ergonomiohjaukseen ja apuvälineosaamiseen.

Kotiin suuntautuvien niin sanottujen jalkautuvien palveluiden kehittäminen on tärkeää, jotta ikäihmisten yhteisöllinen asuminen voi toteutua laadukkaana. Palveluita tulee voida enenevässä määrin viedä suoraan asiakkaiden kotiin tai lähelle heitä. Koettiin, että hoidon laatu ja vaikuttavuus paranevat, kun asiakas nähdään hänen omassaan elin- ja toimintaympäristössään. Tämä edellyttää tulevaisuudessa hyvinvointialueella kotisairaaloiminnan kehittämistä ja laajentamista sekä jalkautuvien lääkäripalveluiden laajempaa hyödyntämistä. Jalkautuvilla palveluilla voidaan tukea asumista ja lisätä turvallisuuden tunnetta, ja tämän myötä voidaan välttää osa sairaalahoidosta. Jalkautuvien palveluiden resurssointi tukee asukkaiden loppuun asti hoitamista omassa yhteisöllisen asumisen kodissa. Haastatteluissa nousi erityisesti esiin kotisairaaloiminnan kehittäminen, jotta akuuteissa tilanteissa sairaalajaksot pysyvät lyhyinä, usko omiin voimavaroihin säilyy ja palliatiivisen hoidon toteuttaminen onnistuu kotioloissa laadukkaasti. Yhteisöllisessä asumisessa ei voida luvata kaikkien asukkaiden loppuun asti asumista, mutta jo vähäininkin tehostetun palveluasumisen siirtäminen on usein elämänlaadullisesti sekä taloudellisesti merkittävä asia.

Henkilöstön osaamisen kehittämistä tarvitaan, jotta toiminta on sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävä. Kuten aiemmin on mainittu, välimuotoinen asuminen on kehittämiskohteena Naantalissa, tulevalla hyvinvointialueella ja valtakunnallisesti. Haastatteluissa nostettiin henkilöstön osaamisen lisäksi johtamiseen liittyviä teemoja. Johtamisessa tulee korostua kiinnostus kehittää asumista ja palveluiden sisältöä yhdessä asukkaiden kanssa. Johtamisessa

tulee huomioida yhteisöllisen asumisen erityispiirteitä ja sisäistää, mihin palveluprosessiin yhteisöllinen asuminen kuuluu.

5.1.4 Sosiaaliset muutokset ja hyvän yhteisöllisen asumisen edellytykset

Asiakkaiden muuttumisen yhteydessä korostettiin, että ikäihmisten asumispalveluiden asukkaat tulevat olemaan tulevaisuudessa yhä monimuotoisempi ryhmä, jolla on erilaisia toiveita ja tarpeita. Välimuotoisen asumisen etuina ovat ensisijaisesti yhteisöllisyys, hoitajien ja palveluiden läsnäolon läheisyys ja turvallisuuden tunteen vahvistuminen.

Haastatteluissa nousi esiin, että yhteisöllisyyden tulee olla tärkein syy muuttaa yhteisölliseen asumiseen. Yhteisöllisyyttä vahvistaa esteetön asunto, johon lähiympäristö yhdistyy. Yhteisöllisessä asumisessa palveluiden saatavuus on tärkeää, mutta se ei saa olla pääasiallinen syy muuttamiselle. Yksi haastateltava kuvasi: *"ei se hoito ole sen parempaa kuin kotihoitokaan"*, vaan asumisen laatu ja hyöty pitää syntyä muista asioista. Yhteisöllisessä asumisessa ympäristö mahdollistaa yhteisöllisyyden toisin kuin koti. Spontaanit kanssakäymiset muiden asukkaiden kanssa ovat asumisen tärkein asia.

Kaikissa haastatteluissa todettiin, ettei yhteisöllisyys synny itsestään tai pelkästään yhdessä asumisesta. Haastatteluissa korostui yhteisöllisen toiminnan "koordinaattorin" eli vastuuhenkilön rooli, mutta myös koko henkilöstön tulee sitoutua yhteisöllisyyden tukemiseen. Yhteisöllisen toiminnan tulee olla suunniteltua ja organisoitua. Yhteisöllisyyttä ylläpitävän vastuuhenkilön tehtävänä on tukea asukkaiden keskinäisten suhteiden vahvistumista. Yhteisölliseen toimintaan tulee haluta osallistua muiden asukkaiden vuoksi, ei ohjaajan. Yhteisöllisyyttä voidaan kutsua erään haastateltavan mukaan asumisyksikön "liimaksi". Ideaalitulanteessa yhteisössä on asukkaita, jotka haluavat ottaa vastuuta yhteisöllisyyden ylläpitämisestä. Myös kolmannen sektorin toimijat voivat olla osa yhteisöllisyyden kokonaisuutta.

Haastateltavien mukaan yhteinen kokoontumistila ja varsinkin yhteisruokailu ovat yhteisöllisen asumisen merkityksellisempiä asioita. Yhteisten tilojen tulee

olla sellaisia, että kaikilla asukkailla on lupa ja mahdollisuudet tulla tilaan. Henkilökunta voi kannustaa asukkaita viettämään aikaa yhdessä, mutta asukkailla pitää olla tunne haluta ”*kotinsa seinien ulkopuolelle*”. Yhteisölliset tapahtumat ja hakeutuminen toisten asukkaiden seuraan tukee asukkaan toimijuutta. Yhteisöllisen toimintojen suunnittelussa tulee kuunnella asukkaita ja heidän toiveitaan. Ryhmätoiminnoissa tulee olla eri tasoista toimintaa, ja osaan pitää voida osallistua ilman aktiivista osallistumista.

Haastatteluissa kuvattiin, että yhteisöllisyys voimistaa turvallisuuden tunnetta. Asukkaat itse luovat yhteisön ja heillä tulee olla ”*halu olla osa yhteisöä*”. Haastatteluissa korostui uuden asukkaan muuttovaiheen merkitys. Uuden asukkaan tulee tuntea olevansa tervetullut ja päästä osaksi yhteisöä. Haastatteluissa nousi esiin myös kritiikkiä yhteisöllisyyteen ja siihen, että Suomessa läheisten aito yhteisöllisyys asumispalveluissa on ”*lapsen kengissä*”. Esimerkiksi Tanskassa ja Hollannissa omaiset ja läheiset ovat olleet kiinteä osa yhteisöä jo vuosikymmeniä. Suomen asumispalveluissa omaisten ja läheisten osallisuus on edelleen enemmän näennäistä.

Monessa haastattelussa hyvän yhteisöllisen asumisen edellytykseksi nousi yhteisöllisyyden lisäksi osallisuuden tunne. Osallisuuden koettiin olevan enemmän kuin yhteisöllisyys. Asukkailla tulee olla mahdollisuus vaikuttaa asumisen ja ympäristön asioihin sekä tehdä päätöksiä omaa arkeaan koskevissa asioissa. Haastatteluissa nostettiin esiin, että yhteisöllisen asumisen yksiköissä tulisi toimia asukkaiden vaikuttajaelin, kuten asukasraati. Myös erilaiset asiakaskyselyt ja haastattelut tukevat osallisuutta, kun asukkaat saavat kertoa oman mielipiteensä. Yksi haastateltava nosti esiin tärkeän huomion, ettei mikään vaikuttamiselin toimi, jos niistä saatua palautetta ei käsitellä ja toimintaa kehitetä palautteiden mukaisesti.

Asukkaan tulee saada määritellä omaa palveluntarvettaan ja osallistua palveluidensa suunnitteluun. Toimijuuden heikentyessäkin asukkaiden on merkityksellistä saada osallistua arjen suunnitteluun ja tehdä valintoja. Yhteisöllisessä asumisessa asukkaat herkästi ”*laiskistuvat*” ja odottavat, että heidän puolestaan tehdään päätökset. Kaikki yhteisöllisen asumisen asukkaat

eivät välttämättä pysty osallistua palveluidensa määrittämiseen ja silloin läheisten rooli korostuu. Läheisen ja asukkaan toiveet eivät aina kohtaa, ja näissä tilanteissa syntyy herkästi eettistä kuormaa henkilökunnalle.

Haastateltavat pohtivat, että osallisuus ympäröivään yhteiskuntaan toteutuu helpommin sellaisissa yksiköissä, jotka sijaitsevat lähellä palveluita. Esteetön liikkuminen lähiympäristössä ja hyvät liikenneyhteydet tukevat osallisuutta. Usein vain pieni osa yhteisöllisen asumisen asukkaista pystyy suoriutumaan itsenäisesti talon ulkopuolisista käynneistä, esimerkiksi kauppaan, kirjastoon ja torille. Osallisuuden tunne kaupungin palveluihin voi olla vähäistä, mutta ulkopuolisten kävijöiden ja ryhmien vierailut tai toiminnot tukevat yksikössä asuvien yhteiskuntaan kuulumisen tunnetta. ”*Ajan tasalla pysyminen*” tukee osallisuutta, sillä asukkailla on tarve saada tietää, mitä ympäristössä tapahtuu.

Erilaiset tapahtumat ja järjestöjen kokoontumiset yhteisöllisessä asumisessa mahdollistavat yhteisön ulkopuolisia kontakteja ja tuovat ”*tuulahduksen torin juoruista*”. Ulkopuoliset ryhmät luovat elämää yksikköön ja mahdollistavat kohtaamisia talon ulkopuolisten henkilöiden kanssa. Erilaisten ja hyvin suunniteltujen kauppiaiden salliminen tukee asukkaiden osallisuutta, jolloin asukas voi tehdä ostoksilla omia valintojaan. Yhteisöllisen asumisen yksiköiden avaamisessa ulkopuoliselle pitää aina huomioida, että yhteisö on asukkaiden koti, eikä ”markkinatori”. Monissa yhteisöllisen asumisen kohteissa esimerkiksi ruokasalia ja vapaa-ajan tilaa on avattu ulkopuolisille, mutta muut tilat on pidetty asukkaiden ja läheisten tiloina.

Hyvässä yhteisöllisessä asumisessa korostuvat asuminen turvallisessa asuinympäristössä ja ympäristön mahdollisuudet. Kaikki haastateltavat kokivat, että ikäihmisen tulee saada ikääntyä omassa lähiympäristössään tutulla paikkakunnalla. Tuttu ympäristö tukee asiakkaan toimijuutta. Asumisyksikön tulee sijaita niin, että ikääntynyt kokee lähipalvelut tutuksi. Paikkakunta luo merkityksellisyyttä ja erään haastattelun mukaisesti: ”*on sanomattakin selvää, että oma kunta tukee osallisuutta*”. Omalla paikkakunnalla asumisyksiköistä löytyy helpommin asukkaita yhdistäviä tekijöitä. Asuinkunnissa tulee olla mieluinen vaihtoehto asumiselle siinä vaiheessa, kun muutto omasta kodista on

ajankohtainen. Ikäihmisen tulee saada päättää missä asuu ja mitä palveluita hän tarvitsee. Kaikissa kunnissa ei ole riittävää palvelutarjontaa asumisen vaihtoehtoista tai maantieteellisesti laajalla alueella keskusta ei välttämättä tunnu ”omalta paikkakunnalta”. Naantalissa esimerkiksi ”saaristolaiset” eivät välttämättä koe kanta-Naantalia omaksi lähiympäristökseen tai toisin päin.

5.1.5 Teknologian hyödyntäminen

”Teknologian tulee olla ketterää ja tukea arjen hallittavuutta, ei olla itseisarvo”. Haastatteluissa nousi esiin, että erilaisia teknologisia vaihtoehtoja on valtavasti ja teknologiamaailma on alati kehittyvä. Olemassa olevien teknologisten ratkaisujen vertailu, ymmärtäminen ja kokonaiskäsityksen saaminen on hankalaa. Eräs haastateltava kuvasi, että *”teknologiamaailmasta on tullut hullu viidakko, jossa kukaan ei pysy kärryillä.”* Teknologia ei ole koskaan vain teknologiaa, vaan ennemminkin systeemi. Pitää huomioida, miten systeemi toimii ja minkälaisia rajapintoja ohjelmistoissa on olemassa. Teknologialla ikäihmisten palveluissa on kaksi puolta; hyödyt ja haitat.

Yleisesti haastatteluissa nousi näkemys, että teknologian ja digitalisaation hyödyntämistä tulee suosia toiminnoissa, joissa on mahdollisuus vähentää hoitohenkilöstön työn kuormittavuutta. Haastatteluissa nousi esiin, että teknologian hyödyntämisestä saadaan taloudellista etua. *”Teknologian hyödyntämisen rajana on vain mielikuvitus.”* Teknologian ja erilaisten järjestelmien kehittämisessä pitää muistaa kodinomaisuuden säilyttäminen. Haastatteluissa korostui, että järjestelmästä saatavan tiedon tulee olla helppolukuista. Turvateknologian pitää olla helposti käytettävää asukkaille ja henkilökunnalle. Helppous tukee uuden teknologian vastaanottamista.

Teknologialla tuettu asumisturvallisuus nousi esiin kaikissa haastatteluissa. Perinteisten hoitajakutsujen rinnalla on mahdollisuus käyttää monipuolisia hyvinvointirannekkeita, joihin voi yhdistää patjatunnistimia, mattoja, ovivahteja ja niin edelleen. Hyvinvointirannekkeiden avulla voidaan reagoida mahdollisiin poikkeuksiin esimerkiksi yöaikaan ja seurata unen laatua. Asukkaan ”kunnon”

arviointi perustuu tällöin tietoon eikä hoitajien tunteeseen. Useat aktiivisuutta ja asukkaan vireystilaa mittaavat teknologiset hyvinvointirannekkeet mahdollistavat nopeaa reagointia muuttuneeseen tilanteeseen. Teknologian hyödyntäminen asukkaiden voinnin muutoksien huomioimisessa lisää asukaslähtöisen hoitotyön toteuttamista. Asukkaiden fyysisen kunnon heikentyessä on mahdollisuus hyödyntää teknologisia ratkaisuja elintoimintojen seurannassa. Huomaamattomalla ja häiritsemättömällä tekniikalla voidaan seurata asukkaan vointia ja esimerkiksi päivittäistä liikkumista. Haastatteluissa nousi esiin teknologian mahdollisuudet asukkaan omien valintojen tukemisessa. Esimerkiksi, jos joku haluaa viettää aikaa yksin, eikä koe tarvetta hoitajien käynneille, voidaan hänen hyvinvointiaan arvioida teknologian kautta saadun tiedon avulla.

Asukkailla tulee olla mahdollisuus olla mukana teknologian kehittämisessä ja käyttöönotossa. Teknologian hyödyntämisen pitää tukea asiakkaan palvelusuunnitelman tavoitteita. Palvelusuunnitelma luo tavoitteet eli sen kehyksen, jolla tehdään valinta teknologian käytöstä ja hyödyntämisestä. Tässä tulee huomioida yksilöllisyys ja se, miten teknologia tukee juuri kyseisen asukkaan arkea. Monissa teknologisissa ratkaisuissa on toimintoja, joita voidaan räätälöidä hyvinkin yksilöllisesti.

Monessa haastattelussa nousi teknologian hyödyntäminen yhteydenpitovälineenä. Vuorovaikutuksen tukeminen erilaisin teknisin välinein tukee asukkaan toimijuutta. Videoyhteydet ovat nykyään toimivia ja näitä yhteydenpitomahdollisuuksia tulee asukkailla tukea. Koronan myötä uudet yhteydenpitotavat on otettu joustavasti käyttöön, mutta jatkossakin pitää muistaa kannustaa näiden käyttöön. Teknologiaa voidaan hyödyntää erilaisten elämysten mahdollistamisessa. Kulttuuritarjontaa on helppo tuoda asukkaiden luo ja etäkuntoutusmahdollisuudet ovat lisääntyneet aiempaan verrattuna. Teknologiaa voidaan hyödyntää yhteisöllisesti eli kerätä asukkaita yhteen ja tarjota etäyhteyden kautta laadukasta ohjelmaa.

Asiantuntijat pohtivat teknologian eettisyyttä haastatteluissa. Teknologian hyödyntäminen ei ole helppoa, sillä eettisiä ristiriitoja voi syntyä. Teknologian

hyödyntämisessä tulee kunnioittaa asukkaan itsemääräämisoikeutta.

Teknologian hyödyntäminen kytkeytyy vahvasti turvallisuuteen, mutta sen käytön tulisi aina olla omaehtoista. Muistisairaiden kanssa teknologian kanssa pitää olla vielä tarkempi, koska omaehtoisuuden arviointi on haasteellista.

Haastatteluissa nousi keskusteluun yhteisöllisessä asumisessa muistisairaiden asukkaiden liikkumisen valvonta. Teknologian tulee tukea muistisairaahan arjen hallintaa eli mahdollistaa liikkuminen. Haastatteluissa esitettiin toive, että olisi mahdollista taata muistisairaiden asukkaiden turvallisuus niin, että heidän liikkumisvapauttaan ei rajoiteta. Monipuoliset kulunvalvonnat ja nykyaikaiset GPS-paikantimet voivat olla yksi ratkaisu. Yhteisöllisessä asumisessa elinpiiri on asuntoa laajempi ja esimerkiksi omaehtoinen ulkoilu on todella tärkeää. Paikantamisen hyödyntäminen muistisairailla asukkailla on jossain tilanteissa välttämätöntä, jos heillä on taipumista eksymiseen. Haastattelussa nousi esiin, että eksymisen tunne on myös muistisairaalle itselleen epämiellyttävä. On siis perusteltua paikantaa joidenkin muistisairaiden liikkumista, mutta pitää miettiä tarkkaan, kenelle ne soveltuvat. Hoitoon ja huolenpitoon tai valvontaan liittyvien teknologisten ratkaisujen käyttöä olisi ideaalitulanteessa ennakoitu esimerkiksi hoitotestamentin kirjauksilla.

Kahdessa asiantuntijahaastattelussa pureuduttiin syvemmin teknologian haasteisiin ja epävarmuustekijöihin. Teknologian hyödyntämisessä pitää hyväksyä tietty epävarmuus eli järjestelmä- ja laitevirheet ovat mahdollisia. Erilaiset hälytysjärjestelmät voivat antaa herkästi hälytyksiä ja osa hälytyksistä on "turhia hälytyksiä". Turvallisuuden tunnetta asukkailla lisää se, että hälytyksiin oikeasti reagoidaan, vaikka osa niistä onkin virheellisiä tai vahinkopainalluksia. Toimintahäiriöt ovat yksi syy siihen, miksi teknologian käyttöönottoa vastustetaan. Teknisen tuen merkitys korostuu, varsinkin uuden tekniikan käyttöönottovaiheessa.

Haastatteluissa Aurinkosäätiön toimintaa tuntevat vastaajat kokivat, että olemassa olevia teknologisia ratkaisuja pitää kehittää, koska niiden kehitystä on "jarruteltu". Kohteessa tällä hetkellä käytössä oleva turvapuhelinjärjestelmä on vanhanaikainen. Haastatteluissa nousi esiin asiakastietojärjestelmän

yhtenäistämisen etuja kaupungin järjestelmään, vaikka mahdollisen uuden järjestelmän opetteleminen koettiin jännittäväksi. Toiminnanohjausjärjestelmää sivuttiin vain yhdessä haastattelussa, kun haastateltava totesi töiden organisoinnin olevan entistä vaikeampaa palvelutarpeiden lisääntyessä.

Haastatteluissa nousi esiin näkemyksiä siitä, että teknologialla voidaan helpottaa hoitohenkilökunnan arkea monipuolisesti. Pidemmällä aikavälillä teknologian avulla on mahdollisuus tasapainottaa henkilöstökustannuksia, vaikka aluksi teknologian käyttöönoton kustannukset voivat olla huomattavia. Huomioitavaa on, että henkilökunta ja asukkaat voivat ottaa teknologisia uudistuksia vastaan rajallisesti. Uusien järjestelmien ja teknologisten laitteiden käyttöönottoa tulee suunnitella ja jaksottaa.

5.1.6 Ekologisten asioiden huomioiminen

Haastatteluissa yhteisöllisen asumisen ympäristövastuullisessa toiminnassa korostui samoja teemoja kuin kotitalouksien toiminnassa. Tällaisia asioita olivat muun muassa jätteiden lajittelu, kierrättäminen ja energian säästö mahdollisuuksien mukaan. Tämän hetken ikäänntyneet eivät välttämättä ole vielä tietoisia kierrätyksen merkityksestä, mutta useissa vastauksissa nousi asukkaiden ekologisen tietoisuuden lisääntyminen tulevaisuudessa. Riittävät jäteastiat kiinteistön piha-alueella mahdollistavat oikeanlaisen kierrätyksen.

Palveluiden osalta ympäristövastuullisuutta on helpoin toteuttaa asumispalveluiden ruokahuollossa. Lähiruokaan panostaminen, kasvisruuan lisääminen ja ruokahävikin minimointi tulisi huomioida ateriapalveluiden suunnittelussa. Hoitotarvikkeiden ja muiden materiaalien taloudellinen käyttö tukee kestäväen kehityksen tavoitteita. Hoitotarvikkeiden kertakäyttöisyys kuormittaa luontoa ja varsinkin koronan myötä maskien käyttö sekä niistä syntyvä jäte on lisääntynyt huomattavasti. Haastatteluissa pohdittiin myös sitä, voisikohan tulevaisuudessa kehittää ympäristöystävällisempiä inkontinenssisuojia ikäihmisille.

Tavaratoimituksissa ja muissa kuljetuksissa tulee hyödyntää synergiaa ja yhdistää kuljetuksia lähiympäristön yksiköiden kanssa. Asumisyksikön sijainti vaikuttaa siihen, onko työntekijöillä ja omaisilla mahdollisuus käyttää julkisia kulkuvälineitä. Nykyään etäyhteydet ovat kehittyneet niin paljon, että esimerkiksi yksittäisten asiantuntijoiden paikalle tulo ei ole kaikissa tilanteissa välttämätöntä.

Haastatteluissa nousi puheenaiheeksi energian käyttö ja sen säästäminen. Lämmitysratkaisut ja niissä ennakointi koettiin tärkeiksi energiansäästökeinoiksi. Ikääntyneiden asumispalveluissa huoneilman viilentäminen ei ole toivottava ratkaisu. Uusien välimuotoisten asumisen rakennuskohteissa voidaan huomioida ekologisuutta aivan eri tavoin kuin olemassa olevissa rakennuksissa. Rakentamisvaiheessa on mahdollista suosia materiaalivalinnoissa ekologisesti kestäviä ja Suomessa valmistettuja materiaaleja. Uudisrakentamisessa tilojen muunneltavuus tukee ekologista ajatusta. Rakennusvaiheessa on mahdollisuus suunnitella kohteisiin sopivia ympäristövastuullisia lämmitys- ja energiajärjestelmiä, automaattivalaistuksia ja vähäenergiaa kodinkoneita. Samoja seikkoja voidaan soveltuvin osin huomioida myös olemassa olevien kiinteistöjen peruskorjauksissa.

5.2 Asiakastyöpaja – aivoriihityöskentely

Ikäihmisten asiakastyöpaja toteutettiin 8.4.2022 Naantalın kuntouttavan päivätoiminnan ryhmätilassa. Työpajan toteuttamiseen oli varattu kaksi tuntia. Asiakastyöpajaan osallistui kahdeksan naantalilaista ikäihmistä. He kaikki olivat kuntouttavan päivätoiminnan asiakkaita. Osallistujien keski-ikä oli 81 vuotta, vaihteluväli 76–85 vuotta. Osallistujista puolet oli naisia ja puolet miehiä. Asiakkailta kysyttiin taustatietona syntymävuosi sekä se, että asuuko asiakas tutkimuksen kohteena olevassa yhteisöllisessä asumisessa. Yksi osallistujista asui yhteisöllisessä asumisessa, muut itsenäisesti joko yksin tai puolison kanssa. Tätä taustatietoa ei eritellä asiakastyöpajan aineiston analysoinnissa.

Viikkoa ennen tapaamista asiakkaille kerrottiin tutkimuksesta sekä mahdollisuudesta osallistua vapaaehtoisesti asiakastyöpajaan. Kaikki kyseisen päivän asiakkaat halusivat osallistua työpajaan ja kokivat sen merkitykselliseksi. Tutkija oli valinnut päivän aivoriihiyöskentelyyn päivätoiminnan ohjaajien avustuksella. Kyseisenä päivänä toiminnassa oli asiakkaita, joiden kognitiiviset taidot olivat sellaisia, että he ymmärsivät tutkimuksen merkityksen ja pystyivät osallistumaan ideointiin.

Asiakastyöpaja toteutettiin pienryhmätilassa, joka mahdollisti rauhallisen tilanteen ilman ulkopuolisia. Työpajaan osallistui asiakkaiden lisäksi ainoastaan tutkimuksen tekijä. Työpajan etuna oli, että asiakkaat tunsivat toisensa päivätoiminnasta. Ainoastaan tutkija oli osalle asiakkaista vieras, mutta siitä huolimatta keskustelu oli avointa. Ennen ryhmän aloittamista asiakkaille laitettiin nimilaput (etunimet), jotta keskustelu ryhmässä oli luontevaa. Asiakkaat osallistuivat tutkimukseen keskustelulla ja tutkimuksen tekijä toimi kirjaajana. Kirjaamisen apuna käytettiin isoa lehtiötelinettä ja paperia. Vastauksia koottiin yhteisesti paperille. Kirjoitettavat tekstit pyrittiin kirjoittamaan selkeästi, jotta osallistujat pystyivät seuraamaan kirjattuja asioita. Tutkija kirjoitti asiakastyöpajan jälkeen vapaamuotoisen muistion keskustelusta, jotta työpajan sisältö saatiin aineistoksi. Asiakaspajan aineisto litteroitiin puhtaaksi kirjoittamalla, jotta se saatiin tallennettua ja muutettua analysoitavaan muotoon. Työpajassa ei käytetty nauhoitusta, koska tilanteen vuorovaikutus olisi voinut siitä häiriintyä.

Asiakastyöpajan tavoite oli keskustella, että minkälaiset syyt saisivat heidät pohtimaan muuttamista yhteisölliseen asumiseen. Tavoitteena oli saada esiin mahdollisimman paljon ajatuksia asiakasprofiloinnin tueksi. Asiakastyöpajan toinen tärkeä tutkimuskohde oli hyvän yhteisöllisen asumisen elementtien selvittäminen eli minkälaisia toiveita ja odotuksia asiakkailla oli ”unelmien” yhteisöllisestä asumisesta.

Asiakastyöpaja alkoi tutkimuksen lyhyellä esittelyllä ja keskustelulla työpajan tavoitteista. Tavoitteena oli saada vastauksia siihen, millaisiksi ikäihmiset kokevat hyvän yhteisöllisen asumisen sekä minkälaisessa tilanteessa he

ajattelevat ikäihmisen hakeutuvan tai ohjautuvan yhteisölliseen asumiseen. Työpajan aluksi keskusteltiin erilaisista asumismuodoista ja siitä, millaisia ajatuksia asumisen termit heissä herättivät. Lähes kaikki osallistujat kokivat aluksi, että ikäihmisten erilaiset asumismuodot ovat heille vieraita. Asiakkaat osasivat kuvata, että välimuotoinen asuminen on muuttamista omasta asunnosta paremmin soveltuvaan asuntoon, mutta ei vielä laitoshoitoon. Osallistujat kokivat, että välimuotoisesta asumisesta herää mielleyhtymä lyhytaikaisuuteen tai väistötilaan, esimerkiksi oman asunnon remontin ajaksi.

Tutkija esitti työpajan asiakkaille asumispalveluiden kuvion 7 (sivulla 30). Kuvan avulla asiakkaiden oli helpompi hahmottaa, mihin tutkimuksen aiheena oleva yhteisöllinen asuminen sijoittuu palvelurakenteessa. Kaikki osallistujat olivat naantalilaisia, joten heille Aurinkosäätiön palvelutalo oli tuttu. Tutkija pyrki korostamaan, että työpajassa on lupa visioida asumisen toiveita vapaasti, ilman että tarvitsee pohtia olemassa olevia rakennuksia, palveluita tai toimintoja. Asiakkaat eivät osanneet mieltää yhteisöllistä asumista palveluasumisen ”synonymiksi”, vaan kokivat yhteisöllisen asumisen termin kuvaavaan asumista, jossa osakkaat tai asukkaat perustavat yhteisön ja sopivat yhdessä yhteisön säännöistä. Työpajassa yhteisöllinen asuminen -termi ei saanut suurta kannatusta, koska se ei kerro asumisesta tai palveluista mitään. He kokivat, että aiempi palveluasuminen oli terminä kuvaavampi.

Kaikki osallistujat olivat sitä mieltä, että erilaisia asumisen mahdollisuuksia tulee olla. Työpajassa nousi esiin tärkeä kysymys, että mikä on ikäihmisen oma mahdollisuus hakeutua erilaisiin asumispalveluihin vai ”*määrääkö joku virkamies, että tänne sinun täytyy muuttaa*”. Asumiskeskustelussa nousi esiin sellaisia näkökulmia, että todennäköisesti useampi osallistujista oli miettinyt omaa tulevaisuuden asumismuotoaan, ja osa asiakkaista oli tehnyt ennakoivia ratkaisuja asumisen suhteen.

Työpajaan osallistuneet asiakkaat pohtivat yhdessä syitä yhteisölliseen asumiseen muuttamiselle. Asiakkaat kokivat, että fyysisen kunnan heikentyminen olisi syy muuttaa esteettömään asumiseen. Muutto olisi ajankohtaista varsinkin siinä vaiheessa, kun itsestä huolehtiminen ja kodinhoito

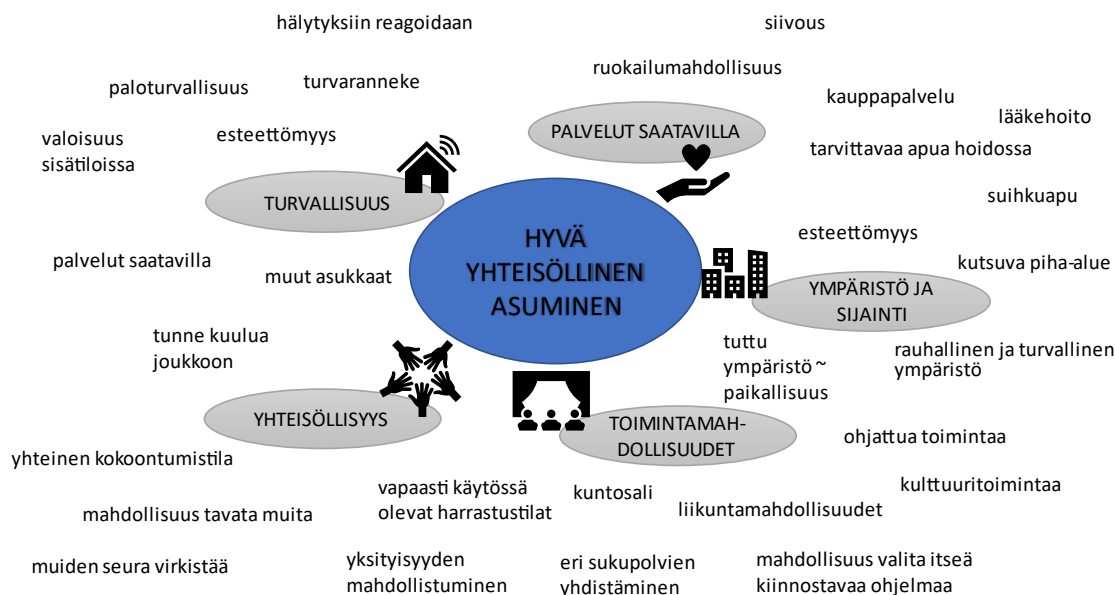
alkavat olla haastavia. Fyysisen kunnon heikentymisen myötä asunnon sijainnilla on merkitystä ja muutto lähemmäs palveluita houkuttelee. Keskustelussa nostettiin muuttosyyksi myös puolison sairastuminen, jolloin toivottiin paremmin saatavilla olevia palveluita.

Osallistujat pohtivat, että leskeksi jääminen voisi olla yksi syy muuttaa palveluiden pariin ja soveltuvampaan asuntoon. Varsinkin miespuoliset osallistujat keskustelivat, että puolison menehtymisen jälkeen heidän elämäntilanteensa muuttuisi niin paljon, että muutto olisi todennäköinen. Osa osallistujista oli leskeytynyt ja he kokivat, ettei heillä ollut puolison menehdyttyä voimavaroja muuttaa omaa asumismuotoa, koska elämä muuttui muutenkin radikaalisti. Työpajassa puhuttiin yksin asumisesta ja yksinäisyydestä. Nämä kaksi asiaa haluttiin selkeästi erottaa toisistaan. Yhteinen näkemys korostui, että jollain yksinäisyys voi olla niin lamaannuttavaa, että toisenlainen asumismuoto voisi lisätä elämänlaatua. Asiakkaat kokivat, että osalla heistä oli vahva tukiverkko auttamassa itsenäistä asumista. Eli kääntäen kokivat, että tukiverkon puuttuminen olisi syy hakeutua yhteisölliseen asumiseen, jotta ”*elämään saisi turvallisuutta*”. Koettiin, että tavallisissa kerrostaloissa ei ole enää yhteisöllisyyttä tai yhteisiä tiloja eli saman talon asukkaat voivat olla hyvin etäisiä toisilleen, eikä naapuriapu ole enää nykyaikaa.

Keskustelussa nousi esiin asumisen ennakointi. Muutamaa osallistujaa mietitytti, kuka arvioi ja päättää, milloin on oikea aika muuttaa. Yksi osallistuja kertoi omasta muuttokokemuksestaan yhteisölliseen asumiseen. Hänellä on etenevä neurologinen sairaus ja aiempi asunto oli kaksikerroksinen omakotitalo. Hyvissä ajoin toteutettu muutto loi pariskunnalle turvaa tulevaisuuteen. Nyt hänellä ja puolisoilla on mahdollisuus saada riittävästi apua ja tulevaisuus on turvattu siinä vaiheessa, kun avuntarve lisääntyy.

Työpajan toinen tavoite oli selvittää, että minkälaiseksi asiakkaat kokevat hyvän yhteisöllisen asumisen ja minkälaisia toiveita heillä oli tulevaisuuden yhteisölliselle asumiselle. Toiveista koostettiin yhteinen miellekartta (kuvio 9), johon kirjattiin osallistujien vastaukset. Työpajan keskustelussa nousi esiin viitekehyyksessä esitettyjen tutkimuksien mukaisia teemoja. Näitä olivat

yhteisöllisyys, turvallisuus, palveluiden saatavuus, toimintamahdollisuudet sekä ympäristön merkitys asumiseen. Asiakastyöpajassa syntyi yhtenäinen näkemys hyvän asumisen tavoitetilasta: ”Esteetön, viihtyisä ja turvallinen koti, jossa on palvelut saatavilla. On tärkeää, että asukkaat pääsevät mukaan suunnitteluun ja toteuttamiseen.”

Kuvio 9. Ikäihmisten toiveet yhteisölliselle asumiselle.

Asiakastyöpajan asiakkaiden mukaan yhteisöllisyys toteutuu silloin, kun on mahdollisuus tavata muita asukkaita. Asiakkaat kokivat, että tiloilla on merkitystä yhteisöllisyyttä luovina elementteinä. Yhteisöllisyyttä tukee yhteinen kokoontumistila ja vapaassa käytössä olevat harrastustilat, esimerkiksi kuntosali. Erilaisista toimintamahdollisuuksista toiveiksi nousivat erilaiset liikuntamahdollisuudet, monipuolinen ohjattu toiminta ja se, että toiminnan voi valita oman mielenkiinnon mukaisesti. Erityismainintana nostettiin, että eri sukupolvien yhdistäminen olisi toivottavaa. Ikäihmiset toivoivat keskusteluja maailman tilanteesta nuorempien sukupolvien kanssa. Työpajassa nousi esiin toive, että ”voisiko samassa talossa asua myös jonkin verran nuoria?”.

Palveluiden saatavuuden kaikki osallistujat kokivat tärkeäksi, mutta palveluiden kustannukset mietityttivät. Palveluista asiakkaat nostivat esiin muun muassa

lääkehoidon toteutuksen, suihkuavun, turvapuhelimen ja säännöllisen siivouksen. Yhteisöllisen asumisen etuna koettiin, että asukkailla on mahdollisuus ruokailla yhdessä. Asiakkaiden toiveena oli monipuolinen ja terveellinen ruoka, jota kotiloissa ei yksin tule välttämättä valmistettua.

Asiakkaat kokivat, että yhteisöllisen asumisen yksikön sijainnin tulee olla rauhallinen ja turvallinen. Asiakkaat kokivat paikallisuuden erittäin tärkeäksi. Jokaisen osallistujan toiveena oli asua tulevaisuudessakin Naantalissa. He kokivat olevansa kiintyneitä tuttuun ympäristöön ja vieraan ympäristön jopa pelottavan. Sijainnin suhteen työpajan asukkailla nousi esiin toive, jonka he totesivat epärealistiseksi: *”yhteisöllisen asumisen tulee olla keskustassa meren ja luonnon lähellä”*. Osallistujat itsekin pohtivat, että on hankalaa yhdistää marjametsää ja merenrantaa, jos samalla on toiveena torin läheisyys.

Turvallisuutta tukee ikäihmisten mielestä riittävät saatavilla olevat palvelut ja ympäristön esteettömyys. Keskustelussa sivuttiin teknologiaa turvarannekkeen ja avun saamisen yhteydessä. Teknologian hyödyntämisen keskustelu laajeni teknologian erilaisiin näkökulmiin, jotka asiakkaat kokivat sekä positiivisina että negatiivisina. Teknologian avulla yhteydenpito kaukana asuviin läheisiin on mahdollista. Tämä koettiin merkitykselliseksi, varsinkin jos lapset asuvat ulkomailla. Yhdellä osallistujalla oli turvaranneke asumisen tukena, ja muut pohtivat tällaisen teknologian olevan hyväksyttävää. Yleisesti asiakkaat kokivat, että teknologia saa liian suuret mittasuhteet, eikä se korvaa ihmistä. Jos palvelut siirtyvät pelkästään teknologisiin ratkaisuihin, maailmasta tulee kalsea. Esimerkkeinä näistä uhista kuvattiin ”kasvottomia” etälääkäripalveluja tai jääkaappia, joka valvoo syömistä. Eräs osallistujista sanoi, että *”vempaimet pelottavat ja pian robotit hoitavat jo hoitamisenkin”*. Asiakkaiden keskustelussa nousi teknologiaa kohtaan enemmän pelkoja kuin hyötyjä.

6 Tulokset

Tulososuus koostuu neljästä osa-alueesta. Ensimmäinen osuus esittelee tutkimuksessa syntyneet yhteisöllisen asumisen asiakasprofiilit. Toinen osuus pitää sisällään kohdeorganisaation liiketoimintamallin, jonka tutkimusaineisto koostui kirjallisen aineiston, haastatteluiden ja asiakastyöpajan lisäksi valmistelutyöryhmän työskentelyn vuorovaikutuksesta. Tulosten kolmannessa osuudessa on yhteenvetona koostettu tutkimuksen tulokset ensimmäiseen tutkimusongelmaan eli siihen millaisista asioista hyvä yhteisöllinen asuminen syntyy. Neljännessä osuudessa on koostettuna Naantalın kaupungin yhteisöllisen asumisen kehittämisehdotukset APESTE-luokittelua hyödyntäen.

6.1 Yhteisöllisen asumisen asiakasprofiilit

Tutkimusaineiston pohjalta oli mahdollista palvelumuotoilua hyödyntäen mallintaa kolme yhteisöllisen asumisen asiakasprofiilia. Ensimmäiseksi asiakasprofiiliksi (kuvio 10) muodostui yksinäinen ja turvattomuuden tunnetta kokeva ikäihminen, jonka lähitukiverkko on pieni. Hänellä on suhteellisen paljon toimijuutta jäljellä, mutta toimintakyvyn heikkeneminen on odotettavissa etenevän muistisairauden myötä. Asiakkaan muistisairaus näkyy tällä hetkellä passiivisuutena kodin ulkopuolella sekä pelkotiloina iltaisin.

Asiakastyöpajassa yksinäisyys ja leskeytyminen olivat teemoja, joista keskusteltiin yhteisölliseen asumiseen hakeutumisen syinä. Haastatteluissa kaikki nostivat yksinäisyyden syyksi muuttaa yhteisölliseen asumiseen, kuten on todettu myös tutkimuksissa (Oosi ym. 2020, 14). Yksinäisyys ja turvattomuus ovat monien ikäihmisten asumisen suurin haaste (Jolanki ym. 2017, 9). Turvallinen asuminen on mielenterveyden ja henkisen hyvinvoinnin keskeinen tekijä (Tamminen & Solin 2013, 76).

SIRKKA, 83 vuotta

jäänyt leskeksi 2 vuotta sitten
lapset ja lapsenlapset asuvat kaukana > ei tukiverkkoa
paikkakunnalla

diagnosoitu Alzheimerin tauti ja reuma
kotihoidon käynnit 1 krt/vrk

asuu kerrostalossa keskustan alueella,
mutta asioinnit eivät onnistu enää itsenäisesti (naapuri auttaa)

suoriutuu arkitoimista suhteellisen itsenäisesti,
lääkehuolto kotihoidon vastuulla

iltaisin ja alkuyöstäsoittelee omaisille, koska kokee turvattomuutta
ja kuulee pelottavia ääniä rappukäytävästä

passiivinen lähtemään kodin ulkopuolelle (pelko?),
ulkoilu vähäistä ja käsityökerho jäänyt pois

*”yksinäisyys aiheuttaa arkea
haittaavaa turvattomuutta”*

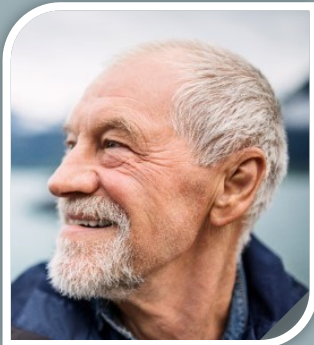
Kuvio 10. Asiakasprofiili ”yksinäisyys”.

Toiseksi asiakasprofiiliksi muodostui ikääntynyt, jolla on kohtalaisesti tuen tarvetta ja toimijuuden tukeminen edellyttää turvallista ja esteetöntä asuinympäristöä heikentyneen toimintakyvyn vuoksi (kuvio 11).

Asiakastyöpajassa ikäihmiset nostivat palvelutarpeen lisääntymisen ja esteellisen asunnon tai palveluiden etäisyyden syyksi hakeutua yhteisölliseen asumiseen. Tutkimuksien mukaan palveluasumiseen muuton syinä korostuvat asuinympäristön soveltumattomuus ja palveluiden heikkous yhdistettynä korkeaan ikään tai heikentyvään toimintakykyyn (Ruuskanen-Parrukoski 2018, 102). Varsinkin haja-asutusalueilla moni ikäihminen asuu esteellisissä asunnoissa, joissa voi olla useampia kerroksia ja apuvälineellä liikkuminen on vaikeaa (Spets ym. 2013, 35).

AATOS, 79 vuotta

asuu yksin, ollut leskenä yli 10 vuotta
aivoinfarktin jälkitila, tasapainovaikeuksia ja heikkoutta
vasemmalla puolella
lonkkamurtuma 2 kk sitten, kuntoutuminen ei täydellistä
lapset auttavat paljon; hoitavat kauppasiat, kodin siisteyden ja
pihatyöt
kotihoidon käynnit ennen tapaturmaa 2 krt/vrk, turvallinen
ohjaaminen/avustaminen aamu ja iltatoimissa
asuu vanhassakaksikerroksissaomakotitalossa, peseytymistilat
"kellarikerroksessa", ulkoportaot, puulämmitys jne.
haluaa asua omassakodissaan ja päättää omistaasioistaan,
mutta (esteellinen) koti mahdollistaitsenäistä asumista
omassa kodissa

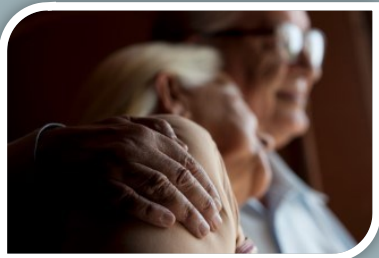
"heikentynyt fyysinen toimintakyky ja esteellinen asunto estää itsenäisen arjen"

Kuvio 11. Asiakasprofiili "esteettömyys"

Kolmanneksi asiakasprofiiliksi muodostui omaishoitopariskunta (kuvio 12), jossa omaishoitaja vastaa pääasiallisesta hoidosta, mutta tarvitsee ajoittaista tukea omaishoitajana toimimiseen. Lisäksi omaishoitaja kaipaa sosiaalisia suhteita, jotka mahdollistuvat yhteisöllisessä asumisessa.

KAARINA 82 vuotta ja PEKKA 84 vuotta

62 vuotta naimisissa ollut pariskunta
Pekka sairastaa Parkinsonin tautia, Kaarina toimii omaishoitaja
Pekka tarvitsee avustusta ja/tai ohjausta päivittäisissä toimissa. Kaarina
omishoitajana hoitaa avustamisen.
Pekka tarvitsee avustusta lääkehuollossa ja sen aikatauluttamisessa.
Kaarina vastaa lääkkeiden antamisesta, mutta lääkkeenjaossa pariskunta
tarvitsee ulkopuolista apua
Pariskunta asuu keskustassa rivitalossa, joka on esteetön
Haasteena Pekan sairauden eteneminen ja
taudin aaltomainen kuva.
Hyvinä ajanjaksoina Kaarina jaksaa ja haluaa vastata Pekan hoidosta.
Pekalla säännöllisiä kaatumisiakotiloissa, eikä Kaarina kykene
yksin avustamaan Pekkaa lattialta. Tarvitsee ulkopuolista apua ja välillä
joutunut soittamaan jopa ambulanssin "nostoavuksi"
Läheiset ovat huolissaan Kaarinan jaksamisesta sitovassa
omishoitajuudessa (4 tunnin välein lääkehoito) ja Kaarinan sosiaalinen
elämä on rajoittunut Pekan hoitamiseen, vaikkahan haluaisi välillä
osallistua erilaisiin tapahtumiin

"omishoitajan tukeminen mahdollistaa pariskunnan yhdessä asumisen"

Kuvio 12. Asiakasprofiili "omishoitopariskunta".

Omaishoitopariskunta nousi teemahaastatteluiden yhteydessä yhteisöllisen asumisen asiakasprofiiliin ”villiksi kortiksi”. Omaishoitajien tukeminen on kansantaloudellisesti merkittävää, joten yhteisöllinen asuminen voi tällaisissa tapauksissa siirtää ja jopa estää ympärivuorokautisen hoidon tarvetta. Myös tutkimuskirjallisuudessa oli todettu, että yhteisöllisessä asumisessa omaishoitajalla on mahdollisuus hoitaa asiointia ja huolehtia omasta jaksamisestaan, kun hän tietää, että henkilökunta voi käydä kotona huolehtimassa hoidettavasta omaisesta (Ruuskanen-Parrukoski 2018, 175).

6.2 Kohdeorganisaation liiketoimintamalli

Palvelumuotoilun liiketoimintamalli on visuaalinen työkalu kehittämiseen ja ideoimiseen. Sen avulla on tarkoitus konkreettisesti esittää, kuinka organisaatio luo arvoa asiakkaalleen. (Tuulaniemi 2011, 177.) Tämän tutkimuksen liiketoimintamallin tiedot (kuvio 13) koostettiin asiakastyöpajan ja asiantuntijahaastatteluiden aineistosta sekä liikkeen luovutuksen valmistelutyöryhmän tapaamisista.

”Aurinkokodin” liiketoimintasuunnitelman luonnos				
Kumppanit Aurinkosäätiö (ehdottomasti tärkein) Naantalin hoito- ja vanhuspalvelut, sote-palvelut ja koko organisaatio Tuleva hyvinvointialue Kolmannen sektorin toimijat	Ydintoiminnot Saavutettavien asumisen palvelujen tarjoaminen Yhteisöllisyyden ja osallisuuden mahdollistuminen Turvallisen asuinympäristön luominen Resurssit Osaava ja sitoutunut henkilökunta, jolla on halua kehittää toimintaa Rohkea johtaminen Toimivat tilat ja teknologia	Arvolupaus Kodikas ja turvallinen asuminen KODISSA, johon saa tarvittavat asiakaslähtöiset palvelut Muiden asukkaiden seura voimaannuttaa	Asiakassuhteet Asukkaiden laadukkaiden palveluiden jatkuminen tutun henkilöstön kanssa. Kanavat Toimiva asiakasohjaus ja palvelutarpeen arvioinnit Positiiviset ”uutiset” ja sosiaalinen media ”Puskaradio”	Asiakassegmentit Talossa asuvat asukkaat sekä heidän läheisensä Muut naantalilaiset ikäihmiset (mahdolliset tulevat asukkaat)
Kulurakenne Henkilöstökulut, optimaalinen resurssointi Vuokratulot Palveluiden ja tuotteiden ostos (alusssa merkittävät IT-kustannukset)		Tulovirrat Asiakasmaksulain mukaiset asiakasmaksut (tulosisonnaiset) Hyvinvointialueen yhdessä määrittämät tukipalveluiden hinnat Käyttöaste		

Kuvio 13. ”Aurinkokotien liiketoimintamallin” luonnos (mukailien Osterwalder & Pigneur 2010).

Naantalin yhteisöllisen asumisen liiketoimintamalli toimii yhteisöllisen asumisen kehittämistyön ”käynnistäjänä”. Tulevaisuudessa malli muokkautuu, kun yksikön toiminnan yhteiskehittäminen henkilöstön ja asukkaiden kanssa käynnistyy loppuvuonna 2022. Tätä henkilöstön ja asukkaiden osallistamista ei ollut mahdollista toteuttaa opinnäytetyön tapaustutkimuksessa, koska liikkeen luovutukseen liittyi epävarmuustekijöitä elokuuhun 2022 asti.

Liiketoimintamallissa avataan tärkeimmät asiakasryhmät (Customer Segments) eli ketkä ovat tärkeimpiä asiakkaita ja mitkä heidän tarpeensa ovat. Tämä on se ryhmä, jolle asiakasarvoa tuotetaan. Yhteisöllisessä asumisessa tärkein asiakasryhmä on yksikössä asuvat asukkaat eli he, joiden asuminen ja palvelut tulee turvata laadukkaasti. Tämä asiakasryhmä koostuu naantalilaisista ikäihmisistä. Olemassa olevien asukkaiden lisäksi toinen tärkeä asiakasryhmä on mahdolliset tulevat asiakkaat ja heidän läheisensä.

Mallin arvolupaus (Value Propositions) määrittelee, mitä yritys tarjoaa asiakkaille ja mikä luo ”yrityksen” arvon. Tämä osuus on koko palvelutoiminnan keskiössä. Arvolupauksella vastataan kysymykseen, ”miten asiakkaat hyötyvät palvelusta”? Tässä tutkimuksessa arvolupaukseksi muodostui seuraava lupaus: ”Kodikas ja turvallinen asuminen kodissa, johon saa tarvittavat asiakaslähtöiset palvelut”. Lisäksi arvolupaukseen muodostui toisten asukkaiden merkitys muotoon: ”Muiden asukkaiden seura voimaannuttaa”.

Kanavat -osuus (Channels) kuvaa sitä, mitä kautta asiakkaat tulevat tavoitetuksi. Yhteisöllisen asumisen asiakkaiden tavoittaminen on toiminut tähän asti Naantalissa, mutta hanketyöntekijöiden haastatteluissa nousi esiin huomio, että välimuotoiseen asumiseen ei ole löytynyt ”helposti” uusia asukkaita. Asiakasohjauksessa tulee toteutua hyvä palvelujärjestelmän tuntemus. Nyt muuttuvassa tilanteessa tulee huomioida yhteisöllisen asumisen esillä oloa ja positiivisia ”uutisia” asumisesta. Säätiö on ollut aktiivinen muun muassa sosiaalisessa mediassa, ja tällaisen käytännön jatkaminen on toivottavaa. Asumisen ja palveluiden tärkein viestintäkanava on ”puskaradio”, joten läheisten rooli korostuu tässä. Kaikessa markkinoinnissa pitää huomioida,

että yhteisöllisen asumisen asukasvalinnat tapahtuvat myöntämisperusteiden perusteella.

Asiakassuhteet -osuus (Customer Relationships) pitää sisällään organisaation asiakassuhteet ja sen, miten niitä ylläpidetään. Tämän tutkimuksen asiakassuhteissa korostui talossa asuvien asukkaiden laadukkaan hoidon jatkuminen mahdollisimman muuttumattomana tutun henkilöstön kanssa. Pidemmällä aikavälillä yksikön palveluprosesseja tulee kehittää, jotta toiminta tulee vastaamaan muuttuvan toimintaympäristön vaatimuksiin.

Keskeiset resurssit (Key Resources) pitävät sisällään sen, millä saavutetaan tai voidaan toteuttaa luvattu arvo. Keskeisin resurssi arvolupauksen varmistamiseen on osaava ja sitoutunut henkilökunta, joka haluaa olla mukana kehittämässä palvelutoimintaa muuttuvassa toimintaympäristössä. Henkilökunnan aktiivisella roolilla on suuri merkitys onnistuneen muutoksen toteuttamisessa. Yhteisöllisen asumisen kehittäminen vaatii rohkeaa johtamista ja uudenlaista ajattelutapaa. Toimivat yhteiset tilat ja teknologian hyödyntäminen tukevat asumispalveluiden toteuttamista.

Avaintoiminnoilla (Key Activities) tarkoitetaan toimintaa, joka on toteutettava, jotta arvolupaus täyttyy. Tämän tutkimuksen perusteella yksikön arvolupaus voidaan täyttää, jos asumisen edellytykset toimivat ja palvelut ovat saavutettavissa. Yhteisöllisyyden, osallisuuden ja vuorovaikutussuhteiden merkitykset korostuvat. Arvolupauksen täyttäminen edellyttää lisäksi viihtyisää ja turvallista asuinympäristöä.

Yhteistyökumppanit (Key Partners) pitää sisällään toiminnan kannalta välttämättömät yhteistyökumppanit. Naantalın yhteisöllisen asumisen tärkein yhteistyökumppani on Aurinkosäätiö, joka toimii vuokranantajana tiloissa. Arvolupauksen lunastaminen on mahdollista toimivalla yhteistyöllä. Muita yhteistyökumppaneita ovat Naantalın kaupungin hoito- ja vanhuspalvelut sekä muut sote-palvelut ja Naantalın kaupunki. Vuoden vaihteessa tämä yhteistyökumppanosuus muuttuu, koska Naantalın tilalla hyvinvointialueen rooli voimistuu yhteistyökumppanina. Yhteistyökumppaneiksi lukeutuvat myös useat

kolmannen sektorin toimijat, jotka käyttävät tai vuokraavat yhteisöllisen asumisen tiloja ja puolestaan mahdollistavat erilaisia elämyksiä talon asukkaille.

Tulovirrat (Revenue Streams) kuvaa palveluiden eli arvolupauksen hinnoittelua. Palveluiden hinnat perustuvat julkisella sektorilla pääsääntöisesti asiakasmaksulakiin. Asiakasmaksut ovat valtaosin tulosidonnaisia. Hyvinvointialueella määritellään yhtenäiset asiakasmaksut tukipalveluihin, jotka eivät ole vielä tutkimusta tehdessä tiedossa. Käytännössä tulopuoli on kuitenkin melko vakio, jos käyttöaste pysyy hyvänä. Eli yksikön tärkein tehtävä on ylläpitää asumisen ja palveluiden käyttöaste korkealla.

Kustannusrakenne (Cost Structure) kuvaa toiminnasta syntyviä kustannuksia. Yhteisöllisen asumisen merkittävin kuluerä on henkilöstökulut, joten optimaalinen henkilöstömitoitus suhteessa asiakkaiden palvelutarpeeseen on ensiarvoisen tärkeä. Kustannuksiin kuuluvat lisäksi tilavuokrat sekä palveluiden ja tuotteiden ostot. Liikkeen luovutuksen jälkeen suurin yksittäinen kustannuserä on teknologisten ratkaisujen kehittäminen, mikä edellyttää muun muassa toimivia tietoliikenneyhteyksiä, hyvinvointiteknologian kilpailuttamista sekä erilaisten ohjelmistojen hankintaa ja henkilöstön kouluttamista.

6.3 Hyvän yhteisöllisen asumisen edellytykset

Asiantuntijahaastatteluiden ja asiakastyöpajan aineiston sekä aiemman tutkimuskirjallisuuden perusteella yhteisöllisen asumisen tärkein edellytys on kodin merkityksen korostaminen. Yhteiskunnassa keskusteluissa herkästi korostuvat palvelut ja niiden mahdollinen tarve. Yhteisöllisessä asumisessa tarvittavien palveluiden tulee olla helposti saatavilla, mutta kuitenkin kaikilla asukkailla on oma koti, jossa hänellä on itsemääräämisoikeus. Asukkaan tulee saada elää oman näköistä elämäänsä palveluista huolimatta. Ruuskanen-Parrukoski toteaa väitöskirjatutkimuksessaan (2018, 110) ikäihmisten kokevan, että he asuvat palvelutalon kodissa, johon he voivat saada asumista ja arkea tukevia palveluita. Yleisessä keskustelussa painopiste on usein hoivassa ja

hoidossa, vaikka ikäihmisillä on paljon muitakin tarpeita. Kyse on elämän kokonaisuudesta (Rossi 2019, 246).

Yhteisöllisen asumisen tärkeimmiksi edellytyksiksi nousivat turvallisuus, yhteisöllisyys ja osallisuus sekä ympäristön merkitys. Yhteisöllisen asumisen turvallisuudentunne syntyy muiden asukkaiden läsnäolosta ja saatavilla olevista palveluista (Räsänen 2019, 19). Tämä sama näkökulma nousi esiin empiirisen tutkimuksen aineistossa. Yhdessä asumisen ja yhteisöllisyyden tulisi olla syitä hakeutua yhteisölliseen asumiseen. Kyseisen asumismuodon tulee tukea asukkaan toimijuutta. On tärkeää, että jokaisella asukkaalla on mahdollisuus valita yhteisöllisiä toimintoja oman mielenkiintonsa mukaisesti. Tutkimuksessa tuli selvästi esiin, että yhteisöllisyyden syntyminen ja ylläpysyminen vaatii koordinoitua toimintaa ja henkilökunnan resurssointia.

ASUVA-hankkeessa (2017) osoitettiin, että yhteisöllisyyttä edistävä toiminta vahvistaa osallisuutta yhteisössä sekä parantaa elämänlaatua ja hyvinvointia (Jolanki ym. 2017, 123). Osallisuus tarkoittaa sitä, että ikäihmisellä on mahdollisuus vaikuttaa omaa elämäänsä koskeviin päätöksiin. Osallisuus voidaan nähdä toteutuvan yhteisöllisessä asumisessa kolmella eri tasolla: osallisuus omiin elämänvalintoihin ja palveluihin, osallisuus yhteisön asioiden kehittämiseen ja osallisuus ympäröivään yhteiskuntaan. Asukkaan osallistuminen palveluiden ja toiminnan kehittämiseen perustuvat ikäihmisen omaan osaamiseen ja kokemukseen. (Ruuskanen-Parrukoski 2018, 124).

Yhteisöllisen asumisen tilojen esteettömyys ja soveltuvuus todettiin hyvän asumisen edellytyksiksi. Yhteisöllisen asumisen tilat mahdollistavat tai estävät asukkaiden osallistumismahdollisuuksia, toimijuutta ja vuorovaikutusta (Jolanki ym. 2017, 122). Yhteisöllisen asumisen tilojen ja ympäristön tulee tukea sitä, että asukas saa elää oman näköistään elämää. Kodikkaat yhteiset tilat laajentavat asukkaan asunnon elinympäristöä. (Piironen ym. 2005, 70; Rappe ym. 2020, 142.) Yhteisöllisen asumisen asumisyksikön ja lähiympäristön lisäksi paikallisuus nousi tärkeäksi temaksi. Yhteisöllisen asumisen tulisi olla mahdollisimman lähellä entistä asuinpaikkaa muun asutuksen yhteydessä. Näin

asuinympäristön sekä elinpiirin tuttuus tukevat asukkaan toimijuutta. (Rappe ym. 2018, 50.)

6.4 Kehittämisehdotukset Naantalın yhteisölliselle asumiselle

Seuraavissa kappaleissa on kuvattu APESTE-luokittelua mukailien tärkeimmät huomioitavat kehittämiskohteet liikkeen luovutuksen kohteena olleessa yhteisöllisessä asumisessa Naantalissa. Luokittelussa on pyritty löytämään olennaiset muutostekijät, mutta niiden sijoittaminen ”oikean otsakkeen” alle ei ole ollut ensisijaista.

Asiakastyöpajassa nousi esiin, että ikäihmisillä on halua vaikuttaa oman asumisensa suunnitteluun ja kehittämiseen, jos he asuvat yhteisöllisessä asumisessa. Tässä tutkimuksessa ikäihmisten toiveet vahvistivat ajatusta, että asukkaat itse ovat asumisensa ja palveluidensa asiantuntijoita. Tämä tukee palvelumuotoilun lähtökohtaa, jossa asiakas on konkreettinen kehittäjä prosessissa (Miettinen 2011, 13). Asukkaiden osallistaminen on tärkeä huomioida Naantalın yhteisöllisen asumisen jatkokehittämisessä.

Asiakkaiden muuttuminen

Asiakkaisiin liittyvät kehittämiskohteet on tiivistetty kuvioon 14. Tärkein huomio asukkaiden osalta on se, että heidät tulee ottaa mukaan kehittämiseen. Tulevaisuudessa asiakkaat tulevat monimuotoistumaan ja heidän odotuksensa asumisen ja palveluiden suhteen monipuolistuvat. Tulevaisuudessa on tärkeää huomioida, että ikäihmiset asuvat kodeissaan, eivätkä ole ”asiakkaita” työntekijöiden työpaikoilla (Pikkarainen 2019, 187). Tulevaisuuden tavoitteena on kehittää asumisyksiköstä turvallinen ja viihtyisä asumisympäristö erilaisille asiakkaille. Naantalın ikäihmisten määrän kasvun ja palvelutarpeen lisääntymisen myötä on tärkeää, että yhteisöllinen asuminen ja palvelut kohdentuvat oikeille asiakkaille. Tutkimuksessa syntyneitä asiakasprofilointia voidaan hyödyntää palveluiden kehittämisessä.

Asiakkaiden muuttuminen

- ▶ Asukkaat ovat yhteisön voimavara , heidät tulee ottaa mukaan kehittämiseen
- ▶ Asiakkaiden monimuotoisuus : erilaisten asiakkuuksien yhdistäminen ja turvallinen asumisympäristö kaikille asukkaille
- ▶ Asiakasprofiloinnin hyödyntäminen palveluiden kehittämisessä
  - ▶ *Asumisen ja palvelujen kohdentaminen oikeille asiakkaille*

Kuvio 14. Kehittämisehdotukset asiakkaiden muuttumisen huomioimisessa.

Poliittiset muutokset ja lainsäädäntö

Poliittisia ja lainsäädäntöä koskevia toimintaympäristön muutoksia on useita (kuvio 15). Merkittävin muutos on rakenneuudistus, jonka seurauksena sote-palveluiden järjestämisvastuu siirtyy hyvinvointialueelle. Tulevilla hyvinvointialueilla ikäihmisten palveluiden myöntämisperusteet yhtenäistyvät. Toistaiseksi kuntien välillä on eroja palveluiden myöntämisperusteissa (Tupala ym. 2020, 84). Tulevaisuudessa yhteisölliseen asumiseen ohjautuvilla asiakkailta on enemmän palveluntarpeita kuin aiemmin. Hyvinvointialueelle siirtyminen mahdollistaa Naantalissa yhteisöllisen asumisen yhteiskehittämistä yhdessä muiden toimijoiden kanssa, esimerkiksi Varsinais-Suomen Ikäasumisen hankkeen tiimoilta.

Poliittiset muutokset ja lainsäädäntö

- Tuleva hyvinvointialue vahvistaa välimuotoisen asumisen yhteiskehittämistä
- Asukkaat ohjautuvat yhteisölliseen asumiseen tulevaisuudessa hyvinvointialueen yhteisillä myöntämisperusteilla
  - asukkaat tarvitsevat enemmän palveluita jo muuttovaiheessa
- Tavoitteena on säilyttää ketterä ja asiakaslähtöinen toimintatapa
- Vanhuspalveluin uudistaminen mahdollistaa hybridimallin toteuttamisen eli samassa kokonaisuudessa voidaan toteuttaa eri palvelumuotoja (yhteisöllinen asuminen ja ympärivuorokautinen hoito)
- Palvelut " tulevat asukkaan luo" -ajattelutapa
  - edellyttää joustavuutta vastata asukkaiden muuttuviin palvelutarpeisiin
  - edellyttää uudenlaisen toimintatavan sisäistämistä ja laajempaa teknologian hyödyntämistä
  - edellyttää kotiin tuotavien palveluiden vahvistamista (esim. kuntoutus, kotisairaala, jalkautuvat lääkäripalvelut)
- Ideaalisuhde erilaisissa asiakkuuksissa (palveluntarve huomioiden) henkilöstöön suhteutettuna

Kuvio 15. Kehittämisehdotukset poliittisten muutosten edellyttämällä tavalla.

Koska henkilöstön saatavuus on haastavaa hoito- ja vanhuspalveluissa, tulee yhteisöllisessä asumisessa määrittää oikea suhde henkilöstöä vastaamaan asukkaiden palvelutarpeeseen. "Oikea asiakassuhde" mahdollistaa taloudellisesti ja sosiaalisesti kestäväää toimintaa. Organisaatiokulttuurin muutosta ei tässä tutkimuksessa tutkittu, mutta on selvää, että liikkeen luovutus tulee muuttamaan olemassa olevia toimintatapoja huomattavasti. Tärkeää on kuitenkin säilyttää olemassa oleva asiakaslähtöinen toimintatapa ja mahdollistaa soveltuvin osin "ketterän" organisaation toimintatapoja.

Vanhuspalvelulain uudistuksen myötä eri palvelumuotojen toteuttaminen on mahdollista samassa asumiskokonaisuudessa. Tämä mahdollistaa asukkaan asumisen omassa yhteisöllisen asumisen kodissaan mahdollisesti loppuun asti. Hybridiyksikössä on sekä ympärivuorokautisen että yhteisöllisen asumisen asukkaita, jolloin henkilöstön käyttö on joustavaa (Oosi ym. 2020, 38). Tämä linjaus vähentää tulevaisuudessa asukkaiden siirtymisiä "toiseen kotiin" elämän loppuvaiheessa. Suurelle osalle asukkaista lainsäädännön mahdollistama muutos luo turvallisuutta, kun he tietävät saavansa omaan kotiinsa tarvitsemansa palvelut myös siinä vaiheessa, kun palveluntarve kasvaa.

Piironen ym. (2005, 64) tutkimuksessa asukkaat olivat kokeneet pelottavaksi sen, että he joutuvat muuttamaan pois palvelutalosta, kun palveluntarve kasvaa, ja tämä pelko varjosti asumisajan turvallisuudentunnetta.

Vanhuspalvelulain muutoksen henkeen vastaaminen edellyttää ”palvelut tulevat asukkaan luo” -periaatteen vahvistumista. Henkeen vastaamisella tarkoitetaan sitä, että asukas voi asua yhteisöllisen asumisen asunnossa elämänsä loppuun asti ja palvelut lisääntyvät palvelutarpeen mukaisesti sinne, jopa ympärivuorokautisesti. Tämä on tärkeä kehittämiskohde kohdeorganisaatiossa, mutta myös muualla välimuotoisessa asumisessa. Muutos edellyttää täysin uudenlaisen toimintakulttuurin sisäistämistä. Tutkimusten perusteella toimintakulttuurin muutos on hidas prosessi, sillä se vaatii ammattilaisilta näkökulman vaihtamista, osaamisen laaja-alaista päivittämistä tai jopa uusien työtapojen oppimista (Juujärvi ym. 2019, 3). Toimintakulttuurin muutos edellyttää myös uudenlaista teknologian hyödyntämistä ja tiivistä yhteistyötä muiden sote-palveluiden kanssa. Esimerkiksi kotisairaalan tarjoamalla ympärivuorokautisella sairaalatasoisella hoidolla kotioloissa voidaan korvata tai lyhentää merkittävästi sairaalajaksoja (Ollila 2018, 11). Varsinais-Suomessa on vuoden 2022 alussa käynnistynyt palliatiivisen hoidon hanke, jonka yhtenä tavoitteena on juuri kotisairaaloiminnan kehittäminen ja konsultaatiotoiminnan vahvistaminen (VSSH 2022). ”Palvelut tulevat asiakkaan luo” -periaate edellyttää tulevaisuudessa lisäksi joustavia kuntoutus- ja lääkäripalveluita asukkaiden kotiin.

Talouden muutokset ja henkilöstö

Talouteen ja henkilöstöön liittyviä kehittämiskohteita on nostettu esiin kuviossa 16. Tähän osa-alueeseen liittyviä kehittämiskohteita syntyi tämän tutkimuksen lisäksi liikkeen luovutuksen valmistelutyöryhmän työskentelystä. Tulevalla hyvinvointialueella asiakasmaksut yhtenäistyvät. Pääsääntöisesti yhteisöllisen asumisen palvelumaksut perustuvat asiakasmaksulakiin (Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista 734/1992). Liikkeen luovutuksen jälkeen asiakkaiden palvelutarpeen mukaiset palvelut tulee turvata, mutta erilaisten tukipalveluiden toteuttamistapoja tulee tarkastella kriittisesti.

Talouden muutokset ja henkilöstö

- Myöntämisperusteiden noudattaminen ; "oikeat asiakkuudet "
- Hyvinvointialueen ja asiakasmaksulain mukaisten asiakasmaksujen yhtenäistäminen
  - *Tukipalvelut ; mitä tukipalveluita on järkevää toteuttaa omana toimintana , mitkä ostetaan muilta palveluntuottajilta ?*
- Koko henkilöstö yhdeksi kokonaisuudeksi (D-talo osaksi kokonaisuutta), henkilökunnan synergiaedun hyödyntäminen
- Henkilöstön osaamisen kartoitus , hyödyntäminen ja kehittäminen
- Tarkoituksenmukainen henkilöstörakenne ja henkilöstön moniammatillisuus ; ennalta ehkäiseviin palveluihin panostaminen (kuntoutus), yhteisöllisen toiminnan koordinaattori , kodinomaisuus
- Asukkaiden asumista ja arkea sekä henkilöstöä tukeva teknologia
- Jalkautuvien palveluiden hyödyntäminen

Kuvio 16. Kehittämisehdotukset talouden muutokseen ja henkilöstöön.

Tulevaisuudessa tulee panostaa siihen, että ikäihmiset asuisivat mahdollisimman toimintakykyisenä kevyemmissä palvelumuodoissa. Yhteisöllisessä asumisessa asukkaan asuminen voi olla kuntouttavaa tai toimijuutta ylläpitävää, jolloin "kallista" ympärivuorokautista hoitoa ei välttämättä tarvita ollenkaan. Liikkeen luovutuksen jälkeen on tärkeää huomioida, että asiakkuuksissa noudatetaan palveluiden myöntämisperusteita.

Yhteisöllisen asumisen suurin kuluerä on henkilöstöön liittyvät kustannukset, joten henkilökunnan joustava käyttö ja synergiaedun maksimointi on tarkoituksenmukaista. Henkilöstön osaaminen on yksikön tärkein pääoma ja sitä tulee kehittää. Henkilökunnan asiantuntemus ja kokemustieto tuleekin ottaa kehittämisen keskeiseksi voimavaraksi (Juujärvi ym. 2019, 4). Yhteisöllisen asumisen tarkoituksenmukainen henkilöstörakenne tulee määritellä. Haastatteluiden ja tutkimuskirjallisuuden perusteella henkilöstön moniammatillisuus on perusteltua. Tulevaisuudessa on tärkeää panostaa henkilöstöresursseja yhteisöllisen toiminnan koordinoitiin. Tämä näkökulma nousi esiin jokaisessa haastattelussa. Asukkaiden toimijuutta tukee kuntoutusosaaminen ja varsinkin fysioterapian osaamisalan vahvistaminen on

perusteltua. Vuonna 2018 tehdyn tutkimuksen mukaan yhteisölliseen asumiseen muuttaa ikääntyneitä, joiden fyysinen toimintakyky on alentunut muuttovaiheessa ja heikkenee edelleen uudessa asuinympäristössä, koska arkiaskareet helpottuvat ja tukipalvelut lisääntyvät. Arkiaktiivisuuden vähentymistä voidaan kompensoida ikäihmisille suunnatulla kuntouttavalla toiminnalla. (Lotvonen ym. 2018, 38.) Asiakastyöpajassa ikäihmiset toivoivat yhteisölliseltä asumiselta kuntosalia, liikuntamahdollisuuksia ja ohjattua toimintaa. Kohdeorganisaation yhteisöllisen asumisen yksikössä on kuntosali, uima-allasosasto ja viihtyisät yhteiset tilat, jotka mahdollistavat monipuolisen kuntoutuksen toteuttamista.

Tutkimuksessa todettiin tarve monipuoliselle henkilökunnalle. Koko henkilöstön ei tarvitse olla koulutettua sote-henkilöstöä, vaan on tärkeää, että henkilökuntaan kuuluu myös ihmisiä, joiden tärkein tehtävä on tukea asukkaiden arkista viihtyvyyttä kodeissaan. Sote-alan hankaloituvan henkilöstöpulan vuoksi tulee pohtia, minkälaisia työtehtäviä on mahdollista korvata teknologiaa hyödyntämällä. Käytössä on jo lääkkeiden annosjakelu, mutta tulevaisuudessa teknologiaa voidaan hyödyntää huomattavasti enemmän muun muassa asukkaiden valvonnassa.

Sosiaaliset muutokset ja hyvän yhteisöllisen asumisen edellytykset

Lähdekirjallisuuden ja tämän tutkimuksen aineiston pohjalta voidaan luoda johtopäätös, että onnistuneessa yhteisöllisessä asumisessa tulee puhua ensisijaisesti ikäihmisten asumisesta omassa kodissa ja vasta toissijaisesti puhutaan asiakaslähtöisistä palveluista. Kuviossa 17 on kuvattu liikkeen luovutuksen kohteena olevan yhteisöllisen asumisen kehittämiskohteet, mutta varsinkin kodin, toimijuuden ja ympäristön merkitykset ovat yleistettäviä myös muihin kohteisiin.

Sosiaaliset muutokset ja hyvän yhteisöllisen asumisen edellytykset

- Korostetaan kehittämisessä turvallista ASUMISTA kodissa ja pyritään pois palvelukeskeisestä ajattelutavasta
  - *kodinomaisuus ja itsenäisyys*
- Tuetaan asukkaiden toimijuutta monipuolisesti
  - *yhteisöllisyyden mahdollistuminen; henkilöstöresurssien huomiointi ja tilasuunnittelu (D-talo)*
  - *osallisuus ja asukkaiden mahdollisuudet vaikuttaa (asukasneuvosto?)*
  - *yksilöllisyys kaikissa palveluissa*
- Olemassa olevan aktiivisen toiminnan ja järjestöyhteistyön ylläpysyminen
- Asumisyksikön "avoimet ovet" vapaan liikkumisen mahdollistajana
- Lähiympäristön (elinpiirin) mahdollistuminen asukkaille

Kuvio 17. Kehittämisehdotukset hyvän yhteisöllisen asumisen edellytyksiin.

Asukkaiden toimijuuden tukeminen yhteisöllisessä asumisessa edellyttää yhteisöllisyyttä, osallisuutta ja yksilöllisyyttä. Nämä kaikki teemat nousivat esiin sekä haastatteluissa että lähdekirjallisuudessa. Yhteisöllisyyden tulee tuoda lisäarvoa asiakkaan asumiseen tai rikastuttaa elämää (Rappe ym. 2020, 141). Yhteisöllisyyttä tukevat soveltuvat tilat, joissa voi järjestää erilaisia tilaisuuksia, mutta tärkeintä on asukkaiden keskinäisten vuorovaikutustilanteiden mahdollistuminen. Hyvässä yhteisöllisyydessä korostuvat muiden asukkaiden päivittäinen seura ja virikkeellisyys (Ruuskanen-Parrukoski 2018, 129). Kohdeorganisaation tilat tukevat yhteisöllisyyttä muuten, mutta D-talon yhteisöllisiä tiloja tulee kehittää tulevaisuudessa.

Tulevaisuudessa yksilöt haluavat aikaisempaa aktiivisemmin osallistua ja vaikuttaa (STM 2018, 11). Jokaisella yhteisöllisen asumisen asukkaalla tulee olla mahdollisuus osallistua oman asumisensa ja palveluidensa suunnitteluun. Osallisuus tukee asukkaiden merkityksellisyyden tunnetta ja vahvistaa itsetuntoa. Ikäihmiset kokevat hyödyllisyyden kokemuksen tärkeäksi. Asukasraadeissa tai -kokouksissa asukkaalla on mahdollisuus astua päättäjän rooliin omaa asumistaan koskevissa asioissa. (Ruuskanen-Parrukoski 2018,

122–123, 135.) Liikkeen luovutuksen kohteena olevassa yhteisöllisen asumisen yksikössä tulee kehittää osallisuuden väyliä. Tämän tutkimuksen asiakastyöpajassa nousi ikäihmisten keskuudessa vahva toive siitä, että asukkaat haluavat olla mukana kehittämässä asumista ja yhteistoimintaa. Yhteisöllisyyden ja osallisuuden vahvistamisessa voidaan hyödyntää myös erilaisia teknologiamahdollisuuksia (Kortelainen ym. 2020, 42). Teknologia voi toimia välineenä turvallisen arjen toteutumiseksi ja tukea osallisuutta (Ruuskanen-Parrukoski 2018, 35).

Asumisyksikön avoimuus talon ulkopuolisille henkilöille tukee asukkaiden osallisuutta. Toimiva yhteistyö kolmannen sektorin toimijoiden kanssa tulee nähdä yksikön vahvuutena. Asukkaiden elinpiiri tulee olla laajempi kuin oma asunto ja ruokailutila, joten piha-alueen ja lähiympäristön pitää olla helposti saavutettavissa. Varsinkin muistisairaiden asukkaiden määrän nousu tulee haastamaan tätä saavutettavuutta. Muistisairaille asukkaille pitäisi pystyä luomaan turvalliset liikkumisen olosuhteet siten, ettei ympäristöä tarvitse rajata (Rappe ym. 2020, 143), ja tässä toimiva teknologia voi tukea tavoitetta.

Jotta ikäihmisen elämä yhteisöllisessä asumisessa on merkityksellistä ja mielekästä, tulee yhteisöllisen asumisen edellytyksiin panostaa ja arvolupauksen täyttyä. Yksinäisyyden ennaltaehkäiseminen ja lievittäminen yhteisöllisessä asumisessa on olennaista. Entinen elämänpiiri ei saisi kaventua yhteisölliseen asumiseen muuttaessa, eikä yhteisöllisen asumisen tule olla irrallinen osuus muusta yhteiskunnasta. Yhteisöllisessä asumisessa tulee olla talon sisäistä ja ulkoista sosiaalista elämää. Lähiympäristön ja luonnon tulee myös olla saavutettavissa. (Jansson ym. 2020, 117, 131.)

Teknologian hyödyntäminen tulevaisuudessa

Teknologian hyödyntäminen on osa joustavaa ja kustannustehokasta palveluiden toteuttamista tulevaisuudessa. Palveluissa tulee olla yhtenäisiä tietojärjestelmiä. (Juujärvi ym. 2019, 2.) Liikkeen luovutuksen jälkeiseksi kehittämiskohteiksi nousivat yhtenäistäminen kaupungin järjestelmiin, toiminnanohjausjärjestelmän suunnittelu sekä turvateknologian laajempi hyödyntäminen (kuvio 18). Järjestelmien yhtenäistäminen helpottaa asukkaiden

kokonaisvaltaista hoitoa, yhtenäistää toimintatapoja ja mahdollistaa tiedolla johtamista. Haastatteluissa todettiin, että teknologian uudistuksia tarvitaan nopealla aikataululla.

Teknologian hyödyntäminen tulevaisuudessa

- Yhtenäistäminen kaupungin järjestelmiin (ja tulevaisuudessa hyvinvointialueen)
  - asukkaiden palveluiden suunnittelu, toteutus ja arviointi helpottuvat
  - edellyttää laajoja toimia IT-toimia ja järjestelmäkoulutuksia
- Toimiva toiminnanohjausjärjestelmä tukee palveluiden organisointia ja parantaa laadukasta hoitotyötä
- Turvateknologian laajempi hyödyntäminen
  - tukee asukkaiden mahdollisimman itsenäistä asumista
  - tuo lisää laatua palveluihin ja hoitoon
  - lisää turvallisuuden tunnetta
  - helpottaa hoitohenkilökunnan työtehtäviä
  - edellyttää asukkaiden mukaan ottamista suunnitteluun ja kehittämiseen
- Kaikissa uusissa teknologisissa järjestelmissä ja ohjelmissä hyvä käyttöönoton suunnittelu ja riittävä perehdytys uusien ohjelmien ja tekniikoiden käyttöönottoon

Kuvio 18. Kehittämisehdotukset teknologian hyödyntämisessä.

Uudet ohjelmistot, järjestelmät ja laitteet aiheuttavat usein epävarmuutta henkilökunnan ja asukkaiden keskuudessa. On tärkeää suunnitella uusien järjestelmien käyttöönotot ja koulutukset hyvin. Kun työn organisointi, työsuoritukset ja jopa asukkaiden turvallisuus nojaavat vahvasti teknologisiin ja sähköisiin järjestelmiin, vikatilanteet vaikeuttavat työn tekemistä. Uuden teknologian käyttöönotossa tulee panostaa suunnitelmallisuuteen ja pitkäjänteisyyteen, jotta luottamus syntyy. (Taipale ym. 2020, 14–15.) Työntekijöiden teknologiaosaamisen merkitys tulee tulevaisuudessa korostumaan, sillä entistä nopeampi ja lisääntyvä tiedontuotanto edellyttää muun muassa analyyttistä ajattelua, luovuutta ja ennen kaikkea monipuolista osaamista (STM 2018, 11). Toimivalla toiminnanohjausohjelmistolla on mahdollisuus tasata asukkaiden resurssipainetta, tehostaa hoitajien työn ohjaamista, edistää työn tasapuolista jakautumista, vähentää hoitotyön kuormittavuutta ja ennen kaikkea parantaa hoitotyön laatua. (Miettinen ym.

2020, 70, 74–75). Henkilökunta hyväksyy uutta teknologiaa, kun sen hyödyt koetaan oleellisesti haittoja suurempana (Taipale ym. 2020, 14), joten tähän tulee panostaa.

Teknologian nopea kehittyminen ja erilaiset tekniset variaatiot synnyttivät haastatteluissa monipuolista keskustelua eettisistä valinnoista. Asiantuntijoiden keskuudessa teknologian hyödyt nähtiin haittoja suurempina. Usein ikäteknologiaa arvioidaan haitan tai uhkakuvien näkökulmasta, eikä ole riittävästi pohdittu, millaisia eettisesti positiivisia vaikutuksia uudet teknologiat voivat tuoda ikäihmisen elämään (Leikas 2020, 8–9). Teknologian avulla voidaan seurata asiakkaiden voinnin muutoksia ja reagoida niihin nopeasti. Teknologia itsessään hoitaa mittaamisen, mutta on tärkeää ymmärtää, että minkälaista tietoa syntyy ja kenelle sitä tuotetaan. Sensoriteknologian ja tietojen analysoinnin avulla voidaan puuttua moneen epäkohtaan varhaisessa vaiheessa. Oikea-aikaisella reagoinnilla voidaan vaikuttaa ikäihmisen elämänlaatuun sekä hoidon kustannuksiin (Leikas & Kulju 2017, 21–22).

Ekologisuuden huomioiminen

Perusedellytys ekologiselle kestävyydelle on pyrkimys säilyttää biologinen monimuotoisuus ja ekosysteemien toimivuus. Tärkeää on huomioida yksilötasolla ja kansallisella tasolla kulutustoiminta suhteessa luonnon kestäkykyyn. (Ympäristöministeriö 2022b.) Ekologinen näkökulma oli selkeästi vaikein osa-alue haastattelussa. Haastateltavat olivat pohtineet ekologisia valintoja lähinnä omassa arjessaan, mutta sote-palveluiden osalta ekologista kestävyttä oli vähemmän mietitty. Yleisesti keskusteluun nousivat kestävä kehitystä tukevat palvelut (kuvio 19), mutta erittely asioista koettiin hankalaksi. Olemassa olevassa yksikössä nousi kehittämiskohteeksi erilaisten tilausten ja kuljetusten yhtenäistäminen ja jätteiden kierrätyksen huomiointi. Julkisissa palveluissa on tärkeää huomioida, millaisia kokonaisvaikutuksia palveluiden toteuttamisella ja käyttämisellä on. Yhteisöllisessä asumisessa voidaan tukea kestävä kehitystä muun muassa lähiruokaan panostamalla ja tukemalla lähipalveluja mahdollisimman paljon. Kolmessa asiantuntijahaastattelussa todettiin, että tulevaisuuden asukkaat ovat varmasti entistä tietoisempia

ekologisista asioista ja tulevaisuudessa tämä saattaa nousta jopa ”kilpailuvaltiksi”.

Ekologisuuden huomioiminen

- Kestävän kehityksen ajatusmalli mukaan toiminnan kehittämiseen
- Yhtenäiset tilaukset ja kuljetukset kiinteistöön
- Ekologinen tietoisuus lisääntyy asukkailla
  - *Jätteiden lajittelu ja kierrätys*
  - *Lähiruuan ja -palveluiden painotus*

Kuvio 19. Kehittämisehdotukset ekologisuuden huomioimisessa.

7 Johtopäätökset ja pohdinta

Tulevaisuuden toimintaympäristössä pärjäävän organisaation tulee olla ketterä ja luova. Lisäksi asiakaslähtöisyys nousee keskiöön, kuten tässä tutkimuksessa on todettu. Yhteisöllisen asumisen kehittäminen Naantalissa on valtavan muutoksen edessä, kun palvelutoiminta siirtyi Naantalın kaupungille syyskuussa 2022. Naantalın kaupunki vastaa toiminnasta vain neljä kuukautta ja vuoden 2023 alusta toiminta siirtyy Varsinais-Suomen hyvinvointialueen toiminnaksi. Tämän tapaustutkimuksen laaja teoriaosuus ja tutkimustulokset mahdollistavat kehittämisen käynnistämisen sekä tukee hyvinvointialueen yhteisöllisen asumisen yhteiskehittämistä.

Tapaustutkimuksen tavoitteena oli määrittää ikäihmisten hyvän yhteisöllisen asumisen edellytyksiä muuttuvassa toimintaympäristössä ja selvittää millaisia ovat tulevaisuuden yhteisöllisen asumisen asukkaat. Lisäksi tutkimuksessa syntyi kehittämissuhteita Naantalın yhteisöllisen asumisen kehittämiseen liikkeen luovutuksen jälkeen. Vastauksia asetettuihin tutkimusongelmiin etsittiin palvelumuotoilua hyödyntäen.

Ikäihmisten hyvän yhteisöllisen asumisen edellytykset täyttyvät, kun ensisijaisesti puhutaan asumisesta ja vasta toissijaisesti palveluista. Ikäihmisten asumisen ja asuinympäristön tulee luoda toimintakykyisiä vuosia lisää ja tukea asukkaan toimijuutta. Yhteisöllinen asuminen soveltuu asiakkaille, jotka hyötyvät muiden asukkaiden seurasta. Yhteisöllisyys ja osallisuus nousivat yhteisöllisen asumisen tärkeiksi ”tukipilareiksi”. Kumpikaan näistä ei synny itsestään, vaan niiden syntymistä ja olemassaoloa pitää tukea. Osallisuutta tukee, kun asukkaat otetaan aktiivisesti mukaan kehittämiseen. Esimerkiksi uuden turvateknologian käyttöönotossa asukkaiden ”koulutus” on tärkeintä, jotta teknologiasta syntyy ikäihmiselle itselleen positiivinen mielikuva. Teknologia osana asumispalveluita ja tulevaisuuden hoivaa herätti monipuolista ja jopa kriittistä keskustelua ikäihmisten asiakastyöpajassa. Asiakkaiden keskuudessa nousi jopa lievää pelkoa teknologian nopeaan kehittymiseen. Teknologisten

mahdollisuuksien lisäksi puheeksi nousi huoli siitä, että maailmasta tulee ”kalsea”.

Yhteisöllisessä asumisessa elinpiirin tulee olla saavutettavissa oleva, viihtyisä ja turvallinen. Tämän tutkimuksen mukaan ikäihmisten toiveena oli asua lähellä luontoa ja palveluita. Paikallisuus nousi asiakastyöpajassa merkitykselliseksi. Myös tämän tutkimuksen lähdeaineistossa on todettu, että tuttu paikkakunta luo turvallisuutta ja tukee ikäihmisen paikallisidentiteettiä. Vieraan ympäristön pelko nousi keskustelun aiheeksi hyvinvointialueelle siirtymisen yhteydessä. Kaikki asiakastyöpajaan osallistuvat toivoivat saavansa asua Naantalissa loppuelämänsä.

Tämän tapaustutkimuksen tärkein huomio on asiakaslähtöisyyden korostaminen kaikissa kehittämisen osa-alueissa. Asiantuntijoiden teemahaastatteluissa nousi esiin huolta siitä, että yhteisöllisen asumisen asiakaslähtöiseen kehittämiseen ei todellisuudessa täysin päästä. Asiakaslähtöisyyttä pidetään itsestäänselvyytenä sote-palveluissa, mutta järjestelmäkeskeisissä palveluissa sitä tulkitaan eri tavoin. Edelleen valitettavan usein asiakkaita ei otata mukaan palveluiden suunnitteluun tai kehittämiseen. Ikäihmisten asiakastyöpajassa tämä nousi esiin ja he korostivat, että haluavat olla mukana kehittämässä toimintaa.

Yhteisöllinen asuminen soveltuu ikäihmisille, jotka hyötyvät asumisympäristön turvallisuudesta ja yhteisöllisyydestä. Yhteisöllisen asumisen asukkaiksi soveltuvilla voi olla muun muassa yksinäisyyttä, fyysisen toimintakyvyn heikentymistä, aikaisempi esteellinen asunto tai he voivat tarvita tukea omaishoitajuuden toteuttamiseen. Yhteisöllisen asumisen asiakasprofiilien määrittäminen oli suhteellisen helppoa tutkimusaineiston perusteella. Suurin haaste asiakkuuksien hallinnassa on tulevaisuudessa siinä, että miten asukkaiden palveluita voidaan lisätä joustavasti asukkaiden palvelutarpeen kasvaessa. Tässä teknologiset ratkaisut voivat olla osa ratkaisua, mutta ennen kaikkea tämä muutos edellyttää laajempaa ajattelutavan muutosta palveluiden toteuttamisessa.

Pohdinta tutkimuksen toteuttamisesta

Ikäihmisten asumispalveluissa tapahtuu lähitulevaisuudessa useita muutoksia. Tämän vuoksi tapaustutkimuksen teoreettiseksi viitekehikseksi valikoitui muuttuva toimintaympäristö, jossa käytettiin apuna APESTE-analyysin luokittelurunkoa. Asiantuntijoiden teemahaastatteluiden aineisto analysoitiin luokittelun mukaisesti asiakkaiden, poliittisten, taloudellisten, sosiaalisten, teknologisten ja ekologisten muutosten otsakkeita mukaillen. Samaa luokittelurunkoa käytettiin Naantalın kaupungin yhteisöllisen asumisen kehittämissuunnitelmissa.

Yhtenä aineistonkeruumenetelmänä käytettiin ikäihmisten aivoriihimenetelmää (asiakastyöpaja). Palveluiden on tärkeää vastata käyttäjien tarpeita ja toiveita, joten niiden tunnistaminen on olennaista. Ikäihmisten asiakastyöpajan anti oli tämän tutkimuksen tärkein osa-alue, koska palveluiden kehittämisen tulee vastata asiakkaiden toiveita. Vaikka asiakkaita kannustettiin visioimaan rohkeasti, niin suurimmaksi osaksi yhteisöllisen asumisen toiveet olivat hyvin realistisia. Kehittämisessä on tärkeää huomioida myös ikäihmisten huolenaiheita.

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää hyvän yhteisöllisen asumisen edellytyksiä ja sitä, kenelle yhteisöllinen asuminen soveltuu. Näihin tutkimuskysymyksiin aineiston osalta saatiin kattavat vastaukset.

Tutkimuksessa teoriolla oli merkittävä rooli ja teoria vaikutti siihen, miten yhteisöllinen asuminen näkyy tämän tutkimuksen tuloksissa. Laajaa ja kokonaisvaltaista yhteisöllisen asumisen ymmärrystä ei olisi ollut mahdollista saavuttaa ilman teorian ja tutkimustulosten yhdistämistä.

Kolmas tutkimuskysymys koski kohdeorganisaatiota eli millaisia kehittämissuunnitelmiä syntyi yhteisöllisen asumisen kehittämiselle liikkeen luovutuksen jälkeen. Tutkimuksellisesti tämä oli vaikein osa-alue.

Palvelumuotoilun lähtökohtana on asiakkaiden aktiivinen osallistaminen ja havainnointi, josta syntyy asiakasymmärrys. Ilman syvällistä asiakasymmärrystä voi esittää vain pintapuolisia kehittämissuunnitelmiä. Tapaustutkimuksessa

yhteisöllisen asumisen asukkaiden ja henkilökunnan osallistaminen ei ollut mahdollista, koska liikkeen luovutuksen lopputulos oli epävarma. Vasta elokuussa 2022 liikkeen luovutus varmistui. Tutkimuksessa syntyneet kehittämissuositukset ovat pintapuolisia, mutta auttavat käynnistämään yhteiskehittämisen uudessa organisaatiossa. Liikkeen luovutuksen valmistelutyöryhmän työskentelyn raportointi opinnäytetyöhön oli haastavaa, sillä työryhmätyöskentely toimi koko ajan tutkimuksen rinnalla. Tässä raportoidussa opinnäytetyössä valmistelutyöryhmän työskentelystä syntynyt materiaali on niin sanottua epävirallista aineistoa. Opinnäytetyön olisi voinut toteuttaa toimintatutkimuksena tai tutkimuksellisenä kehittämistyönä, mutta näissä tapauksissa työn raja-alue olisi pitänyt olla erilainen.

Kokonaisuudessa liikkeen luovutuksen aihealue oli laaja, ja opinnäytetyön puitteissa oli mahdotonta paneutua eri osa-alueisiin syvällisesti. Opinnäytetyöprosessin haasteena oli työn rajaaminen. Mielenkiintoisia aiheita liikkeen luovutukseen liittyen olisi ollut muutoksen johtaminen ja kahden erilaisen organisaatiokulttuurin yhdistämiseen liittyvät teemat. Liikkeen luovutusta olisi voinut lähestyä myös taloudellisesta tai sopimuksellisista näkökulmista. Ikäihmisten palvelurakenteeseen painottuva lähestymistapa tuntui tutkijan oman ammattiosaamisen kannalta kuitenkin mielenkiintoisimmalta ja palvelurakenteen kehittäminen oli tutkijan oma mielenkiinnon kohde.

Tapaustutkimuksen tulos ei sellaisenaan kuvaa todellisuutta, vaan perustuu tulkintaan ja tarkasteluperspektiivin synnyttämään tietoon. Tässä tutkimuksessa on nostettu ikäihmisten palveluiden toimintaympäristön muuttuminen keskeiseksi, ja APESTE-analyysi toimi tutkimuksen ”punaisena lankana”. APESTE-luokittelu jäseni teoriaosuutta, tuloksia ja johtopäätöksiä, mutta myös hankaloitti asioiden käsittelyä ja rajaamista. Raportissa on pyritty perustelemaan miksi tähän teoreettiseen valintaan ja rajaukseen on päädytty.

Tapaustutkimus toteutui laadullisena tutkimuksena. Opinnäytetyön tutkimusprosessin aikana teorian tulkinta täydentyi. Työ on tehty tarkasti, huolellisesti ja rehellisesti. Tutkimuksen käsitteet ja menetelmät on pyritty raporttiin kuvaamaan ja perustelemaan selkeästi. Tutkimuksen raportissa on

käytetty jonkin verran sisältöä tukevia kuvioita ja kuvia. Nämä ovat omalta osaltaan lisänneet raportin pituutta. Työssä ilmenee jonkin verran toistoa ja tämä voi hankaloittaa raportin luettavuutta, mutta tavoitteena on ollut kehitysideoiden perusteleminen johdonmukaisesti. Tapaustutkimuksen rajaus, tutkimuskysymykset, lähestymistapa ja menetelmät muotoutuivat prosessin edetessä. Tutkimus toteutui työelämälähtöisenä. Kokonaisuudessa opinnäytetyö toimi tutkijan oppimisprosessina. Opinnäytetyöprosessin alussa tehty aikataulusuunnitelma ei täysin toteutunut, mutta tauot ja ”etäisyys” työn tekemiseen mahdollistivat näkökulmien hioimista.

Laadullisessa tutkimuksessa tutkimuksen validiutta voidaan lisätä käyttämällä useita menetelmiä. Tässä tutkimuksessa usean eri menetelmän valinta aiheutti haasteita, sillä tutkimusaineistoa syntyi paljon. Täysin optimaaliseen rajaamiseen ei lopullisessa raportissa päästy. Kuitenkin usean eri menetelmän avulla oli mahdollisuus saada laaja ymmärrys hyvän yhteisöllisen asumisen edellytyksistä ja siitä, että minkälaiselle asiakasryhmällä kyseinen asumismuoto soveltuu. Tutkimukseen olisi voinut liittää benchmarking-menetelmän käyttöä, mutta hankekuntien asiantuntijahaastattelu antoi tähän tutkimukseen riittävän monipuolista tietoa kehittämisen tueksi. Eri menetelmien kautta saatu aineisto oli varsin kattava, mutta jälkikäteen ajateltuna teemahaastattelun runko saattoi ohjata haasteltavia eli validius kärsi. Haastattelurungossa oli kirjattuna tutkimuksista löydettyjä yhteisöllisen asumisen teemoja, jotka saattoivat johdatella haastateltavia.

Tutkimuksen tulosten tulkintaa on linkitetty tutkittuun tietoon. Johtopäätöksissä on pyritty osittain yleistettävyyteen, mutta kokonaisuudessa on huomioitava, että tutkimus koski kohdeorganisaation liikkeen luovutuksen tapausta. Tavoitteena on ollut ymmärtää syvällisesti yhteisöllisen asumisen kontekstia tämän tapaustutkimuksen osalta. Johtopäätökset ja kehittämissuositukset on esitetty perustellusti. Raportti kuvaa ikäihmisten palveluiden muuttuvaa toimintaympäristöä ja yhteisöllistä asumista ymmärrettävästi. Pyrkimyksenä on ollut tuottaa opinnäytetyön raportista selkeä kokonaisuus.

Tapaustutkimuksissa pohditaan yleistettävyyttä ja hyötyä. Tässä tutkimuksessa varsinainen hyöty jää toimeksiantajaorganisaation omaan käyttöön. Toki tämän tutkimuksen lähdekirjallisuus tukee yhteisöllisen asumisen kehittämistä laajemmin. Yhteisöllisen asumisen kehittämässä voi hyödyntää palvelumuotoilua huomattavasti laajemmin kuin tässä tutkimuksessa. Esimerkiksi yhteisöllisen asumisen prosessien kuvauksissa voisi käyttää Service Blueprint -menetelmää, mikä huomioi asukkaat ja palvelun tuotannon. Menetelmän avulla voi hahmottaa palvelun eri elementit ja niiden väliset yhteydet, jolloin kokonaiskuva selkeentyy. Jatkotutkimusehdotuksia tärkeämpää on jatkaa Naantalissa ja tulevalla hyvinvointialueella yhteisöllisen asumisen kehittämistä yhdessä asukkaiden ja henkilöstön kanssa.

Lähteet

Agenda2030 -toimintaohjelma 2022. Kestävän kehityksen globaali toimintaohjelma Agenda2030. Viitattu 28.9.2022.

<https://kestavakehitys.fi/agenda-2030>

Aittokallio, A. 2021. Koti Aurinkosäätiössä. Palveluasumista Naantalissa vuodesta 1996. Naantali: Naantalin Aurinkosäätiö.

Aurinkosäätiö 2022. Aurinkosäätiön toimintakertomus 2021. Naantali.

Design Council 2015. Innovation by Design. How design enables science and technology research to achieve greater impact. 14–15. Viitattu 18.4.2022.

<https://www.designcouncil.org.uk/fileadmin/uploads/dc/Documents/innovation-by-design.pdf>

Dufva, M. 2020. Megatrendit 2020. Sitran selvityksiä 162. Helsinki: Sitra. Viitattu 11.2.2022. <https://media.sitra.fi/2019/12/15143428/megatrendit-2020.pdf>

Eskelinen, K. 2017. Partikularismista universalismiin.

Toiminnanohjausjärjestelmän ja uuden kotihoitomallin vaikutus kotihoidon lähiesimiesten etiikkaan. Janus: Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti, 25(3), 224–239. Viitattu 27.6.2022.

<https://journal.fi/janus/article/view/53413>

Ennakointiakatemia 2022. Kehittyvää hyvinvointia vai heikkenevää veto- ja pitovoimaa? Sote- ja hyvinvointialan neljä tulevaisuusskenaariota. Varsinais-Suomen Ennakointiakatemian internet-sivusto. Viitattu 14.5.2022.

<https://ennakointiakatemia.fi/tyoryhmat/sote-ja-hyvinvointi/>

Fastroi 2022. Toiminnanohjaus tuo lisää laatua ja aikaa kotihoitoon ja kotiin annettaviin palveluihin. Viitattu 13.6.2022. <https://fastroi.com/fi/toiminnanohjaus-tuo-lisaa-laatua-ja-aikaa-kotihoitoon-ja-kotiin-annettaviin-palveluihin/amp/>

Frisk, M. 2022. Julkisten palveluiden luomat arjen infrastruktuurit ja kestävä kuluttaminen. Teoksessa P. Timonen (toim.) Missä mennään, sote-palvelut? Tutkijapuheenvuoroja sosiaali- ja terveystieteiden nykytilasta, tulevaisuudesta ja kuluttajapolitiikan keinoista. Helsinki: Kuluttajaliitto ja Helsingin yliopisto. Viitattu 30.9.2022. https://www.kuluttajaliitto.fi/uploads/2022/01/47c329ab-missamennaan_2022_kuluttajatutkimuskeskus_kuluttajaliitto_saavutettava.pdf

FCG 2022. RAVA-mittari arvioi ikääntyneen toimintakykyä ja avuntarvetta. Viitattu 28.8.2022. <https://www.fcg.fi/ravar-mittari-arvioi-ikaantyneen-toimintakykyja-ja-avuntarvetta-0>

Forma, L. & Kuivalainen, S. 2020. Tulot, menot ja sote-palveluiden asiakasmaksu: millainen on ikääntyneiden toimeentulo? Gerontologia 34(4), 333–338. Viitattu 28.2.2022. <https://journal.fi/gerontologia/article/view/99618>

HE 231/2021. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi sosiaalihuoltolain ja ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalouksista annetun lain muuttamisesta sekä niihin liittyviksi laeiksi. Viitattu 28.1.2022. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Sivut/HE_231+2021.aspx

Heikkilä, R.; Mäkelä, M.; Noro, A.; Lammintakanen, J. & Laulainen, S. 2020. Millaisilla palveluilla enintään keskivaikeasti muistisairaat henkilöt pärjäävät kotona? Gerontologia 34(2), 2020, 74–87. Viitattu 8.8.2022. <https://doi.org/10.23989/gerontologia.84723>

Heikkilä, R.; Lammintakanen, J.; Laulainen, S. & Noro, A. 2022. Asiakaslähtöisyyden toteutuminen asiakas- ja palveluohjauksen eri vaiheissa. Focus Localis 50(1). Viitattu 28.3.2022. <https://journal.fi/focuslocalis/article/view/115341>

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Holmila, M. 2022. ”Semmoista elämänviisautta, jota olisi sopinut kyllä vähän laajemminkin kuunnella”. Ikänaisten elämisen taito ja kokemukset asemastaan yhteiskunnassa. Selvitys. Helsinki: E2 Tutkimus. Viitattu 16.5.2022. <https://www.e2.fi/media/julkaisut-ja-alustukset/ikanaiset/ikanaiset.pdf>

Ikonen, V. & Leikas, J. 2014. Ikäteknologia ja eettiset kysymykset: vastuullinen ja kestävä suunnitteluparadigma. Teoksessa J. Leikas (toim.) Ikäteknologia. Vanhustyön keskusliitto. 161–175.

Jaakola, J. 2022. Vaivaisia vai harmaita panttereita? Sosiaalisen ja taloudellisen kestävyys turvaamisen seuraukset hoivapalveluiden laatusuosituksissa. Poliittinen Talous 10(1) 42–72. Viitattu 21.9.2022. <https://doi.org/10.51810/pt.111848>

Jansson, A.; Karisto, A. & Pitkälä, K. 2020. Vartoomista, korpeentumista, räppimistä – palvelutalossa asuvien kokemuksia yksinäisyydestä. *Gerontologia* 34(2) 2020, 117–134. Viitattu 8.8.2022.

<https://doi.org/10.23989/gerontologia.85169>

Jolanki, O. 2016. Liian vanha vai liian nuori muuttamaan? Iän merkitys asumisen valinnoissa. Teoksessa K. Juhila & T. Kröger (toim.) *Siirtymät ja valinnat asumispoluilla*. SoPhi. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto., 134–162.

Viitattu 26.8.2022. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-6664-5>

Jolanki, O.; Leinonen, E.; Rajaniemi, J.; Rappe, E.; Räsänen, T.; Teittinen, O. & Topo, P. 2017. Asumisen yhteisöllisyys ja hyvä vanhuus. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 47/2017. Viitattu 25.2.2022.

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-415-3>

Junnila, M. & Fredriksson, S. 2012. Palvelujen ulkoistus. Tukiaineistoa kuntajohdolle. Tilaaminen ja tuottaminen sosiaali- ja terveystalouksissa.

Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 6.3.2022.

<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-245-720-2>

Juujärvi, S.; Sinervo, T.; Laulainen, S.; Niiranen, V.; Kujala, S.; Heponiemi, T. & Keskimäki, I. 2019. Soteammattilaisten yhteinen osaaminen sosiaali- ja terveydenhuollon muutoksessa. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Päätösten tueksi 3/2019. Viitattu 18.10.2022.

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/138096/PT2019_003_11062019.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Jyrkämä, J. 2007. Toimijuus ja toimintatilanteet – aineksia ikääntymisen arjen tutkimiseen. Teoksessa M. Seppänen, A. Karisto & Kröger, T. (toim.) *Vanhuus ja sosiaalityö – Sosiaalityö avuttomuuden ja toimijuuden välissä*. Jyväskylä: PS-Kustannus, 195–217.

Jyrkämä, J. 2014. Ikäihmiset, teknologia ja toimijuus. Teoksessa J. Leikas (toim.) *Ikäteknologia*. Vanhustyön keskusliitto. 59–69.

Kananen, J. 2014. Toimintatutkimus kehittämistutkimuksen muotona: Miten kirjoitan toimintatutkimuksen opinnäytetyönä? Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kehusmaa, S.; Autti-Rämö, I. & Rissanen, P. 2013. Omaishoidon vaikutus ikääntyneiden hoidon menoihin. *Yhteiskuntapolitiikka* 78:2, 138–151. Viitattu

28.2.2022.

<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104425/kehusmaa.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

Kiviniemi, K. 2018a. Asiakkuus sosiaali- ja terveystalvveluissa – kohti valinnanvapautta. Teoksessa M. Ylönen & R. Suhonen (toim.) Asiakkuus sote:ssa – ikääntyneen asiakkaan näkökulma. Turun yliopisto. Hoitotieteen laitoksen julkaisuja A: 81/2018. Turku: Turun yliopisto, 7–21.

Kiviniemi, K. 2018b. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökotiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 73–87.

Koivisto, M. 2019. Palvelumuotoilun kehittämisote ratkaisuna & Palvelumuotoilun mahdollisuudet kehittämisessä. Teoksessa M. Koivisto, J. Säynäjäkangas, & S. Forsberg (toim.) Palvelumuotoilun Bisneskirja. Helsinki: Alma Talent Oy, 30–65.

Korpela, S. 2014. Yhteinen talo. Ryhmärakennuttaminen ja yhteisöasumisen pohjoismainen malli. Helsinki: Into

Kortelainen, J., Oosi, O., Luukkonen, T., Luomala, N. Välikangas, K., Hätälä, J. Haapakorva, P., Hämeenniemi, R. & Kaasalainen, T. 2020. Ikääntyneiden asuminen – ennakointi ja varautuminen kunnissa. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2020:55. Viitattu 7.9.2022.

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162584/VNTEAS_202_55_lkaeva.pdf?sequence=1

Kunta- ja hyvinvointialuetyönantajat 2017. Liikkeen luovutus ja liikkeen luovutuksen arviointikriteerejä. Viitattu 6.3.2022.

<https://www.kt.fi/palvelussuhde/muutostilanteet/liikkeen-luovutus>

Kuntaliitto 2022. Väestöennusteet, kuntakuvaajat. Viitattu 10.2.22.

<https://www.kuntaliitto.fi/tietotuotteet-ja-palvelut/analyysit-ja-tietoaineistot/kuntakuvaajat/vaestoennusteet>

Laitinen, M. & Kemppainen, T. 2010. Asiakkaan arvokas kohtaaminen. Teoksessa M. Laitinen & Pohjola, A. (toim.) Asiakkuus sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus, 138–177.

Laki hyvinvointialueesta 611/2021. Annettu Naantalissa 29.6.2021. Saatavilla sähköisesti osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2021/20210611>

Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvuluista 980/2012. Annettu Helsingissä 28.12.2012. Saatavilla sähköisesti osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2012/20120980>

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista 734/1992. Annettu Helsingissä 3.8.1992. Saatavilla sähköisesti osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19920734>

Leikas, J. 2020. Ikäteknologian kehittämiseen kaivataan todellista keskustelua ihmisen hyvästä. Vanhustyö 2020:2, 4–9. Viitattu 9.9.2022. https://vtkl.fi/wp-content/uploads/2020/03/Vanhustyö_0220.pdf

Leikas, J. & Kulju, M. 2017. Huomaamaton teknologia kognitiivisen toimintakyvyn seurannassa. Teoksessa Ikääntyminen ja teknologia. Teknologian tutkimuskeskus VTT Oy, 18–23. Viitattu 10.9.2022. <https://publications.vtt.fi/pdf/researchhighlights/2017/R14.pdf>

Leikas, J. 2014. Ikäteknologia. Teoksessa J. Leikas (toim.) Ikäteknologia. Vanhustyön keskusliitto. 17–26.

Lilja, K. K. 2017. Hyvinvointitekniologian määritelmää ja eettisiä perusteita etsimässä. Opinnäytetyö. Hyvinvointitekniologian koulutusohjelma. Satakunnan Ammattikorkeakoulu. Viitattu 27.6.2022. Saatavilla: <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2017081514351>

Manneri, V. & Koivisto M. 2019. Yritysten pelikenttä muutoksessa. Teoksessa M. Koivisto, J. Säynäjäkangas & S. Forsberg (toim.) Palvelumuotoilun Bisneskirja. Helsinki: Alma Talent Oy, 16–29.

Melkas, H. & Pekkarinen, S. 2014. Hyvinvointitekniologia. Teoksessa J. Leikas (toim.) Ikäteknologia. Vanhustyön keskusliitto. 214–215.

Metsämuuronen, J. 2000. Maailma muuttuu – miten muuttuu sosiaali- ja terveysala. 2. painos. Helsinki: Oy Edita Ab.

Metsämuuronen, J. 2009. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. Tutkijalaitos. 4. laitos. Jyväskylä: Gummerus.

Miettinen, J.; Mäkinen, M.; Leikas, J.; Jutila, T. & Veko, T. 2020. Vastuullinen toiminnanohjausjärjestelmän kehittäminen kotihoidossa. Finnish Journal of eHealth and eWelfare: terveys- ja sosiaalialan sähköisen tiedonhallinnan erikoislehti 2020;12(1), 70–83. Viitattu 31.1.2022.

<https://journal.fi/finjehew/article/view/77883>

Miettinen, S. 2011. Palvelumuotoilu - uusia menetelmiä käyttäjätiedon hankintaan ja hyödyntämiseen. Teknologiateollisuus ry. ja Savonia-ammattikorkeakoulu.

Naantalin kaupunkistrategia 2026, 2022. Naantalin kaupunki. Viitattu 21.9.2022.

https://www.naantali.fi/sites/default/files/media/file/nli-strategia-2022_29.8.2022_valtuusto.pdf

Naantalin kaupunginhallitus 2021a. Naantalin kaupungin hallituksen pöytäkirja 8.3.2021 § 93. Viitattu 27.1.2021.

<http://aleksis.naantali.fi/Dyn10Web/cgi/DREQUEST.PHP?page=meetingitem&id=202172-8>

Naantalin kaupunginhallitus 2021b. Naantalin kaupungin hallituksen pöytäkirja 27.9.2021. Viitattu 27.1.2021.

<https://aleksis.naantali.fi/Dyn10Web/cgi/DREQUEST.PHP?page=meeting&id=2021184>

Naantali 2020a. Ikäystävällinen Naantali -ohjelma vuosille 2021–2024. Naantalin kaupunki. Viitattu 14.1.2022.

<http://aleksis.naantali.fi/Dyn10Web/kokous/202172-8-1932.PDF>

Naantali 2020b. Ikäihmisten palvelut ja myöntämisperusteet. Viitattu 17.8.2022.

<http://aleksis.naantali.fi/poytakirjat/kokous/20203331-2-2.PDF>

Noppiari, E. & Leinonen, S. 2005. Vanhuksen kokonaisvaltaista terveyttä edistävä mielenterveys. Teoksessa E. Noppiari & P. Koistinen (toim.) Laatu vanhustyöhön. Tampere: Tammi. 36–91.

Ojasalo, K., Moilanen, T. & Ritalahti, J. 2015. Kehittämistyön menetelmät: uudenlaista osaamista liiketoimintaan. 3–4. painos. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Ollila, M. 2018. Kotisairaala ja sen rooli terveydenhuollossa. Teoksessa Kotisairaala. Toim. R. Pöyhiä, E. Güldogan, & A. Vanhanen. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim. 10–13.

Oosi, O.; Kortelainen, J.; Luukkonen, T. & Haila, K. 2020. Ikääntyneiden välimuotoisen asumisen tilanne ja tulevaisuuden tarpeet. Ympäristöministeriön julkaisuja 2020:8. Helsinki: Ympäristöministeriö.

Osterwalder, A & Pigneur, Y. 2010. The Business Model Canvas. Viitattu 28.8.2022.

https://www.open.edu/openlearncreate/pluginfile.php/328862/mod_resource/content/2/businessmodel.pdf

Piironen, T.; Lyytinen, H. & Routasalo, P. 2005. Asukkaiden kokemuksia palvelutalon arjesta. Turun yliopiston Hoitotieteen laitoksen julkaisuja, tutkimuksia ja raportteja A:46/2005. Turku: Turun yliopisto

Pohjola, A. 2010. Asiakas sosiaalityön subjektina. Teoksessa M. Laitinen & Pohjola, A. (toim.) Asiakkuus sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus, 19–74.

Pulkki, J., Tynkkynen, L-K. & Jolanki, O. 2017. Aktivoivat, muuttuvat ja sopimattomat vanhenemisen paikat. Analyysi vanhuspalvelulain lähetekeskustelusta. Yhteiskuntapolitiikka 82 (2017):1, 45–54. Viitattu 18.8.2022.

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131964/YP1701_Pulkki_ym.pdf?sequence=2

Pulkki, J. & Västinsalo, P. 2022. Sote-sektorin ekologinen kestävyys tarvitsee kansallista ohjausta. Agenda2030-juttusarja. Alusta – Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunnan verkkojulkaisu. Viitattu 30.9.2022.

<https://www.tuni.fi/alustalehti/2022/06/22/sote-sektorin-ekologinen-kestavyys-tarvitsee-kansallista-ohjausta/>

Raappana & Melkas 2009. Teknologian hallittu käyttö vanhuspalveluissa. Opas teknologiapäätösten ja teknologian käytön tueksi. Lappeenrannan teknillinen yliopisto. Lahti School of Innovation. Viitattu 18.4.2022.

<https://lutpub.lut.fi/bitstream/handle/10024/59191/isbn%209789522148650.pdf?sequence=5&isAllowed=y>

Raappana & Tiittanen 2014. Ikäteknologiaan käyttöönottoon liittyvä käyttäjäkoulutus. Teoksessa J. Leikas (toim.) Ikäteknologia. Vanhustyön keskusliitto. 187–196.

Rannisto, P-H. & Tienhaara, P. (toim.) 2016. Sote -palvelut markkinoilla – tavoitteita, toiveita ja ristiriitoja. Johtamiskorkeakoulu - School of Management.

Tampere: Tampere University Press. Viitattu 7.2.2022.

<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-0320-4>

Rappe, E., Rajaniemi, J. & Topo, P. 2020. Hyvä asuminen muistisairana. Gerontologia 34(2) 2020, 135–154. Viitattu 18.2.2022.

<https://doi.org/10.23989/gerontologia.84947>

Rappe, E., Kotilainen, H., Rajaniemi, J. & Topo, P. 2018. Muisti- ja ikäystävällinen asuminen ja asuinympäristö. Helsinki: Ympäristöministeriö.

Rantakokko, M. Elinympäristö aktiivisen arjen ja hyvinvoinnin tukena. Teoksessa J. Kulmala (toim.) Hyvä vanhuus – menetelmiä aktiivisen arjen tukemiseen. Jyväskylä: PS-kustannus, 259–289.

Riekkinen-Tuovinen, S. 2018. Sosiokulttuurista vanhustyötä paikantamassa. Tutkimus erilaisissa vanhusten asumisympäristöissä. Väitöskirja No 164. Kuopio: Itä-Suomen yliopisto.

Rossi, E. 2019. Asumispalvelukeskuksen iäkkäiden asukkaiden avun ja tuen tarpeet. Gerontologia, 32(4), 235–250. Viitattu 18.2.2022.

<https://doi.org/10.23989/gerontologia.75745>

Ruuskanen-Parrukoski, P. 2018. Palveluasuminen ikääntyneen asumisen kontekstina. Tapaustutkimus ikääntyneiden toimijuudesta sekä vallasta ja sosiaalisista suhteista. Väitöskirja. Acta Universitatis Lapponiensis 364. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Rovaniemi: Lapin yliopisto. Viitattu 29.3.2022. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-337-043-2>

Ryynänen, O-P.; Vauramo, E.; Malmi, T. & Koikkalainen, V. 2020. Sote ja ikääntymisen ongelmat – selviämispolun etsintää. KAKS - Kunnallisan alan kehittämissäätöön julkaisu 35:2020. Viitattu 10.2.2022. https://kaks.fi/wp-content/uploads/2020/09/sote-ja-ikaantymisen-ongelmat_selviamispolun-etsintaa.pdf

Räsänen, R. 2019. Elämänlaadun monipuolinen huomiointi ja tukeminen käytännön vanhustyössä. Teoksessa J. Kulmala (toim.) Hyvä vanhuus – menetelmiä aktiivisen arjen tukemiseen. Jyväskylä: PS-kustannus, 18–40.

Salminen, A. 2011. Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyypeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasan yliopiston julkaisu:

Opetusjulkaisu 62, Julkisjohtaminen 4. Vaasa: Vaasan yliopisto. Viitattu 18.10.2022. https://www.uwasa.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-349-3.pdf

Salunen, E. 2019. Raihmainen Suomi. Helsinki: Duodecim.

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. Annettu Helsingissä 30.12.2014. Saatavilla sähköisesti osoitteesta <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>

Spets, S.; Hämäläinen, T.; Muinonen, M. & Natunen, S. 2013. Ikäihminen haja-asutusalueella – esteetön elämä ja asuminen. Saimaan ammattikorkeakoulun julkaisuja. Sarja A: Raportteja ja tutkimuksia 33. Viitattu 8.10.2022. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/54138/esteettomyysraportti_sahkoinen.pdf?sequence=1&isAllowed=y

STM 2018. Eheä yhteiskunta ja kestävä hyvinvointi. Sosiaali- ja terveysministeriön tulevaisuuskatsaus. Valtioneuvoston julkaisusarja 2018:22. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 2.3.2022. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-596-9>

STM 2020a. Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi 2020–2023. Tavoitteena ikäystävällinen Suomi. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2020: 29. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 31.1.2022. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-5457-1>

STM 2020b. Kansallinen ikäohjelma vuoteen 2030. Tavoitteena ikäkyvykäs Suomi. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2020:31. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 18.1.2022. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-6865-3>

Taipale, S., Oinas, T., Karhinen, J., Hämäläinen, A. & Tammelin, M. 2020. Luottamus teknologiaan on koetuksella. Vanhustyö 2020:2, 14–15. Viitattu 9.9.2022. https://vtkl.fi/wp-content/uploads/2020/03/Vanhustyö_0220.pdf

Tamminen, N. & Solin, P. 2013. Mielenterveyden edistäminen ikääntyneiden asumis- ja hoivapalveluissa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 18.8.2022. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/110485/THL_OPA2013_027_verkko.pdf?sequence=1&isAllowed=y

THL 2021a. Sosiaalihuollon laitos- ja asumispalvelut 2020. Tilastoraportti, SVT: 39/2021. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 20.2.2022. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2021110453724>

THL 2021b. Tietoa RAI-järjestelmästä. Viitattu 7.3.2022.

<https://thl.fi/fi/web/ikaantyminen/palvelutarpeiden-arviointi-rai-jarjestelmalla/tietoa-rai-jarjestelmasta>

THL, SotkaNet 2022. Tilasto- ja indikaattoripankki 2005–2022. Varsinais-Suomen tavallisen palveluasumisen asukkaat. Viitattu 8.3.2022.

https://sotkanet.fi/sotkanet/fi/taulukko/?indicator=sw4piTey1jUEAA==&region=S7Y2TI8PT0_JMks3TDe1NtKziDd3NzHKtDBOy0xNS7E2tLA2crM2Mo83BAA=&year=sy5zBAA=&gender=t&abs=f&color=f&buildVersion=3.1.1&buildTimestamp=202211091024

TENK, Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3/2019. Helsinki.

Tevameri, T. 2021. Katsaus sote-alan työvoimaan. Toimintaympäristön ajankohtaisten muutosten ja pidemmän aikavälin tarkastelua. TEM toimialaraportit 2021:2. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. Viitattu 9.3.2022.

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-812-7>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2011. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 6. uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.

Tupala, T.; Halminen, O.; Leskelä R-L.; Niemelä, P.; Peltonen, E.; Hiltunen, A-M.; Kaarnasaari, A. & Linna, M. 2020. IKÄPIHA-ikäihmisten pitkäaikaispalvelujen harmonisointi maakunnissa. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2020:2. Viitattu 6.3.2022.

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-821-2>

Turun kaupunki -hankesuunnitelma 2021. Kotona asuvan ikäihmisen palvelut Varsinais-Suomessa-hankesuunnitelma. Turun kaupunki 29.10.2021. Viitattu 8.3.2022. <https://ah.turku.fi/sosterla/2021/1208018x/Images/2046264.pdf>

Tuulaniemi, J. 2011. Palvelumuotoilu. Helsinki: Talentum Pro.

Työsopimuslaki 55/2001. Annettu Helsingissä 26.1.2001. Saatavilla sähköisesti osoitteessa <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2001/20010055>

Vaarama, M. & Jylhä, M. 2020. Syrjintä pois ja palvelut kuntoon – kohti tietoon perustuvaa ikääntymispolitiikkaa. *Gerontologia* 34(4), 317–322. Viitattu 28.2.2022. <https://journal.fi/gerontologia/article/view/99632>

Valtioneuvoston julkaisuja 2019:31. Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta.

Varsinais-Suomen Hyvinvointialue 2022. Viitattu 4.9.2022. <https://vshyvinvointialue.fi/article/hyvinvointialue/>

Varsinais-Suomen Henkilöstöorganisaatorakenne 2022. Esitys aluehallitukselle 13.5.2022. Viitattu 4.9.2022. <https://vshyvinvointialue.tweb.fi/ktwebscr/files/show?doctype=3&docid=263839&version=1>

Varsinais-Suomen ikäasumisen hanke 2022. Viitattu 3.9.2022. <https://vshyvinvointialue.fi/article/ikaasumisen-ohjelmat-osaksi-kuntien-strategioita>

Vasara, P. 2020a. Väistämättömyyksiä ja valintoja. Kertomuksia ikäihmisten asumispolulta. Väitöskirja. Humanis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Viitattu 15.2.2022. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/68763>

Vasara, P. 2020b. Ikäasumisen uudet tuulet vai keisarin uudet vaatteet? *Politiikasta -lehti*. Viitattu 1.3.2022. <https://politiikasta.fi/ikaasumisen-uudet-tuulet-vai-keisarin-uudet-vaatteet/>

Vilka, H. 2015. Tutki ja kehitä. 4. uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Vilko, A. 2010. Koti vanhetessa. Teoksessa A. Vilko; A. Suikkanen & J. Järvinen-Tassopoulos (toim.) *Kotia paikantamassa*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 213–233.

VSSH 2022. Parempaa hoitoa elämän loppuvaiheeseen koko Varsinais-Suomeen. Varsinais-Suomen sairaanhoitopiiri: Mediatiedotteet. Viitattu 13.10.2022. <https://www.vssh.fi/fi/sairaanhoitopiiri/media-tiedotteet-aviestinta/tiedotteet/Sivut/Parempaa-hoitoa-elaman-loppuvaiheessa-koko-Varsinais-Suomeen.aspx>

Välikangas, K. 2009. Yhteisöllisyyttä, laatua ja vaihtoehtoja Ikääntyneiden välimuotoisen asumisen ratkaisuja Ruotsissa, Norjassa, Tanskassa ja Hollannissa. Helsinki: Suomen ympäristö.

Ylä-Outinen, T. 2012. Ikäihmisten arki – Kotona asuvien ja palvelutaloon muuttaneiden ikäihmisten kertomuksia jokapäiväisestä elämästä. Väitöskirja. Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta. Dissertations in Social Sciences and Business Studies No 48. Kuopio: Itä-Suomen yliopisto. Viitattu 1.4.2022. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-61-0974-9>

Ympäristöministeriö 2022a. Ikääntyneiden asumisen toimenpideohjelma 2020–2022. Erityisavustukset kuntien kehittämishankkeisiin. Viitattu 5.5.2022. <https://ym.fi/ikaantyneiden-asuminen/kuntien-kehittamishankkeet>

Ympäristöministeriö 2022b. Mitä on kestävä kehitys? Viitattu 18.4.2022. <https://ym.fi/mita-on-kestava-kehitys>

Liite 1. Haastattelun saatekirje

Hei,

Opiskelen Turun ammattikorkeakoulussa SOTE-palvelujen ja liiketoiminnan johtamisen koulutusohjelmassa (Tradenomi YAMK). Teen opinnäytetyön Naantalın kaupungille ikäihmisten yhteisöllisen asumisen kehittämistä. Työskentelen Naantalın hoito- ja vanhuspalveluissa palvelukodin johtajan virassa, joten ikäihmisten palveluiden kehittäminen on itselleni ammatillisesti merkityksellistä.

Opinnäytetyön alustava nimi on: Yhteisöllinen asuminen osana Naantalın ikäihmisten palvelurakennetta - Tapaustutkimus säätiön toiminnan siirtymisen valmistelusta kaupungille. Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää ikäihmisten yhteisöllisen asumisen (välimuotoinen asuminen, ns. tavallinen palveluasuminen) toteuttamisen edellytyksiä muuttuvassa toimintaympäristössä.

Pyydän Sinua osallistumaan haastatteluun, jonka tavoitteena on tuottaa tietoa ikäihmisten yhteisöllisen asumisen edellytyksistä. Asiantuntijoiden teemahaastattelut ovat yksi aineistonkeruu tapa tapaustutkimuksessa. Muut tavat ovat olemassa olevan tiedon hyödyntäminen ja asiakastyöpajat.

Sinun osallistumisesi haastatteluun on tärkeää, koska tarkoituksena on saada tietoa monipuolisesti ikäihmisten palvelujen asiantuntijoilta. Tutkimuslupa on haettu sekä Naantalın kaupungilta että Aurinkosäätiöltä. Haastattelut toteutuvat keväällä 2022 (maaliskuu/huhtikuu) erikseen sovittuna ajankohtana. Samalla sovitaan haastattelun toteutustapa (perinteinen läsnäolohaastattelu tai Teams - haastattelu). Haastattelu kestää noin tunnin. Haastattelu tallennetaan, jotta aineisto voidaan käsitellä ja analysoida. Osallistuminen tutkimukseen on vapaaehtoista ja sinulla on oikeus peruuttaa antamasi suostumus tutkimukseen osallistumisesta milloin tahansa.

Tutkimuksen tekijä huolehtii aineiston tietoturvallisesta säilyttämisestä. Tutkimuksen valmistuttua aineisto hävitetään. Tuloksien analyysissä ja lopullisessa työssä haastateltava pseudonymisoidaan (ei mainita nimeä, asemaa tai organisaatiota). Haastattelun aihealueen ja haastateltavien rajatun määrän vuoksi (noin 10 haastateltavaa) haastateltava voi olla välillisesti tunnistettavissa. Opinnäytetyö tulee valmistumaan vuoden 2022 aikana ja valmis teos julkaistaan Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden Theseus -sivustolla.

Tutkija/opinnäytetyön tekijä

Katja Suuronen

p. [REDACTED]

katja.suuronen@edu.turkuamk.fi

Opinnäytetyön ohjaaja

Päivi Katajamäki

p. [REDACTED]

paivi.katajamaki@turkuamk.fi

Liite 2. Tiedote tutkimuksesta

Tiedote tutkimuksesta

10.3.2022

TIEDOTE TUTKIMUKSESTA

Naantalin kaupungissa selvitetään ikäihmisten yhteisöllisen asumisen toteuttamisen edellytyksiä muuttuvassa toimintaympäristössä.

1. Pyyntö osallistua tutkimukseen

Teitä pyydetään mukaan tutkimukseen, jossa tutkitaan ikäihmisten yhteisöllisen asumisen edellytyksiä muuttuvassa toimintaympäristössä. Tämä tiedote kuvaa tutkimusta ja teidän osuuttanne siinä.

2. Vapaaehtoisuus

Tutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista. Osallistuminen tutkimukseen katsotaan suostumukseksi tutkimuksessa kysyttyjen tietojen tutkimuskäyttöön. Voitte myös keskeyttää tutkimuksen koska tahansa syytä ilmoittamatta.

3. Tutkimuksen tarkoitus

Tutkimuksen tarkoituksena on kartoittaa ikäihmisten yhteisöllisen asumisen edellytyksiä sekä selvittää toiminnan kehittämiskohteita.

4. Tutkimuksen toteuttajat

Tutkimuksen toteuttaa tutkimuksen tekijä. Tutkimuksen taustaorganisaationa toimii Naantalin kaupunki.

5. Tutkimusmenetelmät ja toimenpiteet

Tutkimukseen osallistuminen kestää haastattelun ajan (n. 1 tunti) ja osallistuminen edellyttää ikäihmisten yhteisölliseen asumiseen liittyviin kysymyksiin vastaamista.

6. Kustannukset ja niiden korvaaminen osallistujalle

Tutkimukseen osallistuminen ei maksa teille mitään. Osallistumisesta ei myöskään makseta erillistä korvausta.

7. Tutkimustuloksista tiedottaminen

Tässä tutkimuksessa on kyse Turun ammattikorkeakoulun opinnäytetyöstä, ja sen tulokset julkaistaan avoimesti. Tutkittavan nimeä tai asemaa ei mainita tutkimuksessa, mutta henkilöt voivat olla tunnistettavissa asiayhteydestä ja/tai otoksen pienestä koosta.

8. Lisätiedot

Pyydämme teitä tarvittaessa esittämään tutkimukseen liittyviä kysymyksiä opinnäytetyötä tekevälle tutkijalle ja/tai opinnäytetyön ohjaajalle, joiden yhteystiedot ovat alla.

9. Tutkijoiden yhteystiedot

Tutkija, opinnäytetyötekijä
Katja Suuronen
katja.suuronen@edu.turkuamk.fi

Opinnäytetyön ohjaaja
Päivi Katajamäki
paivi.katajamaki@turkuamk.fi

Liite 3. Haastattelurunko

Ikäihmisten yhteisöllinen asuminen – teemahaastattelun runko

Yleiset

- Ikäihmisten välimuotoinen asuminen
  - monta "käsitetä"
- Ikäihmisten hyvän yhteisöllisen (palvelu)asumisen edellytykset
- Asumisen ja palveluiden erottaminen
- Asukasprofiilit
  - o myöntämisperusteet
- Vanhuspalvelulain uudistamisen 2. kierros
  - "palvelut asukkaan luo", hybridimalli
- Hyvä asuminen
  - o turvallisuus
  - o yhteisöllisyys
  - o osallisuus
  - o vuorovaikutus
  - o muut?
- Tulevaisuus, korvaako ympärivuorokautista?
- Henkilöstö, riittävyys ja osaaminen
- Teknologian hyödyntämisen mahdollisuudet
  - eettisyys
  - Ekologisuus, miten voidaan huomioida kehittämisessä?
- Arvolupaus – miten palvelu näyttäytyy asiakkaalle
  - o mitä tämä mahdollistuu?

Naantali

- Mahdollinen hybridimalli tulevaisuudessa, miten toteutetaan?
  - o senioriasuminen, palveluasuminen ja tehostettu palveluasuminen
- D-talon osuus, osa kokonaisuutta tulevaisuudessa
- Asukaslähtöisyys muutoksessa ja sen jälkeen
- 3. sektorin toimijat osana palvelukeskusta
- Onnistunut liikkeen luovutus